

file

12. V. 11. 2003

EX LIBRIS
C. VAN HULTHEM,
SOC. R. AGRIC. ET BOTAN.
GANDENSIS PRAESIDIS.

Nihil est agricultura me-
lius, nihil homine, nihil
libero dignius.
Cic.

UNIVER

NT

PRIMÆ LINEÆ
THEOLOGICÆ
NATURALIS
THEORETICÆ

Secundum Normam

EMENDATÆ ONTOLOGIÆ
ET PNEUMATOLOGIÆ

In usum suorum Auditorum ductæ

A

JOANNE LULOFS.

Editio altera.

LUGDUNI BATAVORUM

Apud { JOANNEM LE MAIR, }
 { ET } 1768.
 { JACOBUM DOUZI. }

AUDITORIBUS SUIS

S. P. D.

JOANNES LULOFS.

quotiescunque PUFENDORFFII
Opusculum de Officio Ho-
minis & Civis, *ex majori*
opere de Jure Naturæ &
Gentium maximam partem excer-
ptum, in Scholis privatis exposui, ac
Legislatoriam Dei potestatem in ho-
mines, una cum Officiis erga Ens
supremum observandis, secundum sa-
næ rationis ductum demonstrare susce-
pi, toties animadverti, nobilissimam
hancce Jurisprudentiæ naturalis ma-
teriam plurimis niti veritatibus,

* 2

quæ

AUDITORIBUS SUIS

S. P. D.

JOANNES LULOFS.

quotiescunque PUFENDORFFII
Opusculum de Officio Ho-
minis & Civis, *ex majori*
opere de Jure Naturæ &
Gentium maximam partem excer-
ptum, in Scholis privatis exposui, ac
Legislatoriam Dei potestatem in ho-
mines, una cum Officiis erga Ens
supremum observandis, secundum sa-
næ rationis ductum demonstrare susce-
pi, toties animadverti, nobilissimam
hancce Jurisprudentiæ naturalis ma-
teriam plurimis niti veritatibus,

AUDITORIBUS SUIS

S. P. D.

JOANNES LULOFS.

quotiescunque PUFENDORFFII
Opusculum de Officio Ho-
minis & Civis, ex *majori*
opere de Jure Naturæ &
Gentium *maximam partem* excer-
ptum, in Scholis *privatis* exposui, ac
Legislatoriam Dei potestatem in ho-
mines, una cum Officiis erga Ens
supremum observandis, secundum sa-
næ rationis ductum demonstrare susce-
pi, toties animadverti, nobilissimam
hancce Jurisprudentiæ naturalis ma-
teriam plurimis niti veritatibus,

AUDITORIBUS.

quæ in sublimiori illa Pneumatologiæ parte, cujus objectum est Mens perfectissima, und cum iis, quæ ad Eam pertinent, quamque summo jure THEOLOGIAM NATURALEM dicere licet, ad plenam perducuntur certitudinem. Cum igitur momentosissima hæcce dogmata Philosophiæ Moralis Doctori, ut demonstrata, sint assumenda, in animum induxi, veritates illas theoreticas, cognitu præ reliquis necessarias, paulo plenius, atque in concatenato nexu exhibere, methodo illa usus, quæ Mathematicis est consueta, ubi abstracta suæ scientiæ theoremata, rebus, quæ actu existunt, debita circumspectione applicare student.

Ordinem mihi præscripsi haud paucis

AUDITORIBUS.

cis in locis diversum ab eo, quem hactenus observarunt Theologiæ Naturalis Scriptores; hic, scilicet, qui ex Conspectu totius Opusculi, calci adjecto, distincte satis cognoscitur, veris rigidisque demonstrationibus magis videbatur accommodatus, ne hiatus relinquerentur, a methodo illa, quæ sola ad plenam persuasionem ducit, alienissimi. Nemini tamen ordinem, qui mihi placuit, obtrudere satago: novi quippe, variis modis bene fieri; multo minus omnia dogmata, quæ mihi hactenus post circumspectum examen vel verissima, vel saltem difficultatibus omnium minimis pressa videntur, illâ pertinaciâ tuebor, quæ cum sincero amore veri in una sede non moratur; sed amice monitus, &

AUDITORIBUS.

meliora edoctus, erroribus, si quos commiserim, hilari animo mittam nuntium; cum uni veritati sacramentum dixerim, atque omnia præjudicia, quæ sive ex educatione, sive ex magnorum & vel orthodoxiæ, vel ingenii laude celebrium Virorum auctoritate nasci solent, mentem illarum opinionum, quas amplexa fuit olim, tenacissimam reddentia, omni virium contentione seponere, aut seductorum instar expellere sim conatus.

Meas non feci plerasque lites, quæ nostris etiam temporibus non penitus deferbuerunt inter Theologos circa illa Religionis capita, circa quæ salva orthodoxiâ, salva amicitia dissentire licuisset; longe minus moratus sum, nec morabor unquam multiplici vitio crea-

AUDITORIBUS.

torum Censorum murmura, qui, sibi unice sapientes, ad mensuram sui ingenii illud, quod etiam philosophice orthodoxum aut heterodoxum est, exigere suscipiunt.

Multis in locis, præsertim ubi de Decreto Dei, Ejusque Providentia egi, arctos, quibus ingenium humanum circumscriptum est, terminos, nostramque ignorantiam in conciliandis duobus extremis, apodictice demonstratis, agnoscere atque indicare non erubui; id veneratio Numini debita, quæ modestiam suadet in meditationibus de rebus divinis, postulare videbatur; id candoris istius esse putavi, qui veritatis amantem, ac fidelem Juventutis Academicæ Doctorem Doctoremque decet; quique humanæ co-

* 4

gni-

AUDITORIBUS.

gnitionis defectus subtilitatibus Scholasticis, & distinctionibus Metaphysicis, ipso pene sono timendis, ac nihil significantibus, tegere & quasi palliare non finit.

Theoreticæ duntaxat Theologiæ Naturalis primas lineas ducere volui, omittis iis, quæ ad Psychologiam, atque ad Religionem rationalem, seu Philosophiam Moralem, officia præscribentem, pertinent: cum ea, quæ ad generalem Pneumatologiam, atque ad indolem facultatesque mentis humanæ spectant, in Collegio Ontologico-psychologico, in quo egregiam Cl.'s GRAVESANDII Introductionem ad Philosophiam exponere soleo, uberius pertractentur; Officia vero, quæ Deo, quæ nobis, & proximo debemus, quotannis
pro-

AUDITORIBUS.

*proponam, demonstrem, atque inculcare
allaborem in Collegio Pufendorffiano.*

*Mirum autem videbitur, ac visum
fuit nonnullis, me de Justitia Dei,
præsertim de potestatis legislatoriæ,
qua Deus est conspicuus, funda-
mento fusius egisse, quam ratio ac
tenor opusculi suadere videbatur; ast
sciant, velim, me in animo habuisse
olim, cum primum illud in lucem
emitterem, fundamentis istis systema
Jurisprudentiæ Naturalis atque rationa-
lis Ethicæ superstruere, quas ut partes
præcticas Theologiæ Naturalis spectare
licet: verum crescentibus annis, cre-
scentibus quoque curis, quas ex man-
dato Eorum, qui Reipublicæ Hollan-
dicæ præsunt, suscipere, quibusque æ-
vum, quod mihi restat, viresque super-*

AUDITORIBUS.

stites, quas sentio exiguas, consumere teneor, bocce animi propositum tantum non penitus seponere sum coactus.

Stylus, quo usus fui, est Laconicus in plerisque locis; sed, utut simplicissimus, in quavis fere pagina ab illa puritate deflectit, qua Linguarum cultores merito delectantur; quia sermonis elegantiam, ac puritatem nimium adfectans, per ambages nervisque carentes circumlocutiones exprimere debuisssem veritates, quæ vocabulis & phrasibus technicis, quantumvis barbaris, compendiose enuntiantur: quin imo, non una de causa periculi plenissimum duxi, a terminis solitis penitus abstinere; præsertim quia hac tempestate cum Orthodoxis sensisse non sufficit; verba insuper, quibus ipsi assue-

AUDITORIBUS.

assueverunt, licet ab hominum arbitrio magnam partem pendentia, & humana auctoritate introducta, ne in hæreseos suspicionem incurramus, sunt adhibenda; tanti vero, libertatis quidem, sed & pacis ordinisque amantissimus, non æstimo, dulces cæteroquin, Latinitatis lepores, ac styli cultioris gloriam.

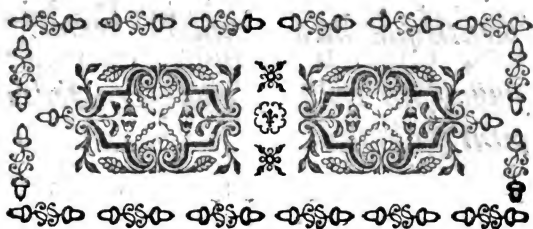
Non dubito autem, fore plurimos, qui me nimis Laconice mentem meam aliquando expressisse conquerentur: verum, vestris solummodo usibus destinatum esse huncce libellum, mole exiguum, nec pondere vobis molestum, perpendant velim: si in scholis privatis momentosissimas veritates, quas hic brevi in tabella exhibui, in fulgentissima luce, quantum humani ingenii vi-
res,

AUDITORIBUS.

res, mentisque meæ tenuitas permittunt, non constituerim, habebitis, quod queremini.

In hac vero editione altera pauca admodum mutavi, quædam vero addidi, quæ mihi utilia aut necessaria videbantur, ut mentem meam paulo plenius perciperent illi, qui me primas hasce lineas explicantem non sunt audituri. Animus fuerat longe plura adjicere, commentariorum instar; sed, postquam jam operi admovebam manum, ob gravissimas rationes, quas attenta magis suppeditavit meditatio, a proposito destiti, ut titulum primarum linearum retineret, nervisque suis non privaretur Opusculum. Valete.

THEO-

PRIMÆ LINEÆ
THEOLOGICÆ
NATURALIS,

THEORETICÆ.

Prolegomena.

§. I.

THEOLOGIA NATU-
RALIS est scientia, quæ
agit de Deo, rebusque
Divinis, quantum per
solum rationis lumen cognosci
possunt: quæ Definitio exactius

*Theo-
logiæ
Natu-
ralis
defini-
tio.*

A

ex-

2 THEOLOGIA NATURALIS,

exhibet characteres hujus Doctrinæ, quam si dicamus, eam esse *scientiam eorum, quæ per Deum sunt possible.*

§. I I.

Ob-
jecta.

Objecta proinde hujus scientiæ sunt *Deus*, eaque, quæ ad Deum pertinent; in cujus existentiam, essentiam & attributa est inquirendum; præmittenda tamen, ut sciatur, quid sit id, de quo disputatur, definitio nominalis, quæ sufficere *hactenus* potest, si per Deum intelligamus *Ens necessarium, quod rationem sufficientem contingentis existentiae mentis meæ, & totius hujus universi in se continet.* Quæ definitio heic loci pluribus aliis, laudabilibus tamen, est anteponenda; ut rigidæ magis sint secuturæ demonstrationes. Ea vero, quæ *ad Deum*

Deum pertinere dicuntur, sunt & attributa Dei qualiacunque, & divina Opera, quæ splendidissimum attributorum divinatorum constituunt Theatrum.

§. I I I.

Fons, ex quo horum objectorum *Fontes.* (§. II.) cognitio est haurienda, est *Ratio*, quæ quidem aliquando denotat *ipsas veritates inter se connexas*; verum heic loci fumi-
tur pro *naturali mentis nostræ facultate*, qua acquirere & comparare potest ideas, relationem, quæ inter eas datur, perspicere, & ex perspecta illa relatione deducere consequentias.

§. I V.

Hinc Theologia Naturalis, li-
cet in eo cum Theologia *revelata* *Diffe-*
rentia
inter
A 2 con-

4 THEOLOGIA NATURALIS,

Theol. conveniat, quod circa Deum res-
Nat. que Divinas versetur, eundem ha-
& Re- beat Auctorem, &, quodammodo,
vela- ad eundem finem tendat, quate-
tam. nus utraque ad perfectionem &
 felicitatem hominis promovendam
 facit, animum ejus imbuendo ob-
 jecti præstantissimi cognitione; ab
 eâdem tamen tum quoad fontes &
 modum cognoscendi, tum quoad
 limites & sublimitatem dogmatum
 longissime differt. Revelatio, sci-
 licet, divina testimonia continens,
 veritates aperit, quas semper igno-
 rasset ratio, originem hujus universi
 malique omnis evidentius propo-
 nit, hujusque medelam indicat,
 quam naturales mentis humanæ
 facultates detexissent nunquam.

S. V.

Quæ Nihil tamen dari potest, quod
non fa- in Theologia Naturali verum, in
cit, ut Re-

Revelatâ falsum est, & vicissim; *dissentiant.*
cum veritas veritati nunquam pos-
sit esse inimica; & licet Deus re-
velare queat, quæ *supra nostram*
rationem sunt posita, ex principiis
rationis humanæ non demonstra-
da; cum sibi facultatem non ade-
merit alias veritates nobiscum com-
municandi per vias extraordinarias,
nequaquam tamen ea testari potest,
quæ sunt *contrâ rationem nostram*,
quæque adeo cum veritatibus ne-
cessariis & immutabilibus pugnant;
hic igitur ab absentia, imo ab
impossibilitate claræ cognitionis in
nostro intellectu ad rei falsitatem
absurdissima foret consequentia;
cum & ipsa Theologia Naturalis
sua habeat mysteria, quæ, quoad
modum, quo existunt, ratiocinan-
do adsequi non possumus.

6 THEOLOGIA NATURALIS,

§. V I.

Egre- Imo tam longe abest, ut sibi
gios invicem inimicæ forent hæ duæ
usus il- Doctrinæ (§. v.), ut potius Theo-
la buic logia Naturalis potentissimam fe-
præ rat opem Revelatæ, *tum* in de-
stat. monstranda veritate Religionis
Christianæ; quæ constare nequit,
nisi Sacra Scriptura vere sit *Sa-*
cra, divinamque habeat origi-
nem; quod ipsum præsertim *ex*
dogmatibus, in eâ comprehensis,
divinis, perfectionibus undique
convenientibus, rationisque defe-
ctus abunde suppleantibus, *ex va-*
ticiniis, & *ex miraculis* tum de-
mum redditur manifestum, si Theo-
logiam Naturalem vocemus in
partes; *tum* sæpe in indagando
Divinæ Revelationis sensu, verum-
que a spurio dignoscendo; *tum*
denique in debellandis Atheis,
Deïstis, Naturalistis, similibusque;
quod

quod nullis, nisi rationalibus armis, fufcipere licet.

S. V I I.

Ab altera parte, ipfa Theologia *Et viciſſim.*
Revelata haud exigua utilitatem
Theologiæ Naturali adfert; quod
maniſteſtissime patebit, ſi reſpiciamus
ad craſſos admodum errores,
quibus obnoxii reperiuntur acutiſſimi
etiam inter Gentiles Philoſophi,
a pleno Revelationis fulgore
deſtituti; qui tamen aliquid ex ſacris
fontibus bibiſſe videntur; dum
ſaniora Theologiæ Naturalis Syſtemata,
a Chriſtianis Philoſophis
condita, multum quidem emen-
data Ontologiæ & Pneumatologiæ,
ſed plurimum vividiori Re-
velationis lumini, ut fideliffimæ
Cynofuræ, debent; cum homines,
admoniti de veritatibus, facilius
illas etiam a priori eruant, quam

9 THEOLOGIA NATURALIS,

si sibi fuissent relictī, & nequaquam sit concludendum, nos illa dogmata per rationem cognoscere cœpisse, quia eadē per facultates mentis naturales demonstrare & confirmare licet.

§. V I I I.

*Theo-
logiæ
Nat.
exi-
stentia.* Non tamen nimis extenuandæ sunt rationis vires, ac Theologiæ vere Naturalis existentia neganda, cum Justitia Dei ejusque Benevolentia erga totum humanum genus, *a priori* indicent, dari debere naturalem cognitionem objecti præstantissimi, Legislatoris sanctissimi, a quo etiam illi pendent, qui revelato lumine sunt destituti; tot systemata hujus Scientiæ, atque universalis de existentia summi Numinis persuasio *a posteriori* monstrent, revera dari cognitionem Dei, ad quam per natu-
tu-

turalis rationis vires pervenire licet: quamvis huic perficiendæ atque exaſciandæ occaſionem dederit Revelatio.

§. I X.

Licet ſcientia hæcce (§. I. & *Præſtantia.* VIII.), dum de exiſtentia Dei ejusque perfectionibus diſputat, mere ſit Theoretica, cū *ſcienda* cū *faciendis* nequaquam ſint confundenda; attamen innumeræ inde derivari poſſunt & ſponte fluunt, corollariorum inſtar, veritates practicæ, ad Religionem Naturalem ducentes, atque Jurisprudentiæ Naturali præbentes fundamentum; adeo ut Theologiæ Naturalis uſus ac finis ſit vere practicus. Unde ſimul pateſcit hujus doctrinæ tum præſtantia, tum pretioſa utilitas, a qua, licet vel in ſe ſpectaretur, nequaquam, propter obſectorum

IO THEOLOGIA NATURALIS,

excellentiam atque summum momentum, foret destituta; cum unicū suppeditet omnis *certitudinis moralis* fundamentum, quæ nulla foret, sublatâ persuasione de Entis æterni, immutabilis, & beneficentissimi existentia.

§. X.

*Hujus
scientiæ
fata.*

Non mirum proinde, si hæcce Scientia, cujus femina ab iis sparsa videntur, qui non mero lumine naturali gaudebant, ab omni tempore fuerit exculta, licet dein, pro variis Ontologiæ & generalis Pneumatologiæ fatis, variam quoque induerit faciem Theologia Naturalis; quæ, a sagacissimis etiam Philosophis inter Ethnicos nunquam in formam legitimi Systematis redacta, aut solidis demonstrationibus munita, a Scholasticorum plerisque turpibus nugarum
ma-

maculis inquinata, sensim repurgata ac reformata fuit a *Cartesio*, nonnullisque ex ejus affeclis, præsertim a Viris Clarissimis *J. Claubergio*, *S. van Til*, *H. A. Roëlio*, *T. H. van den Honert*, *J. Aalstio*; nec minus a *Leibnitio*, ejusque vestigiis insistentibus *Wolffio*, *Bilffingero*, *Thummigio*, *Canzio*, aliis; ut & ab Eclecticis quibusdam, veluti a *Lampio*, *Turretino*, *Vitringa* filio, *Jac. Ode*, præsertim ab egregio *Gerardo de Vries*, qui, libertate Philosophandi modeste utens, pluribus ex memoratis præluxit; tandemque ab Anglis nonnullis Philosophis, qui *veram*, ut ajunt, *methodum scientificam*, hic, si ullibi, necessariam, fuerunt secuti; inutilibus tamen valedicentes ambagibus, tædium prius, quam persuasionem creantibus.

THE-

THEOLOGIA
NATURALIS

THEORETICA.

De Existentia Dei.

§. XI.

*Exi-
stentia
Dei.*

U^t de Deo Ejusque perfectio-
nibus rite procedat nostra
disputatio, ante omnia inquiren-
dum in Ejus *Existentiam*, mo-
mentosissimum illud dogma, cujus
veritas & certitudo *omnium* inter-
est; ubi minor in *congerendis* ar-
gumentis diligentia, quam in iis-
dem *seligendis* requiritur circum-
spectio: licet enim sine incommodo
existentiam illam pluribus demon-
strationibus evincere possimus; li-
cet id ipsum scopo, quem nobis
pro-

proponimus, sit convenientissimum, quia non unumquodque argumentum omnium captui gustuique æque est accommodatum; sufficere tamen potest unica, quam in fronte ponam, demonstratio vere apodictica, simplex, etiam ab illorum, qui Scepticismum simulant, exceptionibus tuta, utpote ex folius mentis humanæ sinu ac sensu intimo petita; quæ, ut plenam persuasionem adferat, nonnulla sunt præmittenda, a faniori Ontologia suppeditata.

S. X I I.

Cum omne, quod existit, *rationem* habeat *sufficientem*, vel, uti ^{mon-}alii loqui malunt, *determinantem*, ^{stratur}apodictice. ^{apodi-}cur potius sit, quam non sit, nullum concipi potest momentum, quo existeret nihil; *posito, quod nunc aliquid existat*; cum nullum
ens

14 THEOLOGIA NATURALIS,

ens aut ex nihilo prodire sine ope
alterius entis, aut sibi ipsum exi-
stentiam dare possit; & sic est, *vel*
fuit aliquid sine initio.

§. X I I I.

- Quod sine initio est (§. XII.)
non potest ab alio productum es-
se, hoc est, non potest suæ exi-
stentiæ rationem sufficientem repo-
sitam habere in alio ente; sed eam
in se ipsum possideat necesse est;
unde *vi suæ naturæ existit*; cum-
que ejus existentia & non-existen-
tia non possint esse æque possibi-
les, quia sic nulla fuisset ratio

existendum potius, quam

existendum de-

quæ

§. XIV.

Cum omne, quod existit, quo- ^{Ens}
vis momento determinato modo ^{necessa-}
existat, etiam ^{rium} *ens necessarium*
(§. XIII.) *non vago aliquo, sed* ^{est im-}
determinato modo, est necessarium; ^{mutabi-}
ita ut contradictionem involvat,
id ipsum alio & iterum alio modo
existere, vel ab existendo desinere.
Si igitur tale Ens extiterit unquam
(§. XII.), idem illud existit &
exiturum est perpetuo: unde,
vicissim, omne, quod nunc hoc,
nunc alio modo existit, ens ne-
cessarium, rationemque suæ exi-
stentiæ in se habens habet in se.

scien- Ex
no du- contin-
um alia- genti
rum & mu-

8 THEOLOGIA NATURALIS,

si sibi fuissent relictī, & nequaquam sit concludendum, nos illa dogmata per rationem cognoscere cœpisse, quia eadē per facultates mentis naturales demonstrare & confirmare licet,

§. V I I I.

*Theologia
Naturalis
existentia.* Non tamen nimis extenuandæ sunt rationis vires, ac Theologiæ vere Naturalis existentia neganda, cum Justitia Dei ejusque Benevolentia erga totum humanum genus, *a priori* indicent, dari debere naturalem cognitionem objecti præstantissimi, Legislatoris sanctissimi, a quo etiam illi pendent, qui revelato lumine sunt destituti; tot systemata hujus Scientiæ, atque universalis de existentia summi Numinis persuasio *a posteriori* monstrent, revera dari cognitionem Dei, ad quam per natu-

turalis rationis vires pervenire licet: quamvis huic perficiendæ atque exasciandæ occasionem dederit Revelatio.

§. I X.

Licet scientia hæcce (§. I. & *Præstantia.* VIII.), dum de existentia Dei ejusque perfectionibus disputat, mere sit Theoretica, cum *scienda* cum *faciendis* nequaquam sint confundenda; attamen innumeræ inde derivari possunt & sponte fluunt, corollariorum instar, veritates practicæ, ad Religionem Naturalem ducentes, atque Jurisprudentiæ Naturali præbentes fundamentum; adeo ut Theologiæ Naturalis usus ac finis sit vere practicus. Unde simul patescit hujus doctrinæ tum præstantia, tum pretiosa utilitas, a qua, licet vel in se spectaretur, nequaquam, propter obsectorum

9 THEOLOGIA NATURALIS,

si sibi fuissent relictī, & nequaquam sit concludendum, nos illa dogmata per rationem cognoscere cœpisse, quia eadē per facultates mentis naturales demonstrare & confirmare licet,

§. V I I I.

Theologia Nat. existentia. Non tamen nimis extenuandæ sunt rationis vires, ac Theologiæ vere Naturalis existentia neganda, cum Justitia Dei ejusque Benevolentia erga totum humanum genus, *a priori* indicent, dari debere naturalem cognitionem objecti præstantissimi, Legislatoris sanctissimi, a quo etiam illi pendent, qui revelato lumine sunt destituti; tot systemata hujus Scientiæ, atque universalis de existentia summi Numinis persuasio *a posteriori* monstrent, revera dari cognitionem Dei, ad quam per natur-

turalis rationis vires pervenire licet: quamvis huic perficiendæ atque exasciandæ occasionem dederit Revelatio.

§. I X.

Licet scientia hæcce (§. I. & *Præstantia.* VIII.), dum de existentia Dei ejusque perfectionibus disputat, mere sit Theoretica, cum *scienda* cum *faciendis* nequaquam sint confundenda; attamen innumeræ inde derivari possunt & sponte fluunt, corollariorum instar, veritates practicæ, ad Religionem Naturalem ducentes, atque Jurisprudentiæ Naturali præbentes fundamentum; adeo ut Theologiæ Naturalis usus ac finis sit vere practicus. Unde simul patescit hujus doctrinæ tum præstantia, tum pretiosa utilitas, a qua, licet vel in se spectaretur, nequaquam, propter obsectorum

IO THEOLOGIA NATURALIS,

excellentiam atque summum momentum, foret destituta; cum unicum suppeditet omnis *certitudinis moralis* fundamentum, quæ nulla foret, sublatâ persuasione de Entis æterni, immutabilis, & beneficentissimi existentia.

§. X.

*Hujus
scientiæ
fata.*

Non mirum proinde, si hæcce Scientia, cujus semina ab iis sparsa videntur, qui non mero lumine naturali gaudebant, ab omni tempore fuerit exulta, licet dein, pro variis Ontologiæ & generalis Pneumatologiæ fatis, variam quoque induerit faciem Theologia Naturalis; quæ, a sagacissimis etiam Philosophis inter Ethnicos nunquam in formam legitimi Systematis redacta, aut solidis demonstrationibus munita, a Scholasticorum plerisque turpibus nugarum

ma-

maculis inquinata, sensim repurgata ac reformata fuit a *Cartesio*, nonnullisque ex ejus asseclis, præsertim a Viris Clarissimis *J. Claubergio*, *S. van Til*, *H. A. Roëlio*, *T. H. van den Honert*, *J. Aalsio*; nec minus a *Leibnizio*, ejusque vestigiis insistentibus *Wolffio*, *Bilfingero*, *Thummigio*, *Canzio*, aliis; ut & ab Eclecticis quibusdam, veluti a *Lampio*, *Turretino*, *Vitringa* filio, *Jac. Ode*, præsertim ab egregio *Gerardo de Vries*, qui, libertate Philosophandi modeste utens, pluribus ex memoratis præluxit; tandemque ab Anglis nonnullis Philosophis, qui *veram*, ut ajunt, *methodum scientificam*, hic, si ullibi, necessariam, fuerunt secuti; inutilibus tamen valedicentes ambagibus, tædium prius, quam persuasionem creantibus.

THE-

THEOLOGIA
NATURALIS

THEORETICA.

De Existentia Dei.

§. XI.

*Exi-
stentia
Dei.*

U^t de Deo Ejusque perfectio-
nibus rite procedat nostra
disputatio, ante omnia inquiren-
dum in Ejus *Existentiam*, mo-
mentosissimum illud dogma, cujus
veritas & certitudo *omnium* inter-
est; ubi minor in *congerendis* ar-
gumentis diligentia, quam in iis-
dem *feligendis* requiritur circum-
spectio: licet enim sine incommodo
existentiam illam pluribus demon-
strationibus evincere possimus; li-
cet id ipsum scopo, quem nobis
pro-

proponimus, sit convenientissimum, quia non unumquodque argumentum omnium captui gustuique æque est accommodatum; sufficere tamen potest unica, quam in fronte ponam, demonstratio vere apodictica, simplex, etiam ab illorum, qui Scepticismum simulant, exceptionibus tuta, utpote ex solius mentis humanæ sinu ac sensu intimo petita; quæ, ut plenam persuasionem adferat, nonnulla sunt præmittenda, a faniori Ontologia suppeditata.

§. X I I.

Cum omne, quod existit, *rationem* habeat *sufficientem*, vel, uti ^{mon-} alii loqui malunt, *determinantem*, ^{stratur} apodictur potius sit, quam non sit, ^{dic.} nulum concipi potest momentum, quo existebat nihil; *posito, quod nunc aliquid existat*; cum nullum
ens

THEOLOGIA
NATURALIS

THEORETICA.

De Existentia Dei.

§. XI.

*Exi-
stentia
Dei.*

U^t de Deo Ejusque perfectio-
nibus rite procedat nostra
disputatio, ante omnia inquiren-
dum in Ejus *Existentiam*, mo-
mentosissimum illud dogma, cujus
veritas & certitudo *omnium* inter-
est; ubi minor in *congerendis* ar-
gumentis diligentia, quam in iis-
dem *seligendis* requiritur circum-
spectio: licet enim sine incommodo
existentiam illam pluribus demon-
strationibus evincere possimus; li-
cet id ipsum scopo, quem nobis
pro-

proponimus, sit convenientissimum, quia non unumquodque argumentum omnium captui gustuique æque est accommodatum; sufficere tamen potest unica, quam in fronte ponam, demonstratio vere apodictica, simplex, etiam ab illorum, qui Scepticismum simulant, exceptionibus tuta, utpote ex solius mentis humanæ sinu ac sensu intimo petita; quæ, ut plenam persuasionem adferat, nonnulla sunt præmittenda, a saniori Ontologia suppeditata.

§. X I I.

Cum omne, quod existit, *rationem* habeat *sufficientem*, vel, uti ^{mon-}alii loqui malunt, *determinantem*, ^{stratur}apodictur potius sit, quam non sit, ^{etice.}nulum concipi potest momentum, quo existebat nihil; *posito, quod nunc aliquid existat*; cum nullum
ens

14 THEOLOGIA NATURALIS,

ens aut ex nihilo prodire sine ope alterius entis, aut sibi ipsum existentiam dare possit; & sic est, *vel fuit aliquid sine initio.*

§. X I I I.

- Quod sine initio est (§. XII.) non potest ab alio productum esse, hoc est, non potest suæ existentiae rationem sufficientem repositam habere in alio ente; sed eam *in se* ipsum possideat necesse est; unde *vi suæ naturæ existit*; cumque ejus existentia & non-existentia non possint esse æque possibili-les, quia sic nulla fuisset ratio ad existendum potius, quam ad non existendum determinans, quippe quæ nec in ipso illo ente, nec in ente aliquo externo posset quæri, sequitur, ut *ens, quod est sine initio, etiam necessario existat.*

§. XIV.

§. XIV.

Cum omne, quod existit, quo- ^{Ens}
vis momento determinato modo ^{necessa-}
existat, etiam *ens necessarium* ^{rium}
(§. XIII.) *non vago aliquo, sed* ^{est im-}
determinato modo est necessarium; ^{mutabi-}
le.
ita ut contradictionem involvat,
id ipsum alio & iterum alio modo
existere, vel ab existendo desinere.
Si igitur tale Ens extiterit unquam
(§. XII.), idem illud existit &
extitutum est perpetuo: unde,
vicissim, omne, quod nunc hoc,
nunc alio modo existit, ens ne-
cessarium, rationemque suæ exi-
stentiæ in se possidens haberi ne-
quit.

§. XV.

Per intimam autem conscien- ^{Ex}
tiam, eo etiam momento, quo du- ^{contingenti}
bitamus de existentia omnium alia- ^{& mu-}
rum

*tabili
existentia
mentis
nostræ.* rum rerum, quæ a nobis sunt diversæ, convincimur de existentia nostra; adeoque (§. XII.) certissima redditur existentia Entis necessarii (§. XIII.), & immutabilis, quod a mente nostra, cujus status, sive modus existendi continuo mutatur, est diversissimum, quodque ejusdem rationem vero sufficientem in se continet (§. XIV.)

§. X V I.

Si jam in hanc causam nostræ existentia, a nobis diversam (§. xv.) inquiramus accuratius, confestim reperiemus, eam non sine absurditate summa quæri posse vel in ente contingenti, vel in causarum effectuumque serie infinita, quæ tota est mutabilis, adeoque contingens (§. XIV.); imo quæ composita est ex meris entibus contingentibus, quæ numero crescentia
omnia

omnia aliquando *futura* fuerunt, (uti nunc sunt *præterita* plurima) quæque *vel omnia sunt producta*, vel *non omnia sunt producta*; adeoque recurrendum est ad ens necessarium, quod & suæ existentia, & nostræ rationem vere sufficientem in se continet.

§. X V I I.

Licet autem unica hæcce & simplicissima ex mentis contingenti existentia depromta demonstratio (XV. & XVI.), si recte intelligatur, sufficere posset (§. XI.); utile tamen erit, argumenta alia adjicere pro existentia entis necessarii, vel minus abstracta, vel sua perspicuitate magis popularia; inter quæ nonnulla reperiuntur *domestica*, haud exigui momenti, ut & alia, eaque satis ponderosa, ex rerum extra nos positarum attentiori contemplatione petita.

B §. XVIII.

§. X V I I I.

*Ens
necessa-
rium
non est
limita-
tum.* Si attendamus ad naturam En-
tis necessarii (§. XII-XIV.), per-
spicere licet, id sine ullis limiti-
bus illud omne possidere, quod
ex ejus essentia sequitur; cum
limitationis ratio sufficiens neque
in ente alio, quod ab Ente ne-
cessario distinctum est, neque in
ipso Ente necessario quæri posset;
cum essentia entis, qua entis, non
inferat hunc, vel illum gradum
eorum, quæ ad ipsam pertinent:
imo si limitatum foret Ens necessa-
rium, sine contradictione *alio mo-
do* sese habere *possent* limites,
quibus circumscribitur, ejusque
modus existendi foret *contingens*,
non vero necessarius; quæ con-
tingentia tum demum tollitur,
quando concipitur illimitatum; at-
qui mens nostra, non tantum ra-
tione suæ existentia, verum etiam
ra-

ratione suarum facultatum sese multis modis limitatam experitur; atque adeo non est ens necessarium, sed contingens, quod rationem sufficientem suæ existentiae unice in ente necessario invenit (§. XVI.)

§. XIX.

Nec leve pro eadem veritate *Ex* argumentum ex *conscientiâ*, quam *con-*
scien-
 confiliarium, testem, judicem, *tia.*
 vindicem in pectore gestamus, depromere licet; quippe quæ obligationem, legem proinde, & Legislatorem arguit, licet hujus idea *innata* non sit; dum vividissimi, quos scelerati sentiunt post secretissima etiam flagitia, angores neque ex infamiæ metu, neque ex poenarum humanarum formidine, neque ex infantiae præjudiciis, aut ex temperamento

20. THEOLOGIA NATURALIS,

melancholico in omnibus proficisci possunt; sed mentis dependentiam a causa externa, atque necessariâ, adeoque primâ, manifestissime demonstrant (§. XVI.).

§. X X.

*Ex
mate-
ria,
ejusque
mobili-
tate.*

Quodsi ad res in sensus incur-
rentes, quæ nos circumstant, con-
vertamur, statim animadvertimus,
ideam *materiæ* contingentem so-
lummodo, & minime necessariam
existentiam involvere, quia ens
iners, mutabile, & limitatum, quod
sine contradictione ut non existens,
vel in nihilum redactum potest
conciipi, ob oculos ponit; quod
proinde (§. XVI. & XVII.) ra-
tionem sufficientem suæ existentiae
in alio ente, eoque necessario
(§. XVI.) habet repositam; quod
ipsum etiam ex *mobilitate* corpo-
ris cujuscunque demonstrare licet;
quip-

tum imprimendum series sit absurdissima (§. XVI.).

§. X X I I.

*Argu-
men-
tum ex
idea
Dei a
priori.*

Antiquiores Philosophi, & præcedenti sæculo *Cartesius* argumentum pro existentia Dei adhibuerunt prima fronte simplicissimum, ex ideâ Entis perfectissimi *a priori* deductum. Ens, scilicet, perfectissimum cogitari non potest, nisi repræsentetur tanquam Ens vere, ac necessario existens; quia cæteroquin Enti perfectissimo realis deficeret perfectio; imo reliquarum perfectionum radix & fundamentum. Verum momentosissimam veritatem hujusmodi armis propugnare non satis tutum ducimus; cum ideale ratiocinium nunquam realem conclusionem suppeditare valeat; cumque nihil aliud exinde sit deducendum, quam

ad

ad ideam entis perfectissimi pertinere ideam necessariæ existentiae; non vero, illius Entis actualem existentiam extra mentem in ejusdem idea contineri; cum agatur de ente a mente nostra diverso, quod non immediate cognoscimus; adeoque cum nullus sit nexus inter nostram ideam & inter realem existentiam rei, quæ per ideam illam repræsentatur, aliunde certi esse debemus, ideam, quam de illo ente formamus, veram esse ejusdem picturam. Hinc etiam non procedit ratiocinium, ex eo desumptum, quod existentia actualis vel realis sit præstantior perfectiorque existentia ideali; cum perfectissima sit tribuenda Enti necessario: quippe sic non tantum precario adsumitur, nostram ideam exacte repræsentare Ens extra nos existens, verum etiam realis conclusio formatur ex idealibus præ-

missis, *cum essentiae hactenus idealis realis adsignetur existentia.*

§. XXXII.

*Idem
emen-
datum
ali-
quan-
tulum.*

Nec tollitur penitus hocce vitium (§. XXII.), licet in antecessum demonstremus, ideam Entis perfectissimi esse possibilem, sive enti alicui summam perfectionem convenire posse; cum etiam hoc modo conclusio maneat idealis, ex meris propositionibus idealibus deducta *idealem*, non realem, existentiam inferens. At sine ulla restrictione ab Atheo concessa possibilitate Entis perfectissimi, urgeri paulo meliori jure potest ejusdem existentia; cum, si non sit, fieri nequeat; adeoque sit impossibile: quæ demonstratio apagogica non omni ex parte eluditur, distinguendo inter possibilitatem *realem* atque inter possibilitatem *idea-*

idealem, quarum illa cum nulla veritate, hæc vero cum nulla veritate nobis cognita pugnat: Atheus quippe nihil habebit, quod respondeat, si vel idealem possibilitatem entis necessarij, quod prima mentis nostræ causâ esset, concesserit. Attamen nulla est ratio, cur, in tanto validissimorum argumentorum numero, ad ea confugeremus, quæ vel umbræ exceptionis concedunt locum.

§. X X I V.

Celebre quoque est argumentum ex idea Dei *a posteriori*; ubi ipsa illa idea spectatur tanquam pictura spiritualis Deitatis, quæ & causam exemplarem, uti loquuntur, & causam efficientem, a mente & ab omnibus rebus contingentibus diversam, ipsum scilicet Deum, requirit. Verum gratis

*Argu-
men-
tum ex
idea
Dei a
poste-
riori.*

missis, *cum essentiae hactenus idealis realis adsignetur existentia.*

§. X X I I I.

*Idem
emen-
datum
ali-
quan-
tulum.*

Nec tollitur penitus hocce vitium (§. XXII.), licet in antecessum demonstremus, ideam Entis perfectissimi esse possibilem, sive enti alicui summam perfectionem convenire posse; cum etiam hoc modo conclusio maneat idealis, ex meris propositionibus idealibus deducta *idealem*, non realem, existentiam inferens. At sine ulla restrictione ab Atheo concessa possibilitate Entis perfectissimi, urgeri paulo meliori jure potest ejusdem existentia; cum, si non sit, fieri nequeat; adeoque sit impossibile: quæ demonstratio apagogica non omni ex parte eluditur, distinguendo inter possibilitatem *realem* atque inter possibilitatem *idea-*

idealem ; quarum illa cum nulla veritate, hæc vero cum nulla veritate nobis cognita pugnat : Atheus quippe nihil habebit, quod respondeat, si vel idealem possibilitatem entis necessarii, quod prima mentis nostræ causa esset, concesserit. Attamen nulla est ratio, cur, in tanto validissimorum argumentorum numero, ad ea confugeremus, quæ vel umbræ exceptionis concedunt locum.

§. X X I V.

Celebre quoque est argumentum ex idea Dei *a posteriori* ; ubi ipsa illa idea spectatur tanquam pictura spiritualis Deitatis, quæ & *causam exemplarem*, uti loquuntur, & *causam efficientem*, a mente & ab omnibus rebus contingentibus diversam, ipsum scilicet Deum, requirit. Verum gratis.

*Argu-
men-
tum ex
idea
Dei a
poste-
riori.*

B 5 affu-

assumitur, *tum* ideam Entis perfectissimi atque infiniti esse positivam, eamque summum artificem requirere, qui illam mentibus nostris imprimat; cum potius limites undique removendo formetur, ut ab eadem removeatur contingentia (§. XVIII.), atque, post varia tentamina in variis vitæ humanæ ætatibus instituta, valde imperfecta, maneat, magnamque partem *negativos* conceptus comprehendat; *tum* etiam, priorem esse debere in mente nostra conceptum infiniti, antequam scire liceat, mentem ejusque facultates esse finitas; quod ipsum experientiæ repugnat, quippe quæ apertissime docet, nos res finitas esse ex eo solo cognoscere, quod incrementi sint capaces, limitesque in iis animadvertamus: adeoque etiam hocce argumentum non facile adhibendum censeo; licet ex idea Dei idem ratio-

tiocinium pro Ejus existentia formari posset, quod ex ideis quibuscunque simplicibus, si modo, hasce omnes innatas esse, demonstrari apodictice posset.

§. X X V.

Si ad *Physica* pro existentia Dei argumenta progredi, eorundemque tantum summa capita enumerare vellemus, vix inveniretur finis; quapropter in generalioribus sublissemus; præsertim cum *indirecte* Dei existentiam, directe sapientiam, potentiam, ac beneficentiam Artificis demonstrarent: omnia tamen reduci per ultimam analysin debent ad simplicissima illa principia, §. XII. *seqq.* posita, ex quibus *contingens existentia hujus mundi, omniumque, quæ in eo continentur*, evadit manifestissima. Undique autem sum-

*Exi-
stentia
Dei in-
directe
demon-
strata
ex pul-
critu-
dine
hujus
Uni-
versi.*

summi Architecti detegimus marium ; five corporum cœlestium multitudinem & magnitudinem, varietatem, motus ordinatissimos, eorundemque motuum mirandam harmoniam, præstantissimos usus, finesque, atque amplitudinem spatii, in quibus agitantur, respiciamus ; five ad aptissimam habitationem humano generi & animalibus concessam, simplicissimo artificio usibus incolarum accommodatam ; atque ad innumeras fere eam incolentium classes, mirandas origines, structuram diversissimam, vivendi rationem, & opera, consilium redolentia, nec non ad commoda, eorum usibus destinata, attendamus ; five quodlibet individuum ponamus ante oculos ; ubi vel ipsum corpus nostrum, artificiosissima sane machina, nec tantum secundum leges mechanico-hydraulicas fabricata, ejusque stu-
pen-

penda penitus cum mente conjunctio innumeros adorandi Opificis impressos gerunt characteres. Pessime vero optimam atque victricem Deitatis causam agunt, qui omne robur ponunt in formulis quibusdam Algebraicis, paucis intellectis, mutationum motuumque leges universales, quæ semper *virium vel actionis dispendium omnium minimum* ostendant, non satis recte exprimentibus; dum memoratas modo pro existentia summi Artificis demonstrationes frigidis quibusdam, minime novis, ac facile diluendis exceptiunculis enervare conantur, quæ eodem jure contra ipsorum argumentum unicum, ex actionum omnium *minimo* petita, possent moveri. Id autem certissimum est, ratiocinium, *ex finibus rerum creatarum* desumptum, eâ quidem ratione quandoque proponi, ut inter paralo-

ralogismos referri mereatur; idem vero suam habere, eamque insignem efficaciam, quando unice respicimus ad indubia indicia, quæ undique in rebus, ad hoc Univerſum pertinentibus, reperiuntur, quæque *plurium consensum*, neque casui, neque necessitati tribuendum, indicant, ut *unum aliquid* obtineatur, quod, si pro *fine* adſumatur, ſapientiffimo Auctore eſt dignum.

§. X X V I.

Ex Hiſce addi poſſent argumenta
conſenſu Gen- historica, quorum princeps deſu-
tium. mitur ex *universali de existentia*
Deitatis perſuaſione, quæ apud omnes Gentes moratiores obtinuit, quæque, ab antiquiſſimis inde temporibus propagata, nullâ temporum viciffitudine, aut repetitis perditiffimorum hominum conatibus

bus mortalium, etiam sapientissimorum, animis potuit eximi. Si jam hujus phænomeni universalissimi investigemus causam, quæ generalissima sit, necesse est, detegimus facile, id ipsum nequaquam permanens ac stabile esse potuisse, nisi homines internæ veritatis voci præbuissem aures. Neque excipere licet, consensum illum non adeo universalem fuisse, quandoquidem plurimi reperti sint populi nullo religionis sensu imbuti, utpote omni Deitatis opinione destituti; cum gentes fere omnes, quæ olim atheæ fuerunt habitæ, per recentiorum atque accuratiorum peregrinantium testimonia ab illa calumnia sint liberatæ; nobisque sufficiat, si *omnes populi non penitus stupidi* in ea persuasionem fuerint versati; dum inter veritatem *ignorare* & inter eandem *negare* ingens sit
diffe-

ralogismos referri mereatur; idem vero suam habere, eamque insignem efficaciam, quando unice respicimus ad indubia indicia, quæ undique in rebus, ad hoc Universum pertinentibus, reperiuntur, quæque *plurium consensum*, neque casui, neque necessitati tribuendum, indicant, ut *unum aliquid* obtineatur, quod, si pro *fine* adsumatur, sapientissimo Auctore est dignum.

§. X X V I.

Ex consensu Gentium. Hisce addi possent argumenta *historica*, quorum princeps desumitur ex *universali de existentia Deitatis persuasione*, quæ apud omnes Gentes moratiores obtinuit, quæque, ab antiquissimis inde temporibus propagata, nullâ temporum vicissitudine, aut repetitis perditissimorum hominum conatibus

bus mortalium, etiam sapientissimorum, animis potuit eximi. Si jam hujus phænomeni universalissimi investigemus causam, quæ generalissima sit, necesse est, detegimus facile, id ipsum nequaquam permanens ac stabile esse potuisse, nisi homines internæ veritatis voci præbuissem aures. Neque excipere licet, consensum illum non adeo universalem fuisse, quandoquidem plurimi reperti sint populi nullo religionis sensu imbuti, utpote omni Deitatis opinione destituti; cum gentes fere omnes, quæ olim atheæ fuerunt habitæ, per recentiorum atque accuratiorum peregrinantium testimonia ab illa calumnia sint liberatæ; nobisque sufficiat, si *omnes populi non penitus stupidi* in ea persuasionem fuerint versati; dum inter veritatem *ignorare* & inter eandem *negare* ingens sit
diffe-

ralogismos referri mereatur; idem vero suam habere, eamque insignem efficaciam, quando unice respicimus ad indubia indicia, quæ undique in rebus, ad hoc Universum pertinentibus, reperiuntur, quæque *plurium consensum*, neque casui, neque necessitati tribuendum, indicant, ut *unum aliquid* obtineatur, quod, si pro *sine* adsumatur, sapientissimo Auctore est dignum.

§. X X V I.

Ex consensu Gentium. Hisce addi possent argumenta *historica*, quorum princeps desumitur ex *universali de existentia Deitatis persuasionem*, quæ apud omnes Gentes moratiores obtinuit, quæque, ab antiquissimis inde temporibus propagata, nullâ temporum vicissitudine, aut repetitis perditissimorum hominum conatibus

bus mortalium, etiam sapientissimorum, animis potuit eximi. Si jam hujus phænomeni universalissimi investigemus causam, quæ generalissima sit, necesse est, detegimus facile, id ipsum nequaquam permanens ac stabile esse potuisse, nisi homines internæ veritatis voci præbuissem aures. Neque excipere licet, consensum illum non adeo universalem fuisse, quandoquidem plurimi reperti sint populi nullo religionis sensu imbuti, utpote omni Deitatis opinione destituti; cum gentes fere omnes, quæ olim athææ fuerunt habitæ, per recentiorum atque accuratiorum peregrinantium testimonia ab illa calumnia sint liberatæ; nobisque sufficiat, si *omnes populi non penitus stupidi* in ea persuasionem fuerint versati; dum inter veritatem *ignorare* & inter eandem *negare* ingens sit disse-

differentia. Nec *Polytheismus* ex Gentium consensu eodem modo demonstrabitur; cum semper exstiterint, quæ unum Deum agnoscebant; quod ipsum de nonnullis inter Græcos Romanosque Philosophos ostendere quoque liceret; dum ipse Polytheismus persuasionem de existentia alicujus Numinis reddit manifestissimam. Nec denique ad antiquissimum Atheorum effugium hic provocandum, religionem omnem vel ex metu, aut ignorantia natam, vel callidum esse Politicorum inventum; cum istius metus auctor in ipsos Atheos, & in quoscunque Principes, legibus humanis, ut putant, solutos, suum monstret imperium; cumque Politici, locorum intervallis longissime a se invicem remoti, illam persuasionem non formaverint; sed eandem jam præsentem aliquando dextre converterint

terint in suos usus; ipsi, æque ac subditi, eâdem illâ opinione, quæ nunquam per Atheorum molimina deleri potuit, imbuti.

§. XXVI.

Cum igitur tot præstent hujus *An*
veritatis documenta (§. XII-XXVI.), *dentur*
merito dubitatum fuit, *An* ex-*Athei*
stent, *vel exstiterint unquam* *A-*
thei theoretici; si per hosce intel-
ligamus, non, qui ita suos com-
ponunt mores totamque vivendi
rationem, ac si Deum nullo modo
agnoscerent, aut certissimi essent,
Eum non existere; vel qui tales
de Numine foveant opiniones, quæ
Ejus notionem destruere viden-
tur, atque Enti perfectissimo in-
juriam inferunt; sed qui sine am-
bagibus Ejus existentiam negant,
atque, *bona fide, sine ullo scrupulo*,
omnia argumenta, hætenus pro-
C po-

posita, sophismata reputant; licet haud defuerint malefani, qui per justum Numinis judicium, saltem per aliquod tempus, in luce tam corusca cœcutire visi sunt, summa vel *stupiditate*, vel *malitia* ducti.

§. X X V I I I.

*Stulti-
tia A-
theismi.*

Stupida autem eorum in hac parte malitia in omnium incurrit oculos, si attendamus ad nugaces difficultates plumbeaque tela, quibus, momentosissimæ veritatis demonstrationes intactas relinquentes, dogmata cum hac veritate arctissime connexa petere solent; præsertim Dei naturam, humano ingenio imperviam, utpote *incomprehensibilem*, æternamque ejus sapientiam, ac providentiam respicientia, quæ singula suo loco ad examen revocabimus, ac pul-
ve-

veris exigui jactu discutiemus; quo facto, ipsis illis, si qui dentur, manifestissima evadet, summa, qua laborant atque imprudentissima, *insania*; præsertim quia confiteri coguntur, se monstrosa sua dogmata nequidem ad infimum probabilitatis gradum perducere, & sic nunquam eludere posse efficaciam utilissimi argumenti, quod *ab eo* ducitur, *quod tutum est*, quatenus tutius est ita actiones instituere, ac si existeret Deus, si vel argumenta penitus apodictica pro illa veritate non prostarent, si vel difficultates ab Atheis allatas contra eandem hætenus solvere non liceret: uti *spe* feliciores sunt, qui Dei existentiam certam esse censent, & uti *maximum*, quod ipsis obtingere potest, *malum* est annihilatio; sic Atheorum error periculi est plenissimus, *maximumque bonum*, quod sperare

possunt, in eadem annihilatione esset quærendum; dum ab omni ratione alienissima est credulitas; quam undique adeo manifesto monstrant, ut etiam minus exercitati, sed immoderatis animi affectibus non seducti, eandem animadvertant eidemque ingemiscant.

§. X X I X.

*Ejus
causæ
præci-
pue.*

Non igitur in hisce hominibus, prave solertibus, vera obtinet de certitudine illius monstrosæ, quam fovere videntur, sententiæ persuasio; nec veritatem serio quærendo eo sunt abducti; sed potius in nonnullis *turpis aversio a Numine*, ex vitiosa inclinatione ad omne nefas, indeque profluens *pœnarum divinarum metus*; in aliis *ambitio vana*, ex superbia atque perversa philautia nata, qua
su-

supra alios ingenii animique viribus eminere student, qua felicitati omni in hac vita renuntiant, ut sociis suis monstrent, se usque adeo fortes esse, ut nullam felicitatem post funera secuturam sperent; qua denique independentiam adfectant lacrymabilem, uberrimi sunt *Atheismi fontes*; dum lamentabili errori frequens nimis suppetitur occasio *funesto circa religionis capita inter Numinis summi cultores dissensu; vitâ dissoluta*, quandoque etiam *superstitione eorum, qui de existentia Dei videntur persuasi; præposterâ scientias rerum naturalium tractandi methodo*, quæ *finium* considerationem exulare facit, atque Conditoris perfectiones undique elucescentes monstrare negligit; & denique *temerariis, ac reverentiæ Numini debitæ nequaquam convenientibus disputationibus*,

C 3

etiam

38 THEOLOGIA NATURALIS,

etiam de iis, quæ hæcenus caliginosa nocte premuntur; quibus omnibus diligens nimis eorum librorum lectio accedit, qui vel Atheismi larga manu spargunt semina, vel mores promptissime corrumpunt; quorum inopia nostrum quoque sæculum minime laborat.

DE

DE NATURA DEI, NECESSARIAM
INVOLVENTE EXISTENTIAM,
IN GENERE.

§. X X X.

Quod si ad demonstrata (§. XII. *Deus, est Ens necessarium.* XXVI.) attendamus, tutissime secuturis ratiociniis basin sub-
sternere possumus, *existere Ens necessarium, sufficientem penitus in se continens rationem tum suæ existentiae, tum nostræ, atque totius Universi*, quod uno vocabulo DEUM appellamus: ita ut definitio *nominalis*, quam supra (§. II.) exhibuimus, nunc *realis* evaserit, exprimens naturam Entis extra mentem existentis, atque a congerie entium contingentium diversissimi; quod proinde summo jure & per excellentiam *substantia* appellatur, in se ha-
bens

40 THEOLOGIA NATURALIS,

bens omnia, quæ ad existendum sunt necessaria, absque eo, quod ab aliis rebus sustentetur.

§. XXXI.

A se. In ipsa igitur idea Dei (§. xxx.) ante omnia occurrit *Aseïtas*, qua, propriâ vi existens, ad existendum *sibi sufficit*; adeoque nullo ente a se diverso ad existendum indiget: est enim sine initio (§. XII. *seq.*), ac proinde, non ab alio ente, sed sua essentiâ ad existendum determinatur; non, ac si operatus fuisset, antequam esset, & ac si aliquando non extitisset; sed *suae existentiae rationem continet sufficientissimam*: unde etiam sine absurditate *sui causa productrix* dici nequit.

§. XXXII.

§. XXXII.

Nec minus cum necessaria existentia indivulso nexu cohæret divina *Independentia*, qua Deus nihil in se habet, cujus ratio continetur in alio ente, vel quod alii enti debet; & sic nihil aliud est quam *Sufficientiam* includens Aseitas, latiori sensu sumpta; ita ut sibi sufficiat quoque *ad perseverandum in existentia*. Independentia autem Dei exigit, ut *omnium* rerum contingentium sit causa prima (§. XVI. & XX.); cum ea tum demum *illimitata* (§. XVIII.) haberi possit, quando nihil datur, quod ab Eo non dependet; idque plenius demonstrare poterimus in sequentibus, postquam Ejus *unitatem* evicerimus; quæ tamen ex *necessaria existentia* jam est apertissima; cum ens necessarium superfluum esse nequeat.

C 5 §. XXXIII.

§. X X X I I I.

Immutabile.

Non opus est, ut denuo demonstremus, *Ens necessarium eo modo, quo existit, necessario existere* (§. XIV.); adeoque nullis vicissitudinibus posse subjici, quin pereat Ejus idea; quo ipso manifesta evadit Dei *Immutabilitas*, id tantum exigens, ut modus existendi illius necessitatis, qui existentiae divinae competit, sit particeps; ut proinde nihil Ei accedat, quo antea caruit, nihil Eidem decedat, quod habuit prius; nec Independentia Ejus (§. XXXII.) permittit, ut a causa externa vel minima Ei inducatur mutatio.

§. X X X I V.

Infini-
nitum.

Porro, essentia Entis necessarii requirit, ut omnia, quæ ad eam per-

pertinent, possideat *simul*, *sine gradibus & limitibus*: si enim aliquid accederet, læderetur ejus immutabilitas (§. XXXIII.); limites vero attributorum designant eorundem contingentiam; cum id, quod tanquam aliis limitibus terminatum, vel gradu differentibus attributis gaudens sine contradictione existere potest, Ens necessarium haberi nequeat, & tum demum omnis contingentia removeatur, quando omnes removentur limites, quia tum demum alio modo esse non possunt ea, quæ in Deo sunt: adeoque *Infinitas* ex Ejus necessaria existentia sua sponte sequitur (§. XVIII.).

§. X X X V.

Denique necessaria existentia *Æter-*
 infert *Æternitatem*, ita ut Deus ^{num.}
 existat, imo *duret*, sive in existen-
 tia

tia necessaria perseveret *sine initio*,
sine fine, & *sine successione mo-*
mentorum; quod omne tum ex
 Aseitate (§. XXXI.), quæ initium
 & finem respuit, tum ex immuta-
 bilitate (§. XXXIII.), & infin-
 itate (§. XXXIV.), quæ successio-
 nem, compræsentia eorum o-
 mnium, quæ simul adesse possunt,
 inimicam, excludunt, manifestum
 est: ne dicam, omnem successio-
 nem momentorum inferre initium
 existentia, a quo unum momentum
 magis remotum est quam alterum;
 nullumque momentum haberi posse
præteritum, quod non aliquando
 fuit præsens, adeoque extitisse ali-
 quod *primum*; licet haud diffiten-
 dum, heic loci apertissime con-
 spici arctos ingenii humani limites:
 quippe quod, successive durans &
 successive actuosum, positivam
 ideam formare nequit durationis
 omnis successionis expertis; quæ
 mi-

minime confundenda est cum *duratione entium finitorum*; hæc quippe alterius est generis, utpote *continuatio existentiae successivæ*. Peslime vero de Æternitate Dei sentiunt, saltem absurde de ea loquuntur, qui illam *momentum*, vel *punctum indivisibile* dixerunt, ita ut tota Æternitas coëxisteret cuilibet temporis particulæ.

46. THEOLOGIA NATURALIS,

DE DEO, SPIRITU PERFECTISSIMO, EJUSQUE ATTRIBUTIS NATURALIBUS.

§. XXXVI.

*Ens
actu-
fissi-
mum
& in-
telli-
gens.*

Si respiciamus ad §. XVI. *seqq.* §. XX. *seq.* & denique ad §. XXV. confestim detegimus, mentis nostræ & quorumcunque entium contingenter existentium causam primam, mirandæque illius, quæ in hoc universo conspicitur, structuræ Artificem debere esse *ens actuosissimum, & intelligentiâ conspicuum*; cum in causa, (quæ nobilitate effectui nunquam cedit) illud omne inveniri debeat, quod in effectuprehenditur, si modo sine contradictione simile quid possidere possit. Accedit, quod Deus absque intelligentia

co-

cognoscere non potuerit entia possibilis, eorumque illa discernere ab aliis, quæ futuritioni non destinabat; in qua ipsa destinatione conspicitur quoque electio, prælucente cognitione facta; adeoque determinatio ex interno principio profecta; cum cæteroquin læderetur absoluta Entis necessarii cum independentia (§. XXXII.), tum immutabilitas (§. XXXIII.)

§. XXXVII.

Cum autem omnia, quæ enti necessario insunt, gradibus careant atque limitibus (§. XXXIV.), cumque omnis a Deo exulet tum mutatio (§. XXXIII.) tum, successio (§. XXXV.), *facultatem intelligendi, a qua abest actuale exercitium*, longissime a Deo removendam esse, manifestissime constat; unde etiam *Memoria, Im-*

Erro- res, qui hic evitandi.

Imaginatio, Ratiocinium, Habitus repetitis demum actibus acquisiti, quatenus limitationem, mutationem successionemque inferunt, in Eodem locum habere nequaquam possunt.

§. XXXVII.

Obje- Intelligendi facultas, limitibus
ctum carens, versari proinde debet actu
prin- positivo, circa omne illud, quod
ceps in- objectum cognitionis est, aut esse
tellectus potest. Unde objectum omnium
divini præcipuum, nullisque circumscrip-
Deus tum terminis, *se ipsum* scil. per
ipse. intimam vividissimamque *conscientiam* ita perspectum habeat, necesse est, ut accuratior, distinctior, magis adæquata, perfectiorque cognitio sui nullo modo in Ente necessario dari sine contradictione possit; imo aliarum rerum omnium cognitio, quæ Deo, earum Auctori,

ctori, competit (§. XXXVI.), nullius pretii foret, si a cognitione sui foret destitutus.

§. XXXIX.

Nec minus vivide Deus ab ^{Res} omni æternitate intellexit ^{omnes} *res o-* ^{possibi-} *mnes possibiles*, quarum existentia ^{les.} nullam involvit contradictionem: harum quippe ideæ pertinent ad *adæquatam & minime vagam*, aut *indeterminatam cognitionem virium*, quibus Ens independens & infinitum (§. XXXII. & XXXIV.) est conspicuum; neque vel attendendo ad rerum essentias, vel per voluntatem infinitam illas ideas acquirere potuit; quia sic Deo perspectæ fuissent, antequam istas formaret. Et licet intellectus divinus *fons possibilitatis* appellari possit, cum, sublato divino intellectu, nullæ ideæ rerum possibi-

D lium

50 THEOLOGIA NATURALIS,

lium habuissent locum ; invenit tamen illas ideas , uti invenit ideam sui suæque potentiae illimitatæ.

§. X L.

Harum Hoc sensu (§. XXXIX.) *essen-*
idea *tiae rerum sunt æternæ* atque *im-*
Deo *mutabiles*, quia hæ ab omni æ-
sunt na- *ternitate per ideas rerum possibi-*
turales. *lium fuerunt repræsentatæ ; igitur*
spectandæ non sunt , ut aliunde
intrusæ , non ut partes divinæ es-
sentiæ ; sed ut *essentiæ ideales*,
quæ , remotâ conscientia virium
divinarum , quam Deus habuit ab
omni æternitate , penitus evanes-
cunt.

§. X L I.

Affer- Sic implicat sententia eorum ,
tum hoc qui rerum essentias a Dei volunta-
vindi- te ejusque arbitrio derivantes , sibi
catur per-

persuadent, Deum plures etiamnum ideas, & in æternum excogitare ^{ab ob-} ^{jectio-} ^{nibus:} posse; non ad id attendentes, quod non per se æternæ sint, sed fluant hæ essentiæ, sive idææ, per quas repræsentantur, ex immutabili & æterno intellectu divino, cui naturalis est distincta & adæquata virium infinitarum cognitio, quæ per formationem novarum idearum mutationem subiret atque caperet incrementa. Neque hæ *essentiæ ideales* magis a divina voluntate *pendent*, quam ab eadem pendet adæquata sui suæque potentia, nullis limitibus circumscriptæ, notitia: atque adeo difficultas, quæ ex eo desumitur, quod sic aliquid existeret, a Deo non dependens, ab Eo tamen diversum, Eique coæterum, penitus tollitur.

§. XLII.

Neque ex essentiarum æternitate sequitur, Deum nullam rem aliter creare potuisse, quam eam creavit, nisi quatenus alia fuisset rerum mundanarum essentia, si Deus alias res mundanas atque a præsentibus diversas creasset; sed ex infinito essentiarum idealium numero alias futuritioni destinare, atque existentiam donare potuisset; ita ut earum, quæ nunc existunt, indoles contingentem & a Dei beneplacito pendentem existentiam inferre pergat.

§. XLIII.

Nec denique dici potest, Deum realitates in essentia quacunque ideali contentas determinasse, sive suis circumscripsisse limitibus, quin manifestus daretur lusus in vocabulo

bulo *determinare*. Non certe Deus id facere potuisset pro arbitrio, ita ut ab ejus voluntate pependere, an triangulum tribus angulis foret dotatum: nec magis in arbitrio Ejus fuit positum, habere illas ideas, quibus essentiae rerum omnium possibilium repræsentantur, quam vividissimam possidere & distinctissimam suarum virium conscientiam; licet fatendum sit, hac in parte, ut & in toto ambitu momentosissimæ hujus Scientiæ, nobis frequentissime deesse vocabula, quibus satis decenter nostras de Deo ejusque actibus, vix aliquid cum actibus mentium finitarum commune habentibus, ideas exprimamus.

§. XLIV.

Id autem constat ex demonstratis (§. XXXVI-XLIII.) cogni- *Intel-*
D 3 tio- *lectus*

divini
Omni-
scien-
tia,
Sapien-
tia &
scientia
simplici-
cis in-
telli-
gentiæ.

tionem Divinam fese ad *omnia* extendere, quæ in ipso Deo sunt, & quæ extra Deum existere possunt; hoc certe exigit infinitas, quæ gradus & limites exulare facit (§. XXXIV.); hoc exigunt ejus tum immutabilitas (§. XXXIII.) tum æternitas (§. XXXV.), quæ non permetterent, ut incrementa caperet, & adeo successionem involveret Entis necessarij scientia. Hinc quoque *omnia simul* novit, *distinctissime* atque *adæquate*, ita ut rerum omnium naturam, proprietates, relationes qualescunque intime perspectas habeat, analysin ad finem perducens; in quibus omnibus reposita est divina *Omni-scientia*, sive summa illa nullisque limitibus circumscripta *sapientia*, quæ Deo est naturalis; quæque, in relatione ad objecta divinæ potentia, *scientia simplicis intelligentiæ* appellatur.

§. XLV.

Quoniam Deus est ens actuosissimum (§. XXXVI.), suumque statum limitibus carentem (§. XXXIV.) per vividissimam conscientiam cognoscit (§. XXXVIII.); cumque aliarum omnium rerum, quæ extra Eum existunt, atque animi destinationem ubique indicant, sit auctor (§. XVI. & XX.), sequitur, Numinis infinitum intellectum *Voluntatem*, sive actum illum efficacissimum & independentem habere comitem, quo statum, in quo vi suæ naturæ versatur, omni alii præfert, illumque rerum possibilem statum, quem adæquato suo intellectu convenientissimum judicat; omni alii anteponit: quod ipsum quoque ex intuitu mentis nostræ, voluntate donatæ, fit manifestum; si modo omnia illa removeamus, quæ limitationem redolent.

D 4

§. XLVI.

§. XLVI.

Voluntas Dei est immutabilis. Voluntatem illam *independentem* appellavi atque *efficacissimam* (§. XLV.), quia nulla alia in Ente independenti habere potest locum (§. XXXII.); adeoque simul patefcit ejusdem voluntatis *immutabilitas*; cum in ente, quod infinita intelligentia fruitur (§. XLIV.), nulla mutationis aut fluctuationis causa interna; nec ulla causa externa, quæ ens illud ad consilium mutandum urgeat, concipi aut existere possit: ut taceam ipsius entis necessarij immutabilitatem (§. XXXIII.), quæ omnem mutationem in determinatione voluntatis exulare facit.

§. XLVII.

*Ejus Liber-
as.*

Ex iisdem præmissis (§. XLV. & XLVI.) facili negotio eruitur, Deum

Deum summa *libertate* esse conspicuum, qua omnia ex principio interno agere potest, prout suaserit divina rerum omnium cognitio infinita, seu, *qua facere potest id, quod lubet, quaecunque sit divinæ voluntatis, faciem præferente infinito intellectu, determinatio*: independentia quippe (§. XXXII.) Eum ponit supra omnem coactionem externam; Ejusque infinita intelligentia facit, ut omnia eligibilia habeat perspecta (§. XLIV.); imo perit voluntatis independentis idea (§. XLV. & XLVI.) si non ex principio interno sese determinet; turbatur omnis de ente actuosissimo conceptus (§. XXXVI.) si tollatur deliberata ex pluribus electio; quæ etiam in omnibus Ejus operibus (§. XVI. *seqq.*) manifestissime conspicitur, dummodo omne illud removeamus, quod saperet

§. XLVI.

Voluntas Dei est immutabilis. Voluntatem illam *independentem* appellavi atque *efficacissimam* (§. XLV.), quia nulla alia in Ente independenti habere potest locum (§. XXXII.); adeoque simul patefcit ejusdem voluntatis *immutabilitas*; cum in ente, quod infinita intelligentia fruitur (§. XLIV.), nulla mutationis aut fluctuationis causa interna; nec ulla causa externa, quæ ens illud ad consilium mutandum urgeat, concipi aut existere possit: ut taceam ipsius entis necessarij immutabilitatem (§. XXXIII.), quæ omnem mutationem in determinatione voluntatis exulare facit.

§. XLVII.

*Ejus Liber-
as.*

Ex iisdem præmissis (§. XLV. & XLVI.) facili negotio eruitur, Deum

Deum summa *libertate* esse conspicuum, qua omnia ex principio interno agere potest, prout suaserit divina rerum omnium cognitio infinita, seu, *qua facere potest id, quod lubet, quæcunque sit divinæ voluntatis, facem præferente infinito intellectu, determinatio*: independentia quippe (§. XXXII.) Eum ponit supra omnem coactionem externam; Ejusque infinita intelligentia facit, ut omnia eligibilia habeat perspecta (§. XLIV.); imo perit voluntatis independentis idea (§. XLV. & XLVI.) si non ex principio interno sese determinet; turbatur omnis de ente actuosissimo conceptus (§. XXXVI.) si tollatur deliberata ex pluribus electio; quæ etiam in omnibus Ejus operibus (§. XVI. *seqq.*) manifestissime conspicitur, dummodo omne illud removeamus, quod saperet

§. XLVI.

Voluntas Dei est immutabilis. Voluntatem illam *independentem* appellavi atque *efficacissimam* (§. XLV.), quia nulla alia in Ente independenti habere potest locum (§. XXXII.); adeoque simul patefcit ejusdem voluntatis *immutabilitas*; cum in ente, quod infinita intelligentia fruitur (§. XLIV.), nulla mutationis aut fluctuationis causa interna; nec ulla causa externa, quæ ens illud ad consilium mutandum urgeat, concipi aut existere possit: ut taceam ipsius entis necessarij immutabilitatem (§. XXXIII.), quæ omnem mutationem in determinatione voluntatis exulare facit.

§. XLVII.

*Ejus Liber-
tas.*

Ex iisdem præmissis (§. XLV. & XLVI.) facili negotio eruitur, Deum

Deum summa *libertate* esse conspicuum, qua omnia ex principio interno agere potest, prout suaerit divina rerum omnium cognitio infinita, seu, *qua facere potest id, quod lubet, quaecunque sit divinæ voluntatis, faciem præferente infinito intellectu, determinatio*: independentia quippe (§. XXXII.) Eum ponit supra omnem coactionem externam; Ejusque infinita intelligentia facit, ut omnia eligibilia habeat perspecta (§. XLIV.); imo perit voluntatis independentis idea (§. XLV. & XLVI.) si non ex principio interno sese determinet; turbatur omnis de ente actuosissimo conceptus (§. XXXVI.) si tollatur deliberata ex pluribus electio; quæ etiam in omnibus Ejus operibus (§. XVI. *seqq.*) manifestissime conspicitur, dummodo omne illud removeamus, quod saperet

successionem aut transitum ex uno statu ad alium.

§. XLVIII.

Potentia infinita. Ad Voluntatem denique haud male refertur *potentia*, sive vis conferendi possibilibus existentiam; ita ut in ea contineatur ratio sufficientissima existentiae omnium rerum possibilium: est quippe Deus omnium rerum, quæ extra Eum existunt, Auctor (§. XVI. *seqq.*), adeoque vim habet possibilibus existentiam conferendi; jam vero omnia, quæ in Deo sunt, gradu carent atque limitibus (§. XXXIV.), adeoque infinita potentia, quam *Omnipotentiam* dicere solemus, gaudeat necesse est; quod ipsum quoque ex Dei independentia (§. XXXII.), sua sponte profluit; quippe quæ non permittit, ut frustra aliquid velit,

velit, quæque cum sufficientiâ est arctissime copulata (§. XXXI. & XXXII.). Maximam autem partem in logomachiam abit controversia, *an potentia a voluntate sit distincta?* cum certissimum sit, potentiam Dei infinitam per voluntatem exerceri, eamque huic conciliare infinitam efficaciam; licet etiam hic sedulo nobis cavere debeamus, ne per disjunctas & separatas nimium ideas voluntatem ac potentiam nobis repræsentemus; aut ne, ab altera parte, confundamus potentiam Dei naturalem cum actuali istius potentiæ exercitio.

§. XLIX

Inter hujus Voluntatis (§. XLV. *Objecta.* XLVIII.) objecta in primis referendus est *ipse Deus*, qui, sui perfectissime conscius, se ipse *vult*,
suo-

*Sancti-
tas na-
turalis.*

fuoque statu delectatur, eum amat, & in eo acquiescit, utpote qui omnia habet, quæ sine contradictione habere potest (§. xxxiv.): & in hoc ipso reposita est *Sanctitas* illa, quæ voluntati Divinæ competit, quæque spectari potest tanquam motivum, quo se Ipse impellit, & tanquam cynosura, quam sequitur in omnibus suis actibus; ita ut nihil approbet, vel approbare possit, quod a suis infinitis attributis dissentit, vel iisdem foret adversum. Non tamen Deus per & propter suam voluntatem existit, & existere pergit; utrumque scil. ex ejus necessaria existentia (§. xxx.) fluit, absque eo, quod voluntas aliquid conferat; cum hæc existentiam sua naturâ sequatur, non vero ejusdem rationem sufficientem contineat.

§. L.

Circa *res possibiles* eatenus versatur divina voluntas, quatenus omne illud vult, quod suis perfectionibus convenientissimum iudicat, quodque duntaxat *bonum* dicendum est in relatione ad Ens necessarium, independens & infinitum (§. XXXI, XXXII. & XXXIV.). Entia finita per ea, quæ bona sunt, perficiuntur, eademque propterea appetunt; sed Deus nullum incrementum accipit ex eorum existentia, quæ extra Eum sunt possibilia, nec patitur ex eorundem non-existentia detrimentum; quidquid horum vult, unice vult ex sui ipsius amore (§. XLIX.), qui, in sapientia Dei naturali (§. XLIV.) fundatus, potentissima motiva suppeditat, voluntatem, ad infinitæ intelligentiæ lucem, efficacissime determinantia.

§. LI.

§. L I.

*Non se
exten-
dit ad
contra-
dicto-
ria.* Illa vero, quæ contradictionem
manifestam involvunt, ita ut sub-
jectum evertat prædicatum, sunt
absolute impossibilia, nec inter
objecta Divinæ voluntatis nume-
randa; quippe quæ perfectissi-
mum intellectum sequitur ducem
(§. XLIV.). Hæc tamen contra-
dictoria probe distinguenda sunt
ab iis, quæ captum nostrum fini-
tum superant, ubi non concipi-
mus modum, quo prædicatum
subjecto conveniat; nec facile ad-
firmandum, aliquid a Deo fieri
non posse, nisi clare atque distin-
cte pugnam illam inter subjectum
& inter prædicatum percipiamus.

DE ATTRIBUTIS DEI, AD
EJUS NATURAM PERTI-
NENTIBUS, QUÆ EX
DEMONSTRATIS
DEDUCUNTUR.

§. L I I.

Hactenus ea, quæ, tanquam *Modus investi-*
arctissime connexa cum na- *gandi*
tura Entis necessarii, & omnium *divina*
eorum, quæ existunt, aut existere *attri-*
possunt, rationem sufficientem con- *buta.*
tinentis, omnium primo in ocu-
los cujuscunque attendentis incur-
runt, per simplicissima, ratiocinia
demonstravimus, non penitus,
rejicientes triplicem illam & vetu-
stissimam *negationis, causalitatis*
& *eminentiæ* viam, haud sine cau-
tela calcandam; quibus peractis,
haud difficile erit omnia reliqua
Entis vi suæ naturæ existentis at-
tributa investigare, quæ Ei adeo
sunt

sunt *essentialia*, ut, (licet nullum ad Ejus opera, aliam attributorum feriem, quæ *relativa* dicuntur, manifestantia, habeamus respectum), Illius necessaria, independens, immutabilis, infinita, & æterna existentia, Ejusdemque actuosissima, intellectu infinito & potentissima voluntate conspicua natura, sine illis concipi non possint.

§. L I I I.

*Spiritualitas
Dei.*

I. Ante omnia autem hic occurrit Dei *Spiritualitas*, ita ut sit Ens ex principio interno actuosum & ab omni concretionem corporea, imo & a qualicunque extensione longissime remotum. Est quippe intellectu omniscio, & voluntate efficacissima conspicuus (§. XXXVII - LI.); adeoque non tantum hic omnia illa valent ratio-

tiocinia, quæ contra *materialitatem Entis cogitantis*, hoc est, sese ex principio interno, sive propria vi determinantis, militant; verum etiam necessaria, non limitata, independens, & immutabilis existentia (§. XXX-XXXIII.) nihil habet commune cum contingenti existentia corporis, & cum inertia, divisibilitate, mobilitate, figurabilitate, quæ materiæ, & cuilibet materiæ particulæ adsunt, ac dependentem, limitatam, mutabilemque indolem manifestant: imo omnis *extensio* nihil in suo conceptu involvit, quod actuosum est; tota ejus idea, utcunque abstracta ab impenetrabilitate aliisque corporis attributis, nil, nisi passivum quid, repræsentat. Hinc etiam nihil Deus sibi adjunctum habere potest, quod cum corpore humano, aut alio quocunque ente extenso quidquam habet commune.

E §. LIV.

§. L I V.

*Exinde
refuta-
tur Spi-
nosa.* Hæcce ratiocinia (§. LIII.) penitus enervant monstrosa quorundam veterum Philosophorum ac nonnullorum Christianorum apud sæculum prius dogmata, ac si Deus ab omni materia & extensione non longissime esset remotus; quem errorem nostra ætate revocavit *Clericus*, corporum proprietates Deo denegare non audens: præsertim vero hinc diruuntur systematis *Spinosiani* fundamenta, quod, quoad summa ejus capita, ante plurima sæcula jam cognitum, a *Benedicto de Spinoza* fuit recoctum, & spuriiis demonstrationibus, Geometrarum methodum pessime imitantibus, munium. Secundum hanc, scilicet, hypothesin non, nisi uniea, datur substantia, infinitis attributis conspicua, quorum duo sunt cogitatio &

& extensio infinita, ac quorum unumquodque æternam & infinitam essentiam exprimit; entia vero finita oriuntur necessaria modificatione attributorum istius unicæ substantiæ; nimirum, animæ modificatione infinitæ cogitationis, & corpora modificatione extensionis infinitæ. Sic quælibet mens finita non tantum, verum etiam quodlibet corpus, vel quælibet extensio est modificatio ipsius Dei, tanquam unicæ istius substantiæ; ita ut tandem aperte concludat, Deum esse rem extensam. Tota autem hæc doctrina, deceptrice definitione substantiæ, precariis axiomatibus, terminisque ambiguis nixa, & ubique ideis abstractis, prototypa sua extra mentem non habentibus, referta, non tantum adversa est iis, quæ (§. LIII.) fuerunt demonstrata; verum etiam innumeris aliis absurditatibus pre-

mitur, *tum* quia in eâdem substantiâ attributa, e diametro sibi invicem opposita, sedem suam habere nequeunt; *tum* quia ejusdem substantiæ attributa eodem tempore adsumere non possunt varias ejusdem generis modificationes; *tum* quia cogitationes successivæ, multis defectibus laborantes, continuis vicissitudinibus obnoxia, atque undique monstrantes vestigia suæ dependentiæ, entis æterni (§. xxxv.), infinita intelligentia conspicui (§. xxxviii. & xxxix.), immutabilis (§. xxxiii.), & independentis (§. xxxii.), modificationes appellari sine blasphemia nequeunt.

§. L V.

Simpli- II. Ex Spiritualitate (§. liii.),
citas. atque ex necessariâ, independenti,
immutabili, infinita & æterna existen-

stentia Dei profluit Ejus *Simpli-*
citas, quâ non tantum ex nullis
 partibus est compositus, verum
 etiam omnia, quæ variis actibus
 finitæ mentis nostræ cognoscuntur
 de Deo, infinitæ Ipsius intelligen-
 tiæ *simul* insunt, atque absolute
 sunt *unum quid idemque*. Ipsa
 quippe spiritualitas, etiam in se
 spectata, omnem compositionem
 respuit; & partes Deum compo-
 nentes nec finitæ esse possent
 (§. xxxiv.), neque infinitæ
 (§. xxxii.); imo nec ipse Deus
 (§. xxxi.), nec aliquod ens a
 Deo diversum istius compositionis
 auctor esse posset (§. xxxii.).
 Porro, omnia, quæ simul inesse
 possunt, simul inesse debent enti
 infinito & immutabili (§. xxxiii.
 & xxxiv.), omniaque illa per-
 tinent ad essentiam Entis neces-
 sarii, infinita intelligentia con-
 spicui (§. xxxvi - li.), omnia
 E 3 simul

simul intelligentis & volentis absque fucceffione (§. xxxv.): adeoque irriti sunt conatus, si nobis unum attributum ab omnibus reliquis separatum vel per momentum clare atque distincte proponere velimus. Hinc non tantum *Physica*, verum etiam *Metaphysica* simplicitas in Deo locum habet nullum; adeo ut existentia entis necessarii (§. xxxi.) ab ejus essentia, necogitando quidem, seu per abstractionem mentis, possit separari.

§. L V I.

Perfectionis infinita.

III. Simplicitas cum infinitate juncta (§. xxxiv. & lv.), monstrat iter ad contemplationem Divinæ *Perfectionis*, quæ summa est, sive absoluta, qua omnia habet, quæ ad essentiam entis necessarii, independentis, nullis limitibus circumscripti, & infinita intelligentia

tia conspicui requiruntur, nullisque proinde laborat defectibus. Omnia scilicet possidet sine gradibus & limitibus, quæ Ejus essentiæ, nunquam ab existentia divellendæ, adesse possunt (§. xxxiv.); eademque, licet per varios mentis finitæ actus nobis repræsententur, simul Ei insunt, ac absolute unum & idem quid sunt (§. lv.); ita ut iis, quæ Deo simul competunt, nihil majus præstantiusque cogitari, aut dari sine contradictione possit. Si quis igitur hoc sensu, intellectus oculos perpetuo defixos tenens in divinâ simplicitate, Ejus perfectionem absolutam appellare velit *consensum in varietate*, de verbis non litigandum; dummodo omnis varietas veri nominis ab essentia Divina longissime removeatur. Ipsa autem summæ, sive absolutæ perfectionis descriptio, notionem infinitatis involvens, nullaue in-

crementa admittens, facile præbet lapidem lydium, ad quem qualiacunque attributa, an vera ac absoluta sint, an vero defectibus mixta, atque adeo, an Deo adesse possint, sunt examinanda; nec necessaria est distinctio inter ea, quæ *formaliter*, quæ *eminenter*, & quæ *virtualiter* Deo sunt adjudicanda.

§. L V I I.

*Felicitas
summa.*

IV. Ex Perfectione summa & absoluta sua sponte fluit summa Dei *Felicitas*, sive *Beatitudo*; quippe quæ est *possessio & fruitio perpetua & nunquam interrupta perfectionis summæ*. Deus autem summa perfectione est conspicuus, qua major concipi nullo modo potest (§. LVI.); ejusdem vividissimam habet conscientiam (§. xxxviii.), atque in eadem ple-

plenissime acquiescit (§. XLIX.), suum statum omni alii statui præferens; dum immutabilitas (§. XXXIII.), existentia successionis expers (§. XXXV.), imo ipsa independentia (§. XXXII.), & infinitas Dei (§. XXXIV.) exigunt, ut fruitio illa sit sempiterna ac nunquam turbata. Nullus igitur in Deo locus conceditur *metui* aut *spei*, quorum utrumque in intelligentiis finitis obtinet; cum iis ad summam perfectionem, adeoque & ad summam felicitatem, tanquam ad *punctum asymptoticum* accedere, nunquam vero ad illud, ne quidem ad finitum ab eodem intervallum, pervenire liceat: imo, cum existent inter divinas perfectiones, quarum etiam infimus gradus in rebus creatis habitare nequit, vel potius, quæ gradus limitesque non admittunt, quales sunt independentia, im-

mutabilitas, & æternitas, semper etiam hoc nomine datur infinita inter beatitudinem Dei & inter illam intelligentiarum finitarum distantia.

§. L V I I I.

Bonitas.

V. Summa Perfectio (§. LVI.), secum quoque fert *Bonitatem* illam, quam essentialem appellare licet, a *Beneficentia*, de qua infra acturi sumus, distinguendam. Illa, scilicet, *Bonitas*, quam hic respicimus, est *plena possessio omnium eorum, quæ perfectissimæ Dei naturæ conveniunt*; adeoque est *Omnisufficientiæ* fons unicus, quatenus hæc cum independentia (§. XXXII.), efficacissima voluntate (§. XLVIII.), & felicitate summa (§. LVII.) arctissime unitur. Quod si vero per *Bonitatem* intelligamus *promptitudinem voluntatis*

tatis aliud ens extra se reddendi perfectius, adeoque felicius; & sic bonitatem non distinguamus a beneficentia, facilius & magis concinne ex operibus divinis demonstratur a posteriori: licet autem hanc promptitudinem inter veras perfectiones referendam, adeoque Deo tribuendam esse (§. LVI.), nemo facile dubitaverit, non tamen res ita est concipienda, acsi ad Dei essentiam absolute & physice necessario pertineret aliquid extra se producere, in quod felicitatem conferat.

§. L I X.

VI. Cum Deus sit ens intelligens & actuosissimum, (§. XXXVI.), cumque ejus necessaria existentia atque independentia non permit-<sup>Vita
Dei.</sup> tant, ut a motore externo ad agendum determinetur (§. XXXI. &

& xxxii.), Ei *Vita* est tribuenda; eademque continua ac perfectissima; cum immutabilitas (§. xxxiii.), nullam intermissionem, infinita nullisque limitibus circumscripta perfectio (§. lvi.) nullum defectum admittat; nec felicitas summa (§. lvii.) consistere posset sine perpetua infinitæ perfectionis conscientia, quæ actualitatem non interruptam infert. Sic demum intelligitur decantata definitio *Boëthii* circa *Æternitatem* (§. xxxv.), in quam nonnulli acerbam nimis ac paulo iniquiorem exercuerunt crisin, cum revera nihil aliud sit quam *interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio* (§. lv. & lvi.).

§. L X.

Unitas. VII. Tandem ex hætenus demonstratis facillime derivatur Dei
Uni-

Unitas ; ita ut haud uno modo evincere liceat, contradictionem involvere, plures dari Deos : quippe non tantum *temere finguntur plures*, cum nulla ratio, siue metaphysicis argumentis nixa, siue phycis speculationibus superstructa, id suadeat; verum etiam *secundus, tertius &c. Deus foret superfluus*, adeoque non necessario existens (§. xxxi.); nec absoluta atque infinita foret plurium Deorum independentia (§. xxxii, xxxiv, lvi.); cum a se mutuo non penderent. Simplicissimæ hæ demonstrationes illis præferendæ videntur, quæ *ex principio identitatis indiscernibilium* petuntur, quæque per ultimam analysin, si ab omni exceptione erunt tutæ, ad argumentum, ex necessaria existentia erutum, sunt reducendæ; cum in abstracto, & per ratiocinia metaphy-

physica demonstrari non possit, duo entia *perfecte similia*, numero & sui conscientiâ diversa, absolute esse *eadem*; licet in plurimis casibus principium hocce sit fecundissimum, dummodo simul absque ulla limitatione admittatur *Principium rationis sufficientis*.

§. LXI.

*Refu-
tatur
Poly-
theis-
mus.*

Licet autem sapientiores inter Ethnicos de hac Unitate Dei (§. LX.) fuerint persuasi, & ob politicas duntaxat rationes, metusve causa cum vulgo fuerint locuti; certissimum tamen, plurimos exstitisse, quorum animis insedit monstrosa de *Polytheismo* opinio; ita ut non tantum plures crediderint coluerintque Deos, nomen Dei, quod proprium est, habentes pro appellativo; verum etiam,

etiam, incredibili superstitione ducti, talia inter sua Numina numeraverint entia, quæ ne quidem cultus illius, quo adficiebantur, poterant esse gnara; atque ea suis tribuerint Diis, ut ipsi homines illa de se prædicari permoleste essent laturi. Hic vero error non apud omnes ex iisdem fontibus profluxisse videtur: quidam, ut gratum animum monstrarent, ac virtutis acuerent studium, benefactores suos ac heroas, ut & gentium urbiumque conditores in cælum sublatis & cultu venerabundo dignos habuerunt; alii ænigmati-
cam res divinas docendi methodum, qua utebantur olim Philosophi, & Poëtæ, non fatis perspexerunt, & proprie acceperunt, quod metaphorice & hieroglyphice intelligere debuissent; alii rerum universitatem cum Deo confundentes (§. LIV.), nec de Ejus spiritua-
litate

phyfica demonstrari non possit, duo entia *perfecte similia*, numero & sui conscientia diversa, absolute esse *eadem*; licet in plurimis casibus principium hocce sit fecundissimum, dummodo simul absque ulla limitatione admitatur *Principium rationis sufficientis*.

§. L X I.

*Refu-
tatur
Poly-
theis-
mus.*

Licet autem sapientiores inter Ethnicos de hac Unitate Dei (§. LX.) fuerint persuasi, & ob politicas duntaxat rationes, metusve causa cum vulgo fuerint locuti; certissimum tamen, plurimos exstitisse, quorum animis insedit monstrosa de *Polytheismo* opinio; ita ut non tantum plures crediderint coluerintque Deos, nomen Dei, quod proprium est, habentes pro appellativo; verum etiam,

etiam, incredibili superstitione ducti, talia inter sua Numina numeraverint entia, quæ ne quidem cultus illius, quo adficiebantur, poterant esse gnara; atque ea suis tribuerint Diis, ut ipsi homines illa de se prædicari permolestè essent laturi. Hic vero error non apud omnes ex iisdem fontibus profluxisse videtur: quidam, ut gratum animum monstrarent, ac virtutis acuerent studium, benefactores suos ac heroas, ut & gentium urbiumque conditores in cœlum sublato & cultu venerabundo dignos habuerunt; alii ænigmati-
cam res divinas docendi methodum, qua utebantur olim Philosophi, & Poëtæ, non satis perspexerunt, & proprie acceperunt, quod metaphorice & hieroglyphice intelligere debuissent; alii rerum universitatem cum Deo confundentes (S. LIV.), nec de Ejus spiritualitate

litate mera satis persuasi, insigniores hujus universi partes, ex quibus innumera percipiebant comoda, Numinum instar coluerunt; alii denique ad simplicitatem & perfectionum infinitatem (§. LV. *seq.*) non satis attendentes, diversa Ejusdem Dei nomina & attributa eidem subjecto inesse, comprehendere non poterant: omnium autem ignorantiam, indeque natam credulitatem & superstitionem callide fovebant sacerdotes, ex errore capientes lucrum auctoritatemque immodicam.

§. LXII.

Absur-
ditas
Mani-
chæis-
mi.

Corruit quoque per demonstratam Dei unitatem (§. LX.) *Manichæismus*, sive hypothesis illa, quæ, ut evitarentur difficultates, in indaganda origine mali tum physici, tum moralis occurrentes, duo

duo dari principia statuit, quorum alterum bonum est, alterum malum, quorumque illud omnis boni, quod in hoc universo invenitur, est scaturigo, hoc vero mali omnis est causa. Absurdissimum autem hocce commentum, a Persis forte excogitatum, a *Zoroastre* mitigatum, a pluribus deinceps fctum, & a *Manete* revocatum, nullo modo removet illas, quas effugere ejus fautores conabantur, difficultates, siue creatum & dependens statuatur malum principium, adeoque nomine Deitatis indignum, siue increatum; cum in priori casu iidem per ultimam analysin remaneant scrupuli; in posteriori vero unitas Dei, ejusque independentia tollantur penitus (§. LX. & XXXI.). Verum plenius & ex professo de *Manichæorum* difficultatibus agendum.

dum infra (§. cxiii.), ubi de Providentia erit sermo.

§. L X I I I.

Trini-
tas ra-
tioni
non
contra-
ria; sed
ex ra-
tione
inde-
mon-
strabi-
lis.

Non tamen demonstratæ unitati adversatur momentosissimum *de Trinitate Personarum in una divina essentia dogma*; dum modo non extendatur ultra id, quod revelatum est, & nuncius mittatur nugaci subtilitate splendidis Scholasticorum terminis ac distinctionibus: unus enim idemque Deus cum rationis, tum revelationis est auctor, nec a se ipso dissentire valet (§. vi.). Inania vero & periculosa fuerunt conamina eorum, qui magnum illud Trinitatis mysterium ex ratione, aut ex comparatione cum iis, quæ in mente nostra peraguntur, vel explicare, vel illustrare voluerunt; ac si ipse *Deus, imago, idea, sive* con-

conscientia perfectissima, quam de sua natura habet (§. xxxviii.), & denique *amor*, quò se profectitur, & in suis perfectionibus acquiescit (§. xlix.), adumbrarent SS. Triadem; cum sic Trinitas exoriatur, quæ ab illa, quam sacra Scriptura exponit, penitus est diversa, quæque ne ab infensissimis quidem hujus mysterii hostibus oppugnata fuit, aut oppugnabitur unquam.

§. L X I V.

*Opera
Dei.*

Distingui solent Attributa, sive Perfectiones Dei in *essentiales & relativas*, quarum illæ ad naturam Entis necessarii & actuosissimi pertinent; ita ut istarum possessione & fruitione beatissimus fuisset, licet nihil extra se produxisset (§. xxxi - lx.): hæ vero ex *Operibus Dei* cognoscuntur, & ad ea manifestam adeo habent relationem, ut intelligi non possint, nisi simul ad ea opera habeatur respectus. Cum autem, nostro concipiendi modo & ordine naturæ, intentio præcedere debeat executioni, quædam de operibus *internis*, sive de *Decreto* sunt præmittenda, antequam ad opera *externa*, quæ *Creatione & Providentia* absolvuntur, accedere licet.

DE

DE DECRETO DEI.

§. L X V.

Licet perfectissimus actus, quo *Decretum* Deus se ipse intelligit (§. ^{tum} *Dei* XXXVIII.), amat (§. XLIX.), ^{quid} *ff.* vivit (§. LIX.), inter operationes Dei *internas*, seu immanentes referri quoque possit ac debeat; hic tamen unice in censum venit Ejus *Decretum*, quod nihil aliud est, quam *voluntas Dei circa existentiam entium finitorum* (§ XLV-L.), five *simplicissima, liberrima, æterna & immutabilis divinæ voluntatis determinatio*, qua constituit, res quasdam possibiles extra se producere, earumque ordinem, modumque existendi in omnem æternitatem ordinavit.

§. L X V I.

*Actus
decer-
nendi
Deo
natu-
ralis.*

Deum autem ex decreto agere, sive *actum decernendi* Deo esse naturalem, facile liquet tum ex Ejus infinito, nulliusque incrementi capace intellectu (§. xxxvii. *seqq.* & §. lvi.), tum etiam ex Ejus perfectissima voluntate (§. xlv. *seqq.*) quæ indeterminata ac fluctuans esse non potest; ne dicam, quod cæteroquin, posito hoc universo, hominis instar, ex rerum eventu continuo aliquid addisceret, nihil, nisi conjectando, prævideret, & sic continuis vicissitudinibus obnoxia foret ejus scientia; quod immutabilitati (§. xxxiii.) ut & independentiæ (§. xxxii.) penitus repugnat. Hinc *decernendi potentia* distingui non potest, nisi per abstractionem mentis & doctrinæ gratiâ, a *decernendi actu*, qui Deo adfuisset, licet per omnem

mnem æternitatem mansisset solus, in fruitione suarum perfectionum beatissimus: & sic sano sensu dicere licet, *decretum Dei esse ipsum Deum decernentem*; cum actus ipse decernendi, qui cum actu creandi nullo modo potest comparari, non magis a Deo abesse possit, quam actus, quo se cognoscit, & se amat perfectissimo modo (§. xxxviii, xlix. & lvi.); licet, doctrinæ quoque gratia, Deum tanquam causam, decretum vero tanquam effectum, a causa diversum, spectare soleamus.

§. L X V I I.

Decreti divini, quam primo loco memoravi (§. lxv.), *simpli-*^{Decreti}
citas non tantum consistit in eo, ^{simpli-}
 quod Deus decernat absque præ-^{citas.}
 via deliberatione, quæ in ente,
 quod mutationis (§. xxxiii.),

& successivæ durationis non est capax (§. xxxv.), quodque infinità intelligentia (§. xxxvii. *seqq.*), & absolutâ simplicitate (§. lv.), est conspicuum, locum habere nequit; verum etiam, quod *unico actu*, voluntatem suam determinet circa rerum possibilium existentiam; quia omnis actuum successio & varietas a Deo longissime est removenda. Hinc nulla decreta *particularia* in Deo sunt concipienda; nec unicum Dei decretum, ut re verâ multiplex, a nobis spectari debet, ut distincte rerum decretarum dependentiam a se mutuo, earumque nexum & harmoniam cognoscamus; & licet, ut finito nostro ingenio succurramus, objecta decreti per partes consideremus, atque aliquando, doctrinæ gratia, decretorum subordinationem, pro ratione objectorum, fingamus; nullas tamen partes

tes in ipso decreto concipere possumus; cum ne per momentum quidem summam illam simplicitatem, quæ in Deo omnibusque ejus actibus obtinet, seponere liceat.

§. L X V I I I.

Licet *actus decernendi* Deo sit *Libertatis* naturalis (§. LXVI.), plenâ tamen cum *libertate* Deus suam voluntatem determinavit; ita ut nihil esset extra Deum, quod Eum determinaverit, vel Ei necessitatem qualemcunque formandi decretum imposuerit (XLVII.). Hujus libertatis etiam *modus decernendi* (qui, ut distinctos formemus, quantum fieri potest, conceptus, ab *actu decernendi* omnino est distinguendus), est particeps. Sed arduum est definire, qualis libertas, *indifferentiæ*, scilicet, an vero

spontaneitatis, seu *lubentiae rationalis*, & ab omni indifferentia æquilibrî remotissimæ, hic obtineat. Quæritur proinde, an Deus pro *mero* beneplacito, *unice quia sic volebat*, voluntatem suam determinaverit; an vero, sapientia duce, hunc, quo nunc decrevit, modum elegerit, prætuleritque omnibus aliis, tanquam omnium maxime perfectionibus suis convenientem? Certissimum est, Deum esse beatissimum (§. LVII.), nec rerum finitarum indigum (§. LVIII.), atque unice ex amore sui ipsius actuosum (§. XLIX.); attamen Ens sapientissimum (§. XLIV.) libertatem suam in eo repositam habere nequit, quod sine ratione agat sufficiente, electionemque *quasi palpando* instituat; neque in Ente simplicissimo (§. LV.), & perfectissimo (§. LVI.) dissensus dari potest inter intellectum, duos

duos rerum ordines, pluresve, ut *æque* perfectos, divinisque perfectionibus *æque* convenientes representantem, & inter voluntatem, ita se determinantem, ac si *non æque* perfectionibus Dei congruerent. Licet autem momentosissimæ sint hæ rationes, non tamen omnis removetur scrupulus, si vel principii rationis sufficientis, vel determinantis applicationem ubique & sine ulla limitatione admittere vellemus: an non enim Deus ex *necessitate morali* agens, (quæ libertati nullo modo est adversa) subijcitur quoque *necessitati metaphysicæ*, seu, (uti ab aliis appellatur) *physicæ*, quæ in ente, vi suæ naturæ sapientissimo, vix, nisi per fictionem, a necessitate morali distinguitur? an non hoc modo statuendum videtur, Deum beatitudine illa, quæ ipsi naturalis est, frui non potuisse, & non fuisse

Ens

Ens sapientissimum, suisque perfectionibus convenienter actuosum, nisi quibusdam rebus possibilibus existentiam concedere, & quidem *hunc* rerum ordinem producere decrevisset? nonne *absolutam* contradictionem involveret, si dicamus, Deum, ut libertatem ostenderet summam, potuisse mundum condere suis perfectionibus minus convenientem? an veri nominis *electio* instituitur, ubi *unicum tantum* datur, quod eligi potest? an non, hoc dogmate introducto, minus seriæ, minus ardentes erunt gratiarum actiones, cum nihil fecerit Deus, nisi quod facere debuit, ut perfectissimo modo ageret? an non denique reliqui mundi, seu rerum ordines ideales, qui etiam *possibiles* habentur, revera sunt *impossibiles*, quia nec vi suæ naturæ, nec voluntate & operatione Dei ad existentiam perducī possunt? an quoque

que hoc dogma conciliari ab omni parte posset cum iis, quæ in sacris Literis traduntur, quæque nunquam doctrinæ rationali de Deo possunt esse adversa (§. v.): sunt certe nodi vindice digni; sed maximam partem fortassis ex eo profecti, quod more nimium humano de Deo loqui soleamus, talibusque utamur vocabulis, quæ non satis arcte independentiam atque omnisufficientiam cum sapientia infinitâ jungunt, utpote a rebus creatis & quidem a mentium finitarum operationibus desumpta.

§. L X I X.

Neque illa plenissima libertate *Æter-*
 (§. LXVIII.) ullo modo læditur *nitas.*
 decreti divini *Æternitas* (§. LXV.),
 quæ ex eo vel maxime redditur
 manifesta, quod actus decernendi
 Deo sit naturalis (§. LXVI.);
 unde

94 THEOLOGIA NATURALIS,

unde etiam modus decernendi, qui actui inhæret, sed pro Dei independentiâ, cum sapientia junctâ, determinatur (§. LXVIII.), ejusdem æternitatis debet esse particeps. Neque immutabilitas (§. XXXIII.), simplicitasque Dei (§. LV.), infinita Dei scientia (§. XXXVII. *seqq.*), & Vita successionis expers (§. XXXV. & LIX.) ullo modo permittunt, ut a statu indeterminato & fluctuante transeat ad statum determinatum; utque *unquam* ignoraverit, quid esset factururus, vel non factururus. Scrupulus autem, qui hic occurrit in concilianda libertate cum æternitate (quæ, si de Deo ejusque actibus naturalibus agatur, nunquam potest esse restricta) partim nascitur ex vocabulis incommodis, quibus, ob terminorum magis decentium inopiam, in hoc negotio utimur, præsertim ex ambiguitate

VO-

vocabuli *determinatio*, quod ens antea fluctuans & indeterminatum, sed deinceps sese determinans respicere videtur; partim vero ex eo, quod nos, successive existentes, & successive operantes, non satis removeamus & difficulter remove possimus omnem successionem ab existentia & operationibus divinis (§. xxxv.). Quid mirum igitur, si duas veritates apodictice demonstratas, libertatem (§. LXVIII.) & æternitatem, ita conciliare non possimus, ut nulla remaneat difficultas? Quin imo! non omnis necessitas libertatem tollit; cum Deus sese necessario amet, sed tamen liberrime (§. LXVII. & XLIX.). Si quis vero Dei decretum *absolute æternum* illam solummodo ob causam appellare recusaverit, quia modus decernendi non eâ necessitate profluit ex divina essentia

sentia, qua Ejus existentia, cujus æternitas ex afeitate proficiscitur (§. xxxi. & xxxv.), de vocabulis non litigabo; dummodo concedatur, Deum nunquam extitisse aut existere potuisse absque decreto, sive Eum nunquam non scivisse, quid per omnem æternitatem esset factururus vel non factururus; ita ut nulla divinæ durationis pars decreto præcesserit.

§. L X X.

Immutabilitas.

Immutabilitas denique decreti divini non tantum patescit ex immutabilitate voluntatis divinæ, quam supra (§. xlv.) in genere demonstravimus; verum etiam tum ex simplicitate decreti (§. lxxvii.), tum ex eo, quod nec in melius, nec in deterius, nec in simile mutari posset; quodque omnia illa, quæ entia intelligentia finita
mo-

movent ad mutandum animi propositum; in ente immutabili ac independenti (§. XXXII. & XXXIII.), summa sapientia (§. XLIV.), & felicitate (§. LVII.) conspicuo, locum habere non possint. Unde omnia decreta; quæ *conditionata* dicuntur, a Deo longissime sunt removenda; nisi quatenus ipsas conditiones etiam decrevit; non vero acsi suam voluntatem subinde mutaret; prout conditio posita existit, aut non existit; vel determinationem suspenderet a circumstantiis, de quarum existentia est incertus: adeoque per ambages eunt; qui distinguunt inter decretum *Universale* & inter decretum *Particulare*; ut sic minuant suo modo difficultates, quæ in hacce doctrina remanent ob arctos ingenii humani limites.

§. L X X I.

*Decreti
objecta.*

Objecta decreti divini sunt res possibiles, quarum nonnullas existentia, ut nudæ possibilitatis complemento, Deus donare voluit, quarum ordinem modumque existendi ita ab omni æternitate (§. LXIX.) definivit, ut nihil sit, fuerit, vel futurum sit, quod a Deo non est determinatum; quia cæteroquin nec intellectus divinus ab omni æternitate fuisset infinitus (§. XXXVII. *seqq.*), nec immutabilitate (§. XXXIII.), & independentiâ absoluta (§. XXXII.) conspicuus foret ipse Deus; quia sic quædam in potestate independenti entium finitorum fuissent relicta; cum tamen rerum maximarum eventus sæpe a minimis circumstantiis pendeant. Imo pul-
cer

cer adeo, & universalis datur rerum omnium in hoc mundo nexus & ordo, ut unum absque altero determinari non potuerit. Illas vero res possibiles, quæ existentiam nunquam acquirant, quasque ab omni æternitate distinctissime cognovit, tanquam objecta suæ potentiae (§. XXXIX. *seqq.*), positivo ac eodem simplicissimo actu, quo reliquarum futuritionem decrevit, non-futuritioni destinavit; adeoque rerum omnium possibilium ideas ita contemplatus fuit, ut earum prototypa per omnem æternitatem sese haberent. Nec nuda præteritio rem absolvit, quia sic res futuritioni non destinatae manerent *possibiles*, uti concipiuntur antecederent ad decretum; adeoque positivus actus requiritur; & *res possibiles non-futurae* haud sine absurditate summa *in medio relictæ* dicuntur;

nisi & statuere vellemus, Deum in medio relicturum fuisse res omnes possibiles, si decrevisset nihil extra se producere; cum tamen in illo quoque casu adæquata Ei adfuisset objectorum suæ potentiæ cognitio; qualis non fuisset, si reliquisset in medio, an aliquid fuisset exstaturum, vel non exstaturum (§. LXVI.).

§. L X X I I.

*Scien-
tia vi-
sionis.*

Ex hocce Decreto (§.LXV-LXXI.) profluit *scientia* illa, quæ *visionis* dicitur, per quam ab omni æternitate (§. LXIX.) novit, quænam rerum possibilium essent futuræ, quænam non futuræ; adeoque rerum *futurarum* ordinem modumque existendi *prævidit*, simulque cognoscit omnia, quæ *præterita* sunt

sunt, & quæ *actu existunt*. Hanc autem visionis Scientiam (quæ distinguenda est sollicitè a *Scientia simplicis intelligentiæ* (§. XXXVII-XLIV.), Deo naturali), Enti intelligenti perfectissimo adesse, constare potest ex vividissima conscientia sui, qua conspicuus est (§. XXXVIII.); qua proinde adæquatam habet & ab omni æternitate habuit cognitionem omnium eorum, quæ per suum decretum definivit: jam vero omnia *futura* sunt divini decreti objecta (§. LXXI.); adeoque omnia illa quoque sunt objecta Scientiæ visionis. Neque Ejus scientia fuisset infinita (§. XXXVI.), si aliquid eorum, quæ futura sunt, ignorasset; neque etiam Ejus independentia & immutabilitas (§. XXXII. & XXXIII.), forent integræ, si ex eventu rerum aliquid addisceret. Hæc autem scientia *libera* dici potest, qua-

tenus ex liberrimo Dei decreto (§. LXVIII.) profluit; licet Deus absque *aliqua* scientia visionis esse non potuerit; quia actus discernendi Ei est naturalis (§. LXVI.), ab omni tamen necessitate, quæ independentiæ inimica est, liberimus (§. LXVIII.).

§. LXIII.

*Decretum
non tollit
re-
rum
contingen-
tiam.*

Licet decretum Dei sit immutabile (§. LXX.), adeoque scientia, quæ ei innititur (§. LXXII.) certissima; ita ut nihil conjectando, aut quadam duntaxat cum probabilitate, utut summâ, prævideat, nihilque existentiam acquirere possit, quod ab Eo non fuit definitum, atque prævisum; ita ut *certissimi* sint omnium rerum eventus; non tamen vel per
Dei

Dei decretum, vel per ejus præscientiam natura rerum mutatur; sed contingentium natura manet contingens, ac liberarum natura libera manet, prout per simplicem intelligentiam (§. XLIV.), cognoscebatur. Decretum definit tantum, quænam ex rebus possibilibus existentiam sint acquisituræ; nihil addit, nisi *certitudinem existendi*; sed ita existendi, illosque habendi status successivos, qui per scientiam naturalem in eodem ordine spectati erant, ut possibiles: si hi repræsentati fuerint, ut ex principio interno illius Entis, in quo contingunt istæ status mutationes, proficiscentes, etiam post decretum tales manent; nec per decretum efficitur, ut rerum contingentium natura inferat necessariam existentiam; cum rationem sufficientem suæ existentiae in Deo habeant;

nec magis propria vi ad existendum, atque ad in existentia sua perseverandum determinentur, quam cum futuritioni nondum destinata concipiuntur per decretum.

§. L X X I V.

Si ad hoc (§. LXXIII.) attendamus, summopere deminuuntur difficultates, quæ ex certissima præscientia Dei videntur nasci, quando illam conciliare conamur cum rerum *contingenti* existentia, & præsertim cum *libertate intelligentiarum finitarum*, quarum tamen actiones liberæ decreto Dei, Ejusque præscientiæ, ad omnia futura sese extendenti (§. LXXI.), eo minus subduci possunt, quo magis per libera earum consilia cæteroquin turbaretur divinum pro-

propositum. Respectu *contingentium* minor est scrupulus, si eventus non pendeant a libera determinatione voluntatis mentium finitarum: quippe absurda est conclusio, quam nonnulli ex ea, quam proposui (§. LXXI. *seqq.*), sententia deducere voluerunt, ac si nihil esset possibile, nisi quod actu existit, existit, vel futurum est; cum contingentia non tollatur per necessitatem, quæ ex decreto nascitur, quæ non absoluta est, sed *hypothetica*, quæque facit, ut oppositum, posita quadam conditione (hoc est, posito divino decreto,) sit impossibile; dum ipse eventus, qui hypothetice necessarius est, non magis sua naturâ ad existendum determinatur, quam ad id determinatus fuisset, seposito tantisper divino decreto, tanquam conditione, necessitatem inferente hypotheticam.

G 5 §. LXXV.

§. L X X V.

Non
collit li-
berta-
tem.

Haud adeo facile superatur difficultas, quæ cuilibet attendenti occurrit in concilianda libertate actionum, ab intelligentiis finitis profectarum, cum præscientiâ certissima ac falli nescia, quam ex divino decreto natam concipimus (§. LXXII.); cum fieri non possit, ut actiones intelligentiarum finitarum alio modo instituantur, quam Deus ab omni æternitate voluit; quod libertatem videtur tollere, quippe quæ *impossibilitati non-existendi* adversa judicatur, atque facultatem agendi, & non agendi aut etiam alio modo agendi infert. Secant, non solvunt nodum, qui Deum liberas hominum actiones aut prænoscere *nequivisse*, aut *noluisse* statuunt; cum sic eas-

easdem quoque subducant divino decreto (§. LXXII.), Ejusque independentiam, immutabilitatem, scientiam infinitam, nec incrementi capacem funditus evertant (§. XXXII, XXXIII, XLIV.). Nec ad *Præscientiam* duntaxat, quæ, in se spectata, nullam necessitatem infert, est respiciendum; cum *fundamentum præscientiæ*, (decretum, scilicet, immutabile), in causa sit, ut quælibet entis intelligentis finiti actio, licet ex libertate profecta, ex Dei voluntate non possit non obtinere locum, & eo respectu ab omni parte sit certissima; adeoque *certitudo eventuum*, quæ ex Decreto divino nascitur, nequaquam confundenda est cum *certitudine* quadam *abstracta*, vel *ficta*, quæ, secundum nonnullos, seposita etiam Dei existentia, habuisset locum. Neque difficultas evanescit, si statua-

tuamus, Deum ex intuitu humanæ naturæ & cujusque hominis indolis perfectissime prænoscere ejus actiones, quas mentes finitæ sagaci *conjectura* quandoque prævident; nisi fundamentum istius certissimæ præscientiæ quæratur in Decreto. Verus igitur fons, ex quo haurienda est hujus difficultatis, si non plena solutio, saltem insignis mitigatio, quærendus in §. LXXIII.: voluit, nimirum, Deus, ut entia intelligentia finita existerent, qualia per scientiam naturalem, ut possibilia, sive ut objecta suæ potentiæ, eadem contemplatus fuerat; sed ea spectavit, ut ex principio interno, &, plerumque saltem, ob causarum moralium impulsus sese determinantia, hoc est, ut libera; adeoque si libera non forent, alio modo existerent, quam quo voluit ipse independens Deus; qui tamen nunquam permit-

mittere potest, ut nostra libertas in independentiam abeat.

§. L X X V I.

Attamen peculiaris aliquis scrupulus remanere videtur, si *malas* Quomodo ver-
fatur
circa
malum
morale. hominum *actiones*, liberas, sed certo certius prævisas, utpote determinatas divino decreto (§. LXXI.) consideremus: sic enim quilibet sceleratus se excusabit, se nihil fecisse, nisi quod Deus ab omni æternitate voluerat; adeo ut vanum & inutile fuisset luctari cum impossibilibus, cum ille *debeat* esse vitæ tenor, quem Deus decreto suo determinavit. Non certe omnem evitant difficultatem, qui, mala moralia nimis abstracte spectantes, *nihil, nisi privativum quid*, in peccato dari statuunt; præsertim cum remane-

ret

ret quæstio, an homo, salva Dei præscientia, ex decreto immutabili profectâ, Ejusque independentiâ (§. XXXII.), privationem illam tollere, & rectitudinem, quæ ad bonam actionem requiritur, acquirere potuerit? adeoque potius hic attendendum est ad Dei *Permissionem*, quæ est negatio, vel suspensio alicujus efficientiæ, qua oppositâ, factum ab agente non eliceretur; decrevit proinde Deus, hominem in hoc rerum ordine talem existiturum, qualem illum per scientiam simplicis intelligentiæ cognoverat, libere, scilicet, peccantem; quia, si alia substituiisset entia libera, sua libertate non abutentia, sive si impedivisset existentiam mali moralis, minus magnificum fuisset hicce mundus divinarum perfectionum, quas pro sapientissimo suo arbitrio (§. LXVIII.) monstrare

re volebat, theatrum (§. LXXIII.); & sic vim inferens naturalibus hominum inclinationibus per modum miraculi totum rerum mundanarum nexum turbasset. Nilominus in concilianda libertate humana cum præscientia certissimâ summi Numinis, quarum utraque apodictice est demonstrata, semper aliquid remanet, quod limites arctos ingenii humani, ad absolutam Dei independentiam non satis quandoque attendentis, evidentissime monstrat.

§. L X X V I I.

Licet autem non omnis removeatur scrupulus (§. LXXVI.), *absurda est scientia media.* nequaquam tamen, ut illæsa fervetur hominum libertas, confugiendum est ad *scientiam* aliquam *mediam*, vel *conditionatam*, cujus

jus objecta neque ut *mere possi-*
bilia, nequa ut *absolute futura*
 spectantur; ita ut Deus tum de-
 mum velit, & absolute velit, ut
 hæc vel illæ actiones sint futuræ,
 cum hæc vel illa conditio adest,
 vel cum homines in certis quibus-
 dam circumstantiis ponuntur. Deus
 quidem in suo decreto aliquid de-
 terminavit, quod eveniret sub
 certa conditione, quam & Ipse
 quoque determinavit, &, ut exi-
 stentem, vel non existentem, præ-
 vidit (§. LXX.); imo novit Deus,
 quid sub conditione, sed nunquam
 exstitura, possibile sit, aut futu-
 rum esset: verum hæcce scientia
 nequaquam *media* est dicenda;
 cum ad scientiam simplicis intelli-
 gentiæ (§. XLIV.) pertineat, per
 quam omnia possibilia, & omnes
 eorum possibiles combinationes &
 nexus adæquate cognoscit. Quod
 si vero per *scientiam mediam* in-
 tel-

telligamus illam, qua Deus prævidit, creaturas liberas, in hac vel illa conditione positas, hoc vel illud acturas, licet ipse de eo nihil absoluto suo decreto defini-
verit; sed tum demum determina-
te velit, ut hoc, vel illud fiat, cum determinata illa conditio ad-
est, de cujus existentia vel non
existentia Deus ab omni æternita-
te non fuit certissimus; manife-
stissime contraria est Dei indepen-
dentia (§. xxxii.), immutabi-
litati (§. xxxiii.), infinitati
(§. xxxiv.), & existentia suc-
cessionis experti (§. xxxv.),
simplicitati (§. lv.), summæque
perfectioni (§. lvi.); quod omne
ex §. lxvii-lxxi. liquere potest;
uti & ob hasce rationes omnes *con-*
jecturas, ac *probabilitate* tantum
conspiciam cognitionem a Deo
removendas esse demonstravimus
(§. lxxiii.).

H

DE

§. L X X V I I I.

*Mun-
dus non
est æ-
ternus.*

Deus immutabile suum decre-
tum (§. LXX.), quo rerum
possibilium quasdam ad existen-
tiam, tanquam ad possibilitatis nu-
dæ complementum, perducere con-
stituit, executioni dare cœpit per
productionem hujus Universi, de
ejus existentia ex consideratione
divinorum attributorum, quæ in
antecedentibus (§. XLIX. & LVI.)
fuerunt demonstrata, moraliter cer-
ti sumus; in quo, præter mentes,
vix aliquid, nisi materiam & mo-
tum, deprehendimus, quorum u-
trumque contingentem & mini-
me necessariam habet existentiam
(§. XX. & XXI.), adeoque cau-
sam externam suæ existentiae, æ-
que ac mens nostra (§. XV.), re-
qui-

quirit. Atque hoc unum sufficeret ad demonstrandum, *Mundum*, sive seriem entium finitorum, tam simultaneorum, quam successivorum inter se connexorum, non esse æternam; quod ipsum quoque est manifestissimum ex independentia Dei (§. xxxii.), qui nullum haberet jus in rerum seriem, cujus ipse non est Auctor; ex elegantissimo, sed contingenti ordine, qui in hoc Universo observatur inter materiæ partes, naturalem inter se nexum non habentes; ex successiva Mundi duratione, quæ primum aliquod existentiae momentum indicat (§. xxxv.); ex recenti artium & scientiarum utilissimarum, imo ipsarum literarum, imperiorumque civilium origine; ex monumentorum historicorum defectu, qui nec exustionibus, inundationibus, aliisque calamitatibus universali-

bus, nec literarum feræ inventioni unice potest tribui: quibus omnibus adjicere licet argumenta physica ex retardatione motuum cœlestium, ex dissipatione solaris ignis, ex deminutione aquæ, montiumque in superficie Telluris depromta; quæ, reliquis addita, nequaquam pondere suo carent, & saltem Telluris nostræ, ejusque incolarum, nec non totius Systematis nostri planetarii recentem originem indicant; licet singula in se spectata apodicticam penitus non contineant demonstrationem.

S. L X X I X.

Nec
enatus
ex for-
tuito
atomo- Nec sine absurditate summâ statui potest, Mundum *ex fortuito atomorum concursu* esse enatum; in qua sententia olim versabatur
Epi-

Epicurus, somnians, atomos numero infinitas in spatio infinito^{rum} inde a tempore infinito motu^{concur-} rectilineo, sed paululum declinante, agitatae coaluisse, suaeque coalitione formasse mundos infinitos, quorum unus hicce subsistere potuit, in quo omnia secundum leges mechanicas fuerunt fabricata, absque ulla operatione intelligentis Artificis. Hujus autem hypotheseos, tot secum invicem pugnantia continentis, absurditas vel ex eo solo fit manifesta, quod neque materia (§. XX.), neque motus (§. XXI.) inter entia aeterna referri possint: accedit, quod *casus*, *fortuna*, & *casus fortuitus* &c. sint vocabula nihil, nisi nostram ignorantiam, significantia; quodque ornatissimus pulcherrimusque mundus ex innumeris machinis minoribus, quæ iterum suas habent machinulas

las componentes, conflatus, ex fortuito & mechanico atomorum motu ac concursu nullo modo enasci potuerit absque sapientissimi Artificis directione; cum non tantum infinite exigua probabilitas heic loci compensari nequeat per numerum infinitum jactuū; verum etiam insequentes atomi massas machinasque, ex coalitione natas, turbarent, quovis momento mutarent, & destruerent; ita ut innumerae, secum invicem non connexae vicissitudines observari etiamnum in hoc Universo deberent: uti præcedentium coalitionum superessent reliquiae, utut minus concinnæ; cum in tota hacce compage nil, nisi ordinatissimum, reperiatur. Taceo difficultates specialiores, quæ cuilibet attendenti occurrunt, si formationem vegetabilium, animalium, & hominum vel cæco casui, vel operationi le-

legum & causarum mechanicarum tribuere, velit quidquid etiam de *generatione æquivoca* nugaces quidam inter veteres somniarunt, superfluiam tantum Historiæ Naturalis cognitionem eamque fabulis deturpatam possidentes.

§. L X X X.

Vix satis accurate determinari potest, quid sibi voluerint pluri-^{Nec est emanatio divinæ essentialiæ.} mi inter vetustissimos Philosophos, ac nonnulli recentiorum Theosophicorum, qui mundum ex essentia Dei *emanasse* opinabantur: qui enim mundum ipsum Deum expansum, animasque humanas divinæ auræ particulas esse censuerunt, manifeste destruunt Dei spiritualitatem (§. LIII.), immutabilitatem (§. XXXII.), simplicitatem.

temque (§. LV.); nec longe ab-
sint a sententia *Spinosæ*: quam-
vis enim Deum causam rerum
omnium immanentem, non trans-
euntem, sed tamen efficientem
statueret, spectavit nihilominus
entia omnia finita, quorum essen-
tia non infert existentiam, tan-
quam necessitate divinæ naturæ
determinata ad certo modo exi-
stendum & operandum, & tan-
quam necessarias modificationes
attributorum divinorum; quorum
omnium absurditas ex anteceden-
tibus est manifesta (§. LIV.). Si
vero illud, quod emanavit, discer-
nant ab ipso Deo, sine ratione a
communi sermone abeunt, & am-
biguitate terminorum periculosis
erroribus præbent anam.

§. L X X X I.

Ortus

Mundus igitur, contingenti ^{per} *creatio-*
 existentia tantum conspicuus ^{nem.}
 (§. LXXVIII.), causam requirit
 externam, a qua, cum non erat,
 ad existentiam perducebatur, nu-
 dæ possibilitatis acquirens comple-
 mentum. Talis autem actus, quo
 res contingentes existere jubentur,
 quæ ex se ipsæ exstituræ non e-
 rant, *Creatio* dicitur: unde for-
 matio hujus Universi ex præexi-
 stente, sed informi materia nomen
 Creationis non mereretur; sed ipsa
 quoque materia per creationem
 existentiam nancisci debuit (§. XX.)
 licet ea, quæ ad nutum jussuque
 Dei, *sine interventu causarum*
secundarum, formata fuerunt,
 non vero *ex nihilo* producta,

creata quandoque dicantur; cum potentiam limitibus carentem exigat illud opus,

§. L X X X I I.

*Quæ
soli Deo
vindi-
catur.*

Hæc autem *creatio* (§. LXXXI.) non tantum Deo est adscribenda, propter Ejus independentiam (§. XXXII.), quæ infinita (§. XXXIV.) & perfectissima (§. LVI.) non foret, nisi Ipse res omnes produxisset; verum etiam est *soli* Dei opus: quippe omnia, quæ præter Deum existunt, sunt contingentia, adeoque sibi ipsa existentiam, seu nudæ possibilitatis complementum, concedere nequiverunt; dumque in hac contingenti existentia nequaquam sine Dei ipsius sustentatione perseverant, aliis entibus contingentibus vim,

vim, qua ex possibilitate nuda ad existentiam transirent, nullo modo suppeditare valent: quibus, secundum nonnullos, addi posset, *infinitam* inter *non-existentiam* atque inter *existentiam* reperiri *distantiam*, cui tollendæ per creationem vires finitæ non sufficiunt. Quin imo, captum entis finiti longissime superat modus, quo creatio fuit facta, qui nequaquam illustratur per seriem algebraicam, fecus ac nonnulli voluerunt ad ipsius seriei indolem, etiam Mathematicè consideratam, non satis attendentes.

§. LXXXIII.

Cum vero æternum non sit *Divi-*
hocce Universum (§. LXXXVIII.), *na im-*
sed, uti videtur, per annorum pau- *muta-*
cisi- *bilitati*

*non est
adver-
sa.*

cissima millia, duntaxat extiterit, & tamen Deus sit immutabilis (§. xxxiii.) atque successionis expers (§. xxxv.), heic loci ingens sese offert difficultas: nimirum, videri posset, Deum a non-creante factum fuisse creantem, & per infinita seculorum millia extitisse, antequam voluntatem suam determinaret ad hunc mundum *ipso actu* producendum; qualis tamen transitus, ac nova voluntatis determinatio nullo modo cum memoratis perfectissimæ mentis attributis consistere possunt. Hic autem nodus, qui non satis feliciter solvitur a *Poireto* & *Bailio*, nascitur unice ex arctis limitibus, quibus circumscripta est finita nostra intelligentia, successive durans & successive actuosa (§. xxxv.); adeo ut positivam, eamque claram atque distinctam ideam non habeamus modi, quo
Deus

Deus unico, simplicissimoque actu decretum suum ab æterno formavit, & executioni mandat in tempore per creationem; licet apodictice demonstraverimus, successivam durationem, ac *tempus*, quod istius durationis mensura est, ante existentiam rerum contingentium nullum habuisse locum. Sic igitur creatio ordine naturæ, non temporis, decreto divino est posterior, quia inter hoc, atque inter illam nullum concipi potest *temporis* interval- lum.

§. L X X X I V.

Non tamen cum nonnullis existimandum, acsi creatio facta fuisset, vel fieri potuisset *ab omni æternitate*, & acsi hoc modo penitus

An ab æterno fieri potuerit?

nitus evanesceret memorata difficultas (§. LXXXIII.). Fatendum quidem, Deum ab omni æternitate potentiâ infinita, adeoque facultate creandi fuisse conspicuum (§. XLVIII.); verum tamen cum ea sese non extendat ad contradictoria (§. LI.), per creationem existentiae initium huic Universo concedere non potuit ab omni æternitate. Præterea, successiva mundi duratio, quæ sensim crescentem distantiam ab initio existentiae infert, æternitatem, seu durationem sine initio respuit. Denique, si nunquam adscendendo pervenire possemus ad initium existentiae, sive ad primum durationis mundanæ momentum, (adeo ut distantia inter illud momentum & inter momentum præsens sit infinita), statuendum esset, momenta esse præterita, quæ nunquam fuerunt præsentia; quod ab-

absurdissimum. Hoc autem modo felicius, ut opinor, impugnatur possibilis hujus Universi æternitas, quam per illa argumenta, quæ assumunt, infinitorum potentialium varias classes non possè dari; adeoque, numerum infinitum annorum, qui in duratione mundi comprehenduntur, numero infinito mensium, eandem durationem constituentium, minorem esse non possè, urgent: hæc quippe ratiocinia, licet non sine aliqua specie defendi possint contra nonnullorum exceptiones, apodicticam tamen demonstrationem non continent, nisi ita inflectantur, ut infinitum *potentiale* non amplius cum infinito *actuali*, quod augeri non potest, confundatur.

§. L X X X V.

An
Mun-
dus ci-
tius
creari
potuit?

Ex dictis (§. LXXXIII. & LXXXIV.) haud difficulter colligitur, absurdam fatis esse notissimam quæstionem, utpote semper redeuntem, *an hocce Universum citius creari potuerit?* manifesto quippe assumitur, ante existentiam rerum contingentium tempus habuisse locum; ac si Deus post decursum demum plurium seculorum, inter decretum & inter ejus executionem elapsorum, creationis operi sese accinxisset; quod ab omni ratione est alienissimum (§. xxxv. & LXXXIV.). Nec penitus evitatur absurditas, si quæritur, *an Deus efficere potuerit, ut hicce præsens nostri Universi status longiori temporis intervallo removeretur ab initio existentiae*
mun-

mundanæ? sic enim alia, & non eadem hæce fuisset rerum series; & sic mundus exstitisset ab hoc nostro diversissimus. *Quando* vero hicce mundus, & in specie noster Terrarum Orbis fuerit creatus; *qua anni tempestate* fuerit conditus; *quo ordine* denique prodierint hujus mundi nostræque Telluris partes ex manu Creatoris, per merum rationis lumen determinari a nobis homuncionibus non potest, licet sublimiorem legum Mechanicarum & Hydrostaticarum cognitionem in partes vocaremus; neque ipsa historia Mosaica adeo dilucide hæc omnia exposuit, quin hominibus importune curiosis abundans quæstiones, sic satis inutiles, movendi remanserit occasio.

§. L X X X V I.

*An
omnia
simul
creata?*

Uti autem immutabilitas divina (§. XXXIII.), ac reliquæ Dei perfectiones, quæ ad infinitam Ejus essentiam, seu naturam pertinent, nullo modo læduntur, licet creatio non ab omni æternitate fuerit facta (§. LXXXIII. & LXXXIV.); sic quoque eadem Dei attributa facta tecta manent, licet non omnes hujus Universi substantiæ, quotquot ex consilio Dei ad existentiam erant perducendæ, simul sint creatæ. Quemadmodum enim per divinam voluntatem, illæsa ejus immutabilitate, substantiis novi inducuntur modi, sic quoque penitus novæ substantiæ, salvâ eadem immutabilitate, subinde possunt creari: sufficit, si Deus unico simplicique actu

actu voluerit ab omni æternitate, ac velle pergat, ut una post aliam initium existentia suæ acquireret; hoc saltem respectu *mentium* humanarum, quarum *præ-existētia* (licet *systema evolutionis* admittere vellemus) gravissimis obnoxia est difficultatibus, locum habere videtur, quæ inde ab initio existere non potuerunt ratione dotata, atque ad statum rationalitatis non eveherentur, nisi per miraculum, in quo omnium manifestissime continuata Dei operatio conspiceretur: licet non confet, nova *corpora* a Deo creari post primum hujus Mundi initium; & licet infinita Dei potentia, si in abstracto, & more nostro spectetur, omnes substantiæ tam cogitantes, quam extensæ ad existentiam uno eodemque momento perducere potuerint.

§. L X X X V I I.

Quot
homi-
nes in
initio
creati?

Quot vero in rerum initio *humanae animæ* simul creatæ fuerint, ex sola ratione dijudicari non potest; nec generationis series, aut staturæ uniformitas apodictice demonstrat, *unicum par hominum* fuisse conditum; hoc ex Historia Mosaica tantum innotuit, cujus fides nullo modo suspecta redditur per existentiam *Æthiopum*, colorem suum causis naturalibus, sed, respectu corporis humani, accidentalibus debentium; neque fides illa labefactatur ex consideratione Incolarum *Americæ*, a reliquis orbis partibus Oceano sic fatis, ut olim credebatur, patenti separatorum; hisce enim temporibus nova *Geographiæ*, *Artisque nauticæ* incrementum.

menta, & insignes mutationes, quæ in Telluris superficie contigerunt, maxima probabilitate viam monstrant, per quas Adami posterius eo penetrare, aut projici potuerunt.

§. L X X X V I I I.

Licet autem omnes fines speciales, quos Deus, infinitâ sapientiâ *Fines creatio-* conspicuus (§. XLIV.), in productione hujus Universi intendit, *nis.* assequi non possimus; in genere tamen est certissimum, Ens independentens (§. XXXII.) & beatissimum (§. LVII.), quod nulum ex rerum finitarum existentia accipere potest emolumentum, hunc mundum condidisse, ut suis perfectionibus convenienter ageret (§. XLIX. & LXVIII.): verum,

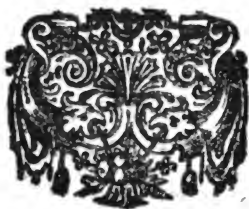
cum per intimam conscientiam, indubiamque experientiam noscamus, inter Creationis opera eminare entia ratione prædita, se suumque statum sentientia, libertate donata, felicitatis & infelicitatis capacia, concludere licet, Deum suas infinitas perfectiones, adeoque suam felicitatem aliis monstrare, suamque beneficentiam (§. LVIII.) exercere voluisse in gratiam earum creaturarum, quæ in cognitione, amore & imitatione præstantissimi, ac beatissimi Entis suam felicitatem haberent repositam.

§. L X X X I X.

Hinc (§. LXXXVIII.) tamen minus recte colligeretur, totum hocce Universum *solius humani*
ge-

generis causa esse creatum; cum & alii *possint* esse in aliis hujus Mundi partibus, a Tellure nostra remotioribus, divinarum perfectionum speculatores cultoresque. An vero tales revera *dentur*, vix determinare licet; aliunde quidem, sed non ex rationis lumine, cognoscimus, rationales existere hujus Universi incolas, ab hominibus diversos, corporibus, saltem terrenis aut crassioribus, non semper indutos, forte solius hominis gratia non creatos; patentissimum quoque hujus mundi theatrum, & analogia corporum motuumque cœlestium, quæ Telluri nullum præ reliquis, iisque majoribus, globis privilegium relinquit, *susplicandi* ansam præbent, plures dari, atque per amplissima spatia longe lateque diffusos spectatores; non tamen exinde apodictice demonstratur, ipsos

illos globos habitationi entium rationalium esse destinatos; cum sapientia Dei infinita (§. XXXIV.) innumeras excogitare *potuerit* finium utilissimorum combinationes, quarum nullam ingreditur habitatio: nihilominus *probabilitas*, quæ pro existentia aliorum spectatorum, felicitatis capacium, & ab hominibus diversorum, militat, *infinite exigua* haberi non potest, si ad memorata indicia attendatur.

DE PROVIDENTIA.

§. X C.

Decreti divini exsecutio nequaquam in rerum creatione subsistit; sed accedat, necesse est, *efficacissima Dei actio, qua res creatas conservat, ne in pristinum relabantur nihil, earum vires & operationes sustentat, omniaque ad sapientissimos fines dirigit*; quæ Dei operatio, nostro tantum concipiendi modo a creatione diversa (§. xxxv. & lv.), uno vocabulo *Providentia* dicitur, quam, ut finito nostro ingenio succurramus, distinguimus in duos actus, in *Conservationem* scil. & *Gubernationem*, ad quarum utramque æquali fere jure refer-

Provi-
dentia
quid?

tur *Concursus*; de singulis distincte erit agendum.

§. X C I.

*Confer-
vatio.*

Quidquid finitum est, atque contingens, rationemque suæ existentiae non in se, sed in alio ente habens, non ita existere potest, ut *sua vi* in existentia perseveret; quia in omni duratione successiva, quæ *tota simul* unicâ actione concedi non potest, ferries momentorum datur, quorum unum non pendet ab altero; ita ut præsens momentum non ideo existat, quia existit momentum proxime præcedens; adeoque actus requiritur ab ente externo profectus (quod per ultimam analysin est ipse Deus (§. XVI.)), quo omne finitum & contingens
ita

ita sustentatur, ut existere per-
gat, seu in existentia, quam
per efficacissimam ejusdem Entis
voluntatem accepit, perseveret.
Quin imo, immutabilis & suc-
cessionis expers voluntas summi
Numinis (§. xxxiii. & xxxv.),
quæ constituit, ut res contingen-
tes existerent, in eadem volitio-
ne pergit, quamdiu hæ existunt;
qualis volitio non potest esse in-
efficax (§. xlviii.).

§. X C I I.

Hinc (§. xci.) *Conservatione* *Ejus*
indigent creaturæ; ita ut solius *necessi-*
Dei potentiâ, ejusque actu posi-
tivo sustententur, ne ad pristi-
num nihil, sive ad non-existen-
tiam relabantur; ad quod non re-
quiritur *positivus* divinæ volunta-
tis

tur *Concursus*; de singulis distincte erit agendum.

§. X C I.

*Confer-
vatio.*

Quidquid finitum est, atque contingens, rationemque suæ existentiae non in se, sed in alio ente habens, non ita existere potest, ut *sua vi* in existentia perseveret; quia in omni duratione successiva, quæ *tota simul* unicâ actione concedi non potest, ferries momentorum datur, quorum unum non pendet ab altero; ita ut præsens momentum non ideo existat, quia existit momentum proxime præcedens; adeoque actus requiritur ab ente externo profectus (quod per ultimam analysin est ipse Deus (§. XVI.)), quo omne finitum & contingens
ita

ita sustentatur, ut existerē per-
gat, seu in existentia, quam
per efficacissimam ejusdem Entis
voluntatem accepit, perseveret.
Quin imo, immutabilis & suc-
cessionis expers voluntas summi
Numinis (§. XXXIII. & XXXV.),
quæ constituit, ut res contingen-
tes existerent, in eadem volitio-
ne pergit, quamdiu hæ existunt;
qualis volitio non potest esse in-
efficax (§. XLVIII.).

§. X C I I.

Hinc (§. xci.) *Conservatione* *Ejus*
indigent creaturæ; ita ut solius *necessi-*
Dei potentiâ, ejusque actu posi-
tivo sustententur, ne ad pristi-
num nihil, sive ad non-existen-
tiam relabantur; ad quod non re-
quiritur *positivus* divinæ volunta-
tis

tis actus; *sufficit positivæ actionis omissio*; si, scilicet, manum sustentatricem retrahat, quæ sola res perennare facit; ita ut unica ratio sufficiens *continuatae existentiae* in conservatione divina sit quærenda; qua sublata, necessario desinere debet existentia, adeoque annihilari ipsa creatura. Attamen nulla prostant indicia, Deum unquam annihilasse vel minimam substantiam, retrahendo suam sustentationem; quod ipsum etiam *aliqua probabilitate* ex totius Universi corporei accuratissima harmoniâ, quatenus hanc per experientiam & per ratiocinium analogicum cognoscimus, concludere licet, dummodo materiæ partes non ita concipiamus, ut, unâ earum annihilatâ, reliquarum omnium existentia desinere debeat, quod notioni *substantiæ* repugnat; perennis vero, seu
nun-

nunquam desitura mentium, *saltem humanarum*, existentia variis argumentis magnam partem ex consideratione divinarum perfectionum desumptis, in Psychologia demonstratur; quales demonstrationes applicari non possent perenni existentiae illarum animarum, quæ in *brutis*, ut dicuntur, animalibus habitare videntur, de quarum post mortem corporis fati judicium suspendere præstat.

§. XCIII.

Cum continua requiratur sustentatio, ne ad non-existentiam. *An* relabantur creaturæ (§. xci. & *continua* *nuata* *creatio?* xcii.), non male divina conservatio a plurimis Philosophis spectatur ut *continua* vel *continua*

tis actus; *sufficit positivæ actionis omissio*; si, scilicet, manum sustentatricem retrahat, quæ sola res perennare facit; ita ut unica ratio sufficiens *continuatae existentiae* in conservatione divina sit quærenda; qua sublatâ, necessario desinere debet existentia, adeoque annihilari ipsa creatura. Attamen nulla prostant indicia, Deum unquam annihilasse vel minimam substantiam, retrahendo suam sustentationem; quod ipsum etiam *aliqua probabilitate* ex totius Universi corporei accuratissima harmoniâ, quatenus hanc per experientiam & per ratiocinium analogicum cognoscimus, concludere licet, dummodo materiæ partes non ita concipiamus, ut, unâ earum annihilatâ, reliquarum omnium existentia desinere debeat, quod notioni *substantiæ* repugnat; perennis vero, seu
nun-

nunquam desitura mentium, *saltem humanarum*, existentia variis argumentis magnam partem ex consideratione divinarum perfectionum desumptis, in Psychologia demonstratur; quales demonstrationes applicari non possent perenni existentiae illarum animarum, quæ in *brutis*, ut dicuntur, animalibus habitare videntur, de quarum post mortem corporis fati judicium suspendere præstat.

§. XCIII.

Cum continua requiratur sustentatio, ne ad non-existentiam *An* relabantur creaturæ (§. xci. & *continua* *nuata* *creatio?* xcii.), non male divina conservatio a plurimis Philosophis spectatur ut *continua* vel *continua* *nuata*.

nuata creatio, quæ nequaquam eadem est habenda cum creatione *repetita*, ac si Deus quovis momento res creatas ex nihilo educat: sic enim existentia earum non foret continua, sed perpetua daretur non-existentiæ atque existentiae alternatio. Verum *continuata creatio* dici meretur, quatenus unica ratio sufficiens continuatae existentiae creaturarum in Dei efficacissima *conservatione* est quærenda (§. xcii.); uti ratio unica sufficiens incipientis existentiae in eadem efficacissima operatione Dei est reposita (§. lxxxii.); quæ in relatione ad res, existentiam primum acquirentes, appellatur *creatio*; quæque proinde continuari concipitur, quamdiu Deus velle pergit, ut existant res contingentes, cæteroquin in pristinum nihil, ex quo per creationem, stricte sic dictam, existentiam

mo-

momentaneam tantum præbentem, emerſerant, relapſuræ.

§. X C I V.

Uti conſervatio, ſi ſtrictiori *Conſenſu* ſumatur, ipſam rerum exi-*curſus*. ſtentiam continuare facit; ſic *concurſus* divinus verſatur circa vires, facultates, actiones, mutationes creaturarum; cum ſit *illa divine voluntatis actio, qua, quæ in actionibus creaturarum realia ſunt, tribuuntur & ſuſtentantur*; ita ut cauſæ ſecundæ per & propter huncce concurſum determinato tempore & modo non tantum agere poſſint, verum etiam ipſo factò agant, undique a Deo dependentes (ſ. xxxii.). Licet autem fatendum ſit, vocabulum ipſum quodammodo eſſe incom-

mo-

modum, & erroribus periculosis præbere posse ansam; res tamen est manifestissima, quæ per illud denotatur: quippe actio Dei conservantis debet referri ad id, quod conservatur, quale ipsum est, & secundum statum, in quo est; adeoque creatura, quæ quovis momento sustentatur, & quovis momento determinatum statum possidet, in ipso illo statu conservatur, qui per determinatas facultates, mutationes, aut actiones ab omni alio statu, seu modo existendi est distinctus: nec patitur independentia absoluta summi Numinis, ut otiosus sit actionum spectator, quas creaturæ instituerent, facultatibus concessis pro mero lubitu, ac sine divina coöperatione utentes. Attamen creaturas liberas spectandas non esse ut *meras machinas*, sedulo est observandum; idque patebit manifestius, si

si modum, quo Deus cum creaturis concurrit, magis distincte pro humani ingenii modulo explicuerimus.

§. X C V.

Licet *corporibus* eorumque elementis nullæ veri nominis *actiones*, ex interno principio proficiscentes, utpote inertiam conspicuis, adscribi possint, omnes tamen mutationes, quæ in iis contingunt, quæque mediante motu oriuntur, imo & omnes vires, quibus corpora habentur imbuta, non sine concursu divino obtinent; cum res qualescunque a Deo conserventur in eo statu, quem possident (§. xci. *seqq.*), cumque motus non magis sine sustentatrice Dei manu perseverare,

Cum actionibus corporum.

K

re,

re, quam primum materiæ absque
Ejus operatione imprimi possit
(§. XXI.). Attamen res hæcce
non ita est concipienda cum non-
nullis, acsi facultates in corpori-
bus obviæ ad agendum forent
ineptæ, nisi *nova* adjiciatur de-
terminatio; cum Deus ab omni
æternitate voluerit, ut determi-
natæ facultates in corporibus da-
rentur, quæ successive, ac suo
modo (licet non sine interventu
aliarum causarum secundarum)
forent actuosæ, in qua voluntate
nunquam non perseverat; vult ut
existant, ut existere pergant, ut
in determinatis circumstantiis ex-
erceantur; & in hoc solo concur-
sus divinus cum corporibus est
repositus. Hic autem Dei con-
cursus nullibi manifestius & spe-
cialiori modo conspiceretur, quam
in systemate causarum occasiona-
lium, si hoc solide satis demon-
strari

strari & ab omni difficultate liberari posset.

§. X C V I.

Altioris indaginis est concursus *Cum* cum *entium liberorum* actionibus, qui istius debet esse indolis, ut nec independentia Dei (*§. xxxii.*) lædatur, nec tollatur *actionibus entium liberorum.* vera creaturarum liberarum actuositas. Non, scilicet, fingendus est concursus *generalis, indeterminatus* atque *indifferens*, qui determinatur a creaturis promero libertatis arbitrio, absque ullo influxu independentis Creatoris, qui sic non duceret creaturas, sed ab his duceretur, & decretum suum subinde pro re natâ mutare deberet; quod tamen est immutabile (*§. lxx.*). Ab altera

parte cavendum, ne creaturas in mera *automata*, divina manu agitata, & nulla vi internâ, seseque determinante, conspicua, mute-
mus; sic certe nullus legibus, præmiis, pœnis concederetur locus; nec pœnitentia ulla obtinere posset, cum in his omnibus assumatur manifestissime, creaturis adesse vires phycas, ad aliter agendum sufficientes, ac liberam, licet a Deo in omnibus dependentem, circa earundem usum dispositionem.

§. X C V I I.

Concur- Hisce cautelis observatis (§.
sus hic xcvii.), missisque nugacibus quo-
est im- rundam Scholasticorum, temere
media- nimis ac per inutiles distinctio-
tus & nes, ex luxuriante ingenio natas,
Specia- di-

disputantium subtilitatibus, id unum firmiter tenendum, Deum, dum mentes conservat, conservare mentium vires facultatesque; has autem, quas mentes finitæ, dependenter a Deo, & secundum Ejus decretum (§. LXXI. *seqq.*) in actum deducunt, conservat, quales in quolibet existentia suæ articulo sunt, siue sint otiosæ, siue actuosæ; & sic ratio sufficiens, ob quam determinato quolibet momento actuosæ sunt determinato modo, in Dei conservatione, quæ hac in relatione *concurfus* appellatur (§. XCIV.), est quærenda. Hic igitur concurfus (qui non magis, quam decretum (§. LXXIII.) naturam mentium, & actionum, quas edunt, mutat) recte *immediatus* & *specialis* dicitur; cum non minus in effectu, seu in actione quacunque speciali, quam in causa ipsius

ipsius producendâ conspiciatur e-
jus efficacia. Si quis hanc divinæ
Providentiæ operationem simul
ut *Præcursum* spectare velit,
(quatenus agere supponit esse,
adeoque Dei conservatio ipsa
actione edendâ *non tempore, sed*
naturâ est prior), de vocabulis,
ab hominum arbitrio pendentibus,
non est litigandum; si mo-
do in ipsius rei expositione stu-
diose satis periculosissimos, quos
memoravi (§. xcvi.), scopulos
vitemus.

§. X C V I I I.

An Deus autem sustentans creatu-
consiste- ras liberas, (licet certissimus sit
re possit de abusu facultatum, quas iis con-
cum li- cessit, & licet istius abusus non
bertate obtinisset locum, si iis facultates
creatu-
rarum. illas

illas non dedisset), nequaquam id facit, quod suis perfectionibus est difforme: uti salvis suis perfectionibus ab omni æternitate entia contingentia, successive exitura, & *libera* producere decrevit talia, qualia per scientiam simplicis intelligentiæ cognovit (§. LXXVI.); sic etiam salvis suis perfectionibus in illa efficacissima voluntate perseverare, illudque decretum executioni mandare potest, non tantum per creationem, verum etiam (quia non per unicum tantum momentum, sed successive existere deberent), per conservationem, quæ in relatione ad facultates, earumque exercitium *concurfus* dicitur (§. XCIV.), a *præcurfu* non, nisi per humanarum cogitationum ordinem, distinguendus (§. XCVII.).

§. XCIX.

An
cum
sancti-
tate
Dei.

Cum vero Deus sit sanctissimus (§. XLIX. & L.), nulla hic oriri potest difficultas circa hominum aliorumque entium liberorum, quotquot existunt, actiones *bonas*, ad quas ita incitari possunt, ut voluntas libera flectatur per motiva intellectui vividissime proposita; dummodo laudi præmioque relinquatur locus, ac semper versetur ante oculos, Deum sustentare creaturas liberas, dum bene agunt; quales per scientiam visionis eas cognoverat (§. LXXIII. & XCVII.): sed durus detegitur nodus, nec facile tollendus, si divinum concursum cum *actionibus malis*, seu *peccatis*, sive omissionis, sive commissionis, a sanctitate Dei alienissimis, paulo
ac-

accuratius pensitemus; quia quod *omisit* creatura ratione dotata, facere non potuit; cum Deo, sine quo agere nil posset, non placuit eam ad id faciendum determinare, sive in eum finem cum eadem concurrere: quod vero *commisit*, omittere non potuit, cum a Deo ad id faciendum fuerit determinata. Neque removetur, sed duntaxat in alium locum transfertur difficultas, si eam pertinere statuatur ad *Gubernationem*, (de qua in sequentibus), non vero ad *Concursum*: neque etiam solvitur nodus, si dicatur, Deum vires physicas sua conservatione sustentare, dum creaturæ arbitrio relinquitur, qualem istarum virium facere velit usum, vel abusum; quia sic longe magis libertati humanæ, quam independentiæ divinæ consulitur, atque non satis attenditur ad conservationis

indolem. Nimis abstracte vero procedere videntur, qui, entia rationis cum realibus confundentes, omne malum morale habent pro *nibilo privativo*, seu *defectivo*, cujus causa in Deo non est quærenda, quoniam Ejus concursus non versatur circa defectus; adeo ut influat in actum, qua actum, non vero in moralem vitiositatem, quæ est negatio, vel privatio istius perfectionis, quæ adesse debuisset, quæque, ad Deum relata, *mera* foret *negatio*: sic certe Deus excitaret *actionem in abstracto*, quæ inter entia rationis est referenda; creatura vero eandem determinaret, quæ determinatio iterum est actio divinæ sustentatione indigens. Iisdem difficultatibus obnoxii videntur, qui statuunt, Deum activitatem largiri, atque in ea nihil esse mali; applicationem vero activitatis arbi-

bitrio relinqui creaturæ, laborantis limitationibus, defectum indicantibus; cum tamen sic iterum abstracta idea activitatis habeatur pro ente aliquo reali; & per ultimam analyfin nimium tribuatur creaturæ, ac nimis vagus, indeterminatus & indifferens foret divinus concursus (§. XCVI.); cum *applicatio* illa sit actio veri nominis, quæ dependenter a Deo conservante fieri debet. Viam igitur omnium tutissimam calcabimus, si in generalioribus (§. XCIV.-XCVIII.) subsistamus, &, ignorantiam nostram candide profitentes, duo teneamus extrema invicte demonstrata; Deum esse sanctissimum (§. XLIX. & L.), ita ut mali moralis Auctor haberi non possit, Eumque esse immutabilem (§. XXXIII.) atque beneficum (§. LVIII.); ita ut libertatem, quam creaturæ concessit, quamque

que hæc quovis momento experitur, retrahere, atque ejus tantum inanem speciem vanamque activitatis umbram relinquere nequeat: ab altera parte, creaturam liberam in omnibus suis facultatibus & actionibus a Deo esse dependentem (§. xxxii.); nec in se habere vires, quæ ad existendum, & ad quovis momento existendum determinato modo, sufficiunt; ita ut a Deo sustentari in omnibus debeat, & quidem talis, qualis est, & qualis ab omni æternitate Deo fuit cognita, etiam per scientiam simplicis intelligentiæ (§. xci. & xciv.): si in hisce conciliandis aqua nobis hæreat, id arctis ingenii nostri limitibus adscribamus, quos sæpe adeo, etiam in rebus minoris momenti, experimur.

§. C.

Secundus divinæ Providentiæ Gubernactus est *Gubernatio* (§. xc.), ^{natio} qua actiones & effecta creatura- ^{demon-}rum, quas conservat, potente di- ^{strata}rectione ducit ad scopum æterno ^{argu-}suo consilio præstitutum. Hunc ^{mentis}autem actum a Deo exerceri, ^{meta-}^{physi-}monstrant *tum* ipsa conservationis ^{cis.}atque concursus indoles (§. xciii. *seqq.*), quibus res non tantum in sua existentia, sed etiam in suis actionibus & effectis sustentantur secundum divinum decretum (§. xcii. *seqq.*), adeoque illa finium & mediorum, ut & causarum atque effectuum concatenatio executioni mandatur, quæ æterno Dei consilio erat definita: *tum* independentia (§. xxxii.), sapientia (§. xliv.) & immutabili-

bilitas (§. XXXIII.) divina, quæ non permittunt, ut vel ex impotentia, vel ex incitia, vel ex voluntatis defectu rerum creaturarum curam seponat; sed omnia hæcce attributa uni Deo, cujus immensa est potentia (§. XLVIII.), totius Universi regimen vindicant: nec præscientia Numinis (§. LXXII.) maneret certa, aut ipsi decreto sua constaret immutabilitas (§. LXX.), si imperium illud non exerceret. Præterea res finitæ, quæ se conservare nequeunt (§. XCI. *seqq.*), ordinem, secundum quem omnia eveniunt, constituere & servare nequaquam sunt potentes; cum in omnibus suis mutationibus & actionibus solius Dei efficacissimâ sustentatione perseverent.

§. C I.

Non minus evidenter hoc regi- *Phyfi-*
 men divinum a posteriori, quasi *cis.*
 ad oculum demonstratur, si at-
 tendamus ad *ordinem pulcerri-*
um, qui in hoc Mundo obser-
vatur, quique constantissimas re-
 gulas, quas casus nec ponere,
 nec conservare valet, ubique fe-
 quitur, in ipsis vicissitudinibus
 ordinatissimus (§. xxv.). Si cæ-
 lum ejusque ingentia corpora spe-
 ctemus, mirandam invenimus
 motuum, ac distantiarum harmo-
 niam, nullis mutationibus obno-
 xiam, ex gravitatis & vis proje-
 ctilis artificiosissima conjunctione
 natam; eamque accommodatam
 corporum agitatorum densitati-
 bus; si Telluris a Sole aptissimam
 distantiam; constantissimas & sim-
 pli-

plici artificio genitas tempestatum annuarum, ut & dierum noctiumque vicissitudines; si multiplici respectu utilissimam Telluris comitem; si ipsum Telluris corpus, atque ea, quæ in ejus superficie ac gremio reperiuntur usibus suis aptissima; si animalia in genere, ac constantiam, quæ in eorum speciebus, & instinctibus (ut vocantur) observatur; si homines in specie, mentisque humanæ mirandam cum corpore conjunctionem, ut & corporis humani artificiosissimam conformationem; si generationis mysterium, numerosque nascentium marium & foeminarum fere æquales; si stupendam, eamque utilissimam, imo necessariam varietatem facierum, loquelæ, & scripturæ, atque innumera alia, cuilibet attendenti occurrentia, phænomena respiciamus, uti sapientissimæ dispositio-

tionis, sic providæ ac constantissimæ directionis manifesta undique & undique detegimus documenta. Neque sufficeret, si leges naturæ semel sapienter sint latæ, quas deinceps omnia mundana absque directione Numinis sequerentur; cum voluntas, qua Deus ab æterno decrevit, ut hicce rerum ordo determinatos in usus existeret & in existentia perseveraret (§. LXV. *seqq.* §. LXXXVIII. §. XCI. *seqq.*); sit immutabilis (§. XXXIII.); quæ ipsa, quatenus efficacia sua æternum propositum executioni mandat, ut Gubernatio a nobis spectatur; dum rerum ordo a legibus naturæ, secundum quas omnia diriguntur, non est diversus.

S. C I I.

*Argu-
mentis
histori-
cis.*

Nec levia prostant in *historiarum* monumentis Gubernationis actuosissimæ indicia; sive attendamus ad hominum per superficiem Telluris dispersionem; sive ad miranda penitus Gentis Judai-
cæ fata, ejus conservationem, liberationem, captivitatem, reditum ad Terram Cananæam, totalem rejectionem, dispersionem, indurationem, ac nunquam delebiles, omniumque in oculos incurrentes characteres; ad Christianæ religionis propagationem & reliqua fata; ad judicia divina justissima & severissima, quæ Deus manifestissime in Tyrannos, Persecutores, & in integras nationes exercuit; ad Rerum publicarum quarundam constan-
tiam,

tiam, ab altera parte ad nonnullorum imperiorum inopinas mutationes per causas, quæ vix alicujus momenti videbantur, enatas consideremus; in quibus omnibus evidentissime conspiciamus potentissimi & sapientissimi Dei manum: imo quilibet, ad se suaque fata attendens, non potest non agnoscere, divinam providamque directionem sæpissime in calibus non prævisis habuisse locum.

§. C I I I.

Hiscæ (§. C-CII.) accedunt *Argu-*
 argumenta *moralia*, quæ minus *mentis*
 directe eandem veritatem mon- *moralibus.*
 strant, petita *tum* ex conscientia,
 quæ, secretissimas actiones secundum
 leges animo cujusque ho-
 L 2 mi-

minis inscriptas judicans, ac severissimi vindicis partes sustinens, uti existentiae (§. XIX.), sic etiam gubernationis divinæ manifesta præbet indicia, dum frænum inficit potentissimum hominum malitiæ, eosque retrahit ab iis facinoribus, quæ pœnis adfici & coërceri non possent his in terris, aut quæ, si impunita manerent a iudice humano, summo-pere turbarent ordinem tranquillitatemque societatis: *tum* ex absurdis, quæ, negatâ hac momentosissima veritate, sequerentur; cum nemo cultu prosequeretur Numen, quod nihil curat, nec observat ea, quæ ab hominibus peraguntur; cumque, eradicata hac persuasione, terrarum orbis constitueretur atrocissimorum scelerum theatrum; (licet hoc ipsum magis necessitatem hujus persuasionis, quam veritatem

tem

tem dogmatis evincat): *tum* ex prophetiis seu vaticiniis qualibuscunque, quibus eventus non, nisi casu, responderet, si Deus res mundanas non derigeret: *tum* denique ex consensu omnium fere gentium cultiorum, quarum persuasio non penitus vana esse potuit; quippe quæ non solum apud ignarum vulgus, sed etiam apud sapientissimos omnium seculorum homines obtinuit; quæ, licet vel apodictice, vel directe non demonstrent actuosam Dei Gubernationem, argumentorum tamen popularium instar, attentionem merentur, nequaquam persuadendi virtute penitus carentia.

§. CIV.

*Actuosa
in legi-
bus na-
turæ.*

Ut *modus*, quo Gubernatio divina circa res hujus Universi est actuosa, distinctius conspiciatur, primo loco regimen, quod Deus in corpora & in *physicas* facultates & actiones mentium exercet, est perpendendum, cum hoc artillissime connexum sit cum regimine illo, quod versatur circa actiones *morales* intelligentiarum. Quoad *corpora* autem Deus, causarum & effectuum seriem in determinata concatenatione constantissimoque ordine sustentans (§. xciv.), eo ipso sua Providentiâ, quæ *ordinaria* dici mereatur, mutationes successivas, quæ in corporibus contingunt, atque simpliciter *eventus* appellantur a quibusdam, dirigit ad fines illos, qui-

quibus ab æterno sunt destinatae (§. LXV. *seqq.*); ita ut secundum fixas leges, quæ mortalibus *ratio ciniorum analogicorum* usum, penitus necessarium, concedunt, determinato tempore & modo contingant, & secundum sapientissimum Dei propositum determinatis actionibus hominum liberis vel remunerandis, vel puniendis quandoque inserviant.

§. C V.

Non semper tamen *secundum* *In Mi-*
solitas regulas corporum motus *raculis.*
 & mutationes dirigit Deus; sed
 observari possunt quandoque, sal-
 tem visa sunt olim, opera potentiae
 divinae extraordinaria, quæ non
 obtinuissent, si consuetum natu-
 ræ ordinem, quem Ipse posuit,
 L 4 fuis-

§. CIV.

*Actuosa
in legi-
bus na-
turæ.*

Ut *modus*, quo Gubernatio divina circa res hujus Universi est actuosa, distinctius conspiciatur, primo loco regimen, quod Deus in corpora & in *physicas* facultates & actiones mentium exercet, est perpendendum, cum hoc artissime connexum sit cum regimine illo, quod versatur circa actiones *morales* intelligentiarum. Quoad *corpora* autem Deus, causarum & effectuum seriem in determinata concatenatione constantissimoque ordine sustentans (§. xcv.), eo ipso sua Providentiâ, quæ *ordinaria* dici mereatur, mutationes successivas, quæ in corporibus contingunt, atque simpliciter *eventus* appellantur a quibusdam, dirigit ad fines illos, qui-

quibus ab æterno sunt destinatae (§. LXV. *seqq.*); ita ut secundum fixas leges, quæ mortalibus *rationum analogicorum* usum, penitus necessarium, concedunt, determinato tempore & modo contingant, & secundum sapientissimum Dei propositum determinatis actionibus hominum liberis vel remunerandis, vel puniendis quandoque inserviant.

§. C V.

Non semper tamen *secundum* In Mi-
solitas regulas corporum motus raculis.
 & mutationes dirigit Deus; sed
 observari possunt quandoque, sal-
 tem visa sunt olim, opera potentiae
 divinae extraordinaria, quæ non
 obtinuissent, si consuetum natu-
 ræ ordinem, quem Ipse posuit,
 L 4 fuis-

§. C I V.

*Actuosa
in legi-
bus na-
turæ.*

Ut *modus*, quo Gubernatio divina circa res hujus Universi est actuosa, distinctius conspiciatur, primo loco regimen, quod Deus in corpora & in *physicas* facultates & actiones mentium exercet, est perpendendum, cum hoc artissime connexum sit cum regimine illo, quod versatur circa actiones *morales* intelligentiarum. Quoad *corpora* autem Deus, causarum & effectuum seriem in determinata concatenatione constantissimoque ordine sustentans (§. xc v.), eo ipso sua Providentiâ, quæ *ordinaria* dici mereatur, mutationes successivas, quæ in corporibus contingunt, atque simpliciter *eventus* appellantur a quibusdam, dirigit ad fines illos, qui-

quibus ab æterno sunt destinatæ (§. LXV. *seqq.*); ita ut secundum fixas leges, quæ mortalibus *rationum analogicorum* usum, penitus necessarium, concedunt, determinato tempore & modo contingant, & secundum sapientissimum Dei propositum determinatis actionibus hominum liberis vel remunerandis, vel puniendis quandoque inserviant.

§. C V.

Non semper tamen *secundum* In Mi-
solitas regulas corporum motus raculis.
 & mutationes dirigit Deus; sed
 observari possunt quandoque, sal-
 tem visa sunt olim, opera potentiae
 divinae extraordinaria, quæ non
 obtinuissent, si consuetum natu-
 ræ ordinem, quem Ipse posuit,
 L 4 fuis-

§. CIV.

*Actuosa
in legi-
bus na-
turæ.*

Ut *modus*, quo Gubernatio divina circa res hujus Universi est actuosa, distinctius conspiciatur, primo loco regimen, quod Deus in corpora & in *physicas* facultates & actiones mentium exercet, est perpendendum, cum hoc artissime connexum sit cum regimine illo, quod versatur circa actiones *morales* intelligentiarum. Quoad *corpora* autem Deus, causarum & effectuum seriem in determinata concatenatione constantissimoque ordine sustentans (§. xc v.), eo ipso sua Providentiâ, quæ *ordinaria* dici mereatur, mutationes successivas, quæ in corporibus contingunt, atque simpliciter *eventus* appellantur a quibusdam, dirigit ad fines illos, qui-

quibus ab æterno sunt destinatae (§. LXV. *seqq.*); ita ut secundum fixas leges, quæ mortalibus *rationum analogicorum* usum, penitus necessarium, concedunt, determinato tempore & modo contingant, & secundum sapientissimum Dei propositum determinatis actionibus hominum liberis vel remunerandis, vel puniendis quandoque inserviant.

§. C V.

Non semper tamen *secundum* In Mi-
solitas regulas corporum motus raculis.
 & mutationes dirigit Deus; sed
 observari possunt quandoque, sal-
 tem visa sunt olim, opera potentiae
 divinae extraordinaria, quæ non
 obtinuissent, si consuetum natu-
 ræ ordinem, quem Ipse posuit,
 L 4 fuis-

§. C I V.

*Actuosa
in legi-
bus na-
turæ.*

Ut *modus*, quo Gubernatio divina circa res hujus Universi est actuosa, distinctius conspiciatur, primo loco regimen, quod Deus in corpora & in *physicas* facultates & actiones mentium exercet, est perpendendum, cum hoc artissime connexum sit cum regimine illo, quod versatur circa actiones *morales* intelligentiarum. Quoad *corpora* autem Deus, causarum & effectuum seriem in determinata concatenatione constantissimoque ordine sustentans (§. xc v.), eo ipso sua Providentiâ, quæ *ordinaria* dici mereatur, mutationes successivas, quæ in corporibus contingunt, atque simpliciter *eventus* appellantur a quibusdam, dirigit ad fines illos, qui-

quibus ab æterno sunt destinatae (§. LXV. *seqq.*); ita ut secundum fixas leges, quæ mortalibus *rationum analogicorum* usum, penitus necessarium, concedunt, determinato tempore & modo contingant, & secundum sapientissimum Dei propositum determinatis actionibus hominum liberis vel remunerandis, vel puniendis quandoque inserviant.

§. C V.

Non semper tamen *secundum* In Mi-
solitas regulas corporum motus raculis.
 & mutationes dirigit Deus; sed
 observari possunt quandoque, sal-
 tem visa sunt olim, opera potentiae
 divinae extraordinaria, quæ non
 obtinuissent, si consuetum natu-
 ræ ordinem, quem Ipse posuit,
 L 4 fuis-

§. CIV.

*Actuosa
in legi-
bus na-
turæ.*

Ut *modus*, quo Gubernatio divina circa res hujus Universi est actuosa, distinctius conspiciatur, primo loco regimen, quod Deus in corpora & in *physicas* facultates & actiones mentium exercet, est perpendendum, cum hoc artissimè connexum sit cum regimine illo, quod versatur circa actiones *morales* intelligentiarum. Quoad *corpora* autem Deus, causarum & effectuum seriem in determinata concatenatione constantissimoque ordine sustentans (§. xciv.), eo ipso sua Providentiâ, quæ *ordinaria* dici mereatur, mutationes successivas, quæ in corporibus contingunt, atque simpliciter *eventus* appellantur a quibusdam, dirigit ad fines illos, qui-

quibus ab æterno sunt destinatae (§. LXV. *seqq.*); ita ut secundum fixas leges, quæ mortalibus *rationum analogorum* usum, penitus necessarium, concedunt, determinato tempore & modo contingant, & secundum sapientissimum Dei propositum determinatis actionibus hominum liberis vel remunerandis, vel puniendis quandoque inserviant.

§. C V.

Non semper tamen *secundum* In Mi-
raculis. *solitas regulas* corporum motus & mutationes dirigit Deus; sed observari possunt quandoque, saltem visa sunt olim, opera potentiae divinæ extraordinaria, quæ non obtinuissent, si consuetum naturæ ordinem, quem Ipse posuit,

L 4 fuis-

fuisset secutus; qualia opera appellari solent *Miracula*, quæ, ab iis quorum causas ignoramus, licet viribus rerum naturalibus debeantur, a *mirandis*, captumque nostrum superantibus sollicitè distinguenda, ac *primi ordinis* a quibusdam appellata, suam rationem sufficientem non habent repositam in viribus rerum creatarum; sed unice in earum Creatore, & Conservatore, Deo. Licet autem determinare non queamus, quantas vires concedere *possit* Deus entibus finitis; & an non horum quibusdam largiri voluerit facultatem præstandi effectus, qui vires captumque *hominum* longissime superant, tales tamen effectus non sunt *Miracula* proprie & stricte dicta, utpote ab ordinariis legibus non penitus abeuntes, & vires finitas non superantes: non vero sine gravissima ratione ita-
tuen-

tuendum, Deum id ipsum *voluisse*: omnia potius Miracula, quæ olim patrata sunt, Deum habent Auctorem; & si per entia finita fuerint edita, hæc spectanda sunt, ut causæ occasionales, ad quarum petitionem, vel in quarum emolumentum ipse Deus eadem patravit, ut manifestum redderet, illos homines a se esse missos, suove favore esse conspicuos: nihil saltem eorum, quæ ab ordinariis naturæ legibus, per experientiam sæpius repetitam abunde cognitis, deflectere videbantur, absque permissione, coöperatione & directione Numinis fuit factum. Non vero *nova* requiritur divinæ voluntatis in hisce casibus extraordinariis determinatio; voluit ab æterno, ut rerum series, quam ad existentiam perduceret, in determinato loco & tempore interromperetur; in qua

efficacissima voluntate perseverat; & sic oriri facit & ad finem sibi propositum dirigit suspensionem illam legum naturalium & ordinararum. Licet autem hoc modo inferatur phænomenon, quod rationem suam non habet in statu præcedenti hujus Universi, sed immediate in potentia infinita ipsius Creatoris, non tamen necessario requiruntur *Miracula restitutionis* eâ de causa, quia per extraordinariam Dei operationem intruditur phænomenon peregrinum, quo totum systema secuturum alteratur; adeoque novo opus foret miraculo, si mundi machina ad illum statum sit reducenda, in quo, priori illo miraculo non præstito, fuisset constituta; Deus certe pro sua sapientiâ, atque non limitata potentia (§. XLIV. & XLVIII.) curare potest, ne aliquid turbarum exinde oriatur in
 reli-

reliquis Universi partibus, & per seriem phænomenorum, etiam non concatenatam, fines, quos sibi proposuit, attingere nescit; si vel huncce mundum ut machinam, in qua *præsens fere est gravidum futuri*, spectare liceret.

§. C V I.

Regimen quoque physicum *In mentibus* (§. civ.) exercet Deus in *mentes* finitas earumque *intellectum*, non earumque *intellectu* tantum nobilissimam illam mentis facultatem ditissimumque idearum, in ejus sinu repositarum, thesaurum conservando (§. xciv. *seqq.*), & eo ipso eam dirigendo ad fines, quibus est destinata (§. c.); verum etiam per ordinatam causarum effectuumque concatenationem

nem suppeditando occasiones, quibus vel imprimuntur, vel excitantur ideæ earum rerum, quarum cognitio adesse debet, ut intellectus inserviat finibus specialibus, quos Deus intendit ab omni æternitate: attamen aliunde constat, non semper per providentiam *ordinariam* hic procedere supremum Governatorem; sed etiam quandoque in hac parte *Miracula* habuisse locum, cum per *extraordinariam operationem & supranaturalem revelationem* homines ad cognitionem earum rerum perduxit, quas cæteroquin perpetuo ignorassent.

§. C V I I.

In voluntate. Providentia Dei gubernatrix
 procul dubio quoque versatur circa
 ho-

hominum voluntatem eorundemque *actiones liberas* (§. c.), a quarum exitu pleraque hujus Universi fata pendent, quæ ad nos peculiarem habent relationem; adeoque investigandum, quo modo *regimen illud morale* circa istas actiones sit actuosum. Respectu *bonarum* minor est difficultas, cum Gubernatio non nisi nostro concipiendi modo differat a Concursu (§. xcix. & ci.). Voluntas sequitur intellectus ductum; serenato igitur intellectu, ut claras, distinctasque ideas objectorum & actionum formet, easque tum in se, tum in suis consequentiis attentius contempletur; remotis quoque impedimentis, quæ remoram injicere, aut ad devia flectere voluntatem possent; suppeditata denique, interventu summorum imperantium civilium, aliorumque hominum salutarium legum

gum fideliumque monitorum copia, vel eorundem recordatione (§. CVI.), voluntas non potest non, utut liberrime, sese determinare ad id, quod bonum est. Per hujusmodi quoque vias impedire potest actiones malas *ordinaria* Dei Providentia, subtrahendo occasionem, attentionem ad sequelas actionis excitando, & cohibendo adfectuum impetum. Verum ex Revelatione scimus, Deum etiam quandoque hoc respectu *extraordinarias* incedere semitas, præsertim in Regenerationis opere; ita ut quilibet homo regenitus spectari possit debeatque, tanquam verum miraculum, cui patrando suæ potentiae excellentiam applicare voluit ipsum Numen; illud perennare faciens per sanctificationem; licet in hisce etiam calibus homo non spectandus sit ut iners truncus, aut mera
ma-

machina; cum Deus rationibus utatur, homini de sua miseria persuadentibus, causisque secundis, quæ eas rationes suggerunt.

§. C V I I I.

Si omnis circa Concursum divinum cum actionibus *malis* creaturarum rationalium removeri posset scrupulus (§. XCIX.), etiam Gubernatio, quæ circa easdem versatur (§. c. *seqq.*), vix aliquam haberet difficultatem; cum hæc ab ipso Concursu non, nisi nostro concipiendi modo, sit diversa. Modus vero, quo divina directio est actuosa circa flagitia & qualiacunque peccata, varius admodum per experientiam reperitur: permittit ea (§. LXXV.), vires agenti non subtrahendo, non

In directione actionum vitiosarum.

non subducendo objecta, nec frænum injiciendo malevolis, qui libere agunt id, quod in ordine rerum ideali, quem sibi per scientiam simplicis intelligentiæ proposuit Deus ab omni æternitate, agebant ex libera destinatione animi; permitta dirigit ad fines sapientissimos, aliquando in pœnam ipsius agentis; aliquando in commodum aliorum, qui proxima malitiæ erant objecta; nec raro Deus, suam independentem potentiam monstraturus, limites ponit impetui furioso peccantium: atque hæc omnia quidem plerumque facit per *ordinariam* suæ providentiæ operationem; sed tamen haud pauca in sacra Historia prostant *extraordinariæ*, seu miraculum comprehendentis directionis exempla.

§. C I X.

Ex hisce omnibus (§. c-cviii.) *Circa*
 igitur manifestissime constat, *ca-*^{res ca-}
sum & *fortunam* inania esse no-^{suales}
 mina, ex ignorantia hominum ^{& for-}*tuitas*.
 ortum suum trahentia: *Casus*,
 scilicet, est effectus, sive even-
 tus, qui non habet causam, nec
 proinde Dei Gubernationi subest;
 qualis *casus purus* omnino distin-
 guendus est a *casu respectivo tali*,
 ubi rationem effectus alicujus suf-
 ficientem non cognoscunt homi-
 nes, ob arctos ingenii limites.
 Omne vero, quod existit, non
 tantum in genere rationem suffi-
 cientem habet, cur potius existat,
 quam non existat; verum etiam
 ex Dei decreto existit (§. lxxi.),
 Ejus sustentatione indiget (§. xcii,
seqq.), & eo ipso ad fines sapien-
 M tis.

tissimos dirigitur (§. c.). Nequaquam igitur eventus, ab hominibus non prævisi, Dei Providentiæ gubernatrici sunt subtrahendi; cum ab hisce etiam pendeant momentosissimæ hujus Universi mutationes: & sic ipsa quoque *fors*, quæ eventum includit, ex operatione causarum secundarum nobis non prævisâ aut prævidendâ nascentem, a Deo per *ordinariam* providentiam dirigitur. *Fortuna* vero, cum sit id, quod accidit præter consilium causæ intelligentis, quodque homini vel bonum, vel malum adfert, inter ignorantium voces & latebras est referenda; cum in eventibus, qui maxime fortuiti videntur, sæpissime conspiciantur omnium manifestissima providentiæ directricis indicia; licet ipsæ causæ, etiam liberè agentes, & concurrentes, istam

istam concatenationem non pervi-
deant.

§. C X.

Ex iisdem (§. c - cviii.) sua *Circa*
sponte sequitur, tum Rerumpu- *fataRe-*
blicarum & integrarum Nationum, *rumpl.,*
tum etiam singulorum hominum *boni-*
fata, adeoque & *vita terminum* *numque*
divinae gubernationi subesse, non *& vita*
tantum quia decreto Dei im- *termi-*
mutabili omnia sunt determinata *num.*
(§. LXXI. *seqq.*), Ejusque cogni-
tio circa hunc terminum non po-
test esse *conjecturalis* (§. XLIV.);
verum etiam, quia ad illud us-
que tempus vivere possunt, ad
quod sua providentia vitam cor-
poream sustinet, & non ulterius
(§. XCI. *seqq.*); imo momento-
M 2 fis-

sissimi eventus & Imperiorum fata
 sæpiſſime ab unius hominis vitâ,
 vel morte pendent. Nec inde
 concludi ullo jure poteſt, *ali-*
menta, medicamina, qualescun-
 que *curas,* ad vitam ſuſtentandam
 conſervandamque adhibitas, imo
preces, pro vitæ prolongatione
 ſuſas, *eſſe inutiles;* cum Deus,
 ita ſuâ providentiâ rem omnem
 per interventum atque concatena-
 tionem cauſarum ſecundarum, quæ
 aptiſſimo ordine in hocce rerum
 contingentium ſyſtemate ſunt di-
 ſpoſitæ, dirigere decreverit, ut
 non, niſi præſentibus & concúr-
 rentibus quibusdam circumſtantiis,
 (ſive ſint cauſæ liberæ, ſive aliæ
 qualescunque), quæ Ejus quoque
 gubernationi ſubſiunt, vita hu-
 mana vel protraheretur. vel deſi-
 neret. Quando igitur Deus pro-
 mittit vitæ longævitatē, non
 promittit prorogationem termini
 ab

ab omni æternitate constituti, sed prolongationem vitæ ultra terminum, quem causæ secundæ minantur; dum Ipse novit, an homo in illis circumstantiis sit versaturus, ut conditionem, sub qua promissio illa est facta, impleat.

§. CXI.

Licet autem omnia, quæ ha- *Deista-*
ctenus (§. xc-cx.) de Provi- *rum ob-*
dentia disputavimus, sint manife- *statio*
stissima; non unus tamen est, qui *nes ex*
a *Deistis* obmovetur, scrupulus. *malo*
physico.

Ob oculos ponunt, scilicet, inordinata, deformia, inutilia, noxia, quæ in hoc Universo dari putant, quæque cum sapienti directione entis benefici (§. LVIII.) conciliari nequeunt; provocant ad Maris nimis amplam superficiem; ad plu-

M 3 viam

fiffimi eventus & Imperiorum fata
 fæpiſſime ab unius hominis vitâ,
 vel morte pendent. Nec inde
 concludi ullo jure poteſt, *ali-*
menta, medicamina, qualescun-
 que *curas*, ad vitam ſuſtentandam
 conſervandamque adhibitas, imo
preces, pro vitæ prolongatione
 fuſas, *eſſe inutiles*; cum Deus,
 ita ſua providentiâ rem omnem
 per interventum atque concatena-
 tionem cauſarum ſecundarum, quæ
 aptiſſimo ordine in hocce rerum
 contingentium ſyſtemate ſunt di-
 ſpoſitæ, dirigere decreverit, ut
 non, niſi præſentibus & concur-
 rentibus quibusdam circumſtantiis,
 (ſive ſint cauſæ liberæ, ſive aliæ
 qualescunque), quæ Ejus quoque
 gubernationi ſubſunt, vita hu-
 mana vel protraheretur. vel deſi-
 neret. Quando igitur Deus pro-
 mittit vitæ longævitatē, non
 promittit prorogationem termini
 ab

ab omni æternitate constituti, sed prolongationem vitæ ultra terminum, quem causæ secundæ minantur; dum Ipse novit, an homo in illis circumstantiis sit versaturus, ut conditionem, sub qua promissio illa est facta, impleat.

§. C X I.

Licet autem omnia, quæ ha- *Deista-*
ctenus (§. xc - cx.) de Provi- *rum ob-*
dentia disputavimus, sint manife- *statio*
stissima; non unus tamen est, qui *nes ex*
a *Deistis* obmovetur, scrupulus. *malo*
physico.

Ob oculos ponunt, scilicet, inordinata, deformia, inutilia, noxia, quæ in hoc Universo dari putant, quæque cum sapienti directione entis benefici (§. LVIII.) conciliari nequeunt; provocant ad Maris nimis amplam superficiem; ad plu-

M 3 viam

viam etiam in mari atque locis
 faxosis & desertis cadentem; ad
 insecta; ad ventorum furores, ad
 terræ motus, & inundationum
 strages, ad plantas venenatas, ad
 monstra, ad morborum varia ge-
 nera, aliaque mala numerosissima,
 Verum ex temerario de Providen-
 tia, imo & de omnibus operibus
 divinis iudicio, atque ex mera
 ignorantia propullulat hæc obje-
 ctio; cum legibus generalibus
 suam Providentiam adstrinxerit
 Deus, quas non, nisi in casibus
 extraordinariis & momentosissi-
 mis, per exceptiones infringit
 (§. cv.); cumque rerum nexum
 finesque speciales perspicere nobis
 sæpissime non datum sit; & plu-
 rima, olim inutilia habita, nunc
 utilissima reperiantur; ea vero,
 quæ noxia putantur, alio quan-
 doque respectu sint salutaria; aut
 etiam instrumentorum instar sint,
 qui-

quibus judicia sua exercet Numen; aut denique ipsis illis, qui noxam patiuntur, sint imputanda.

§. CXII.

Alia insuper, eaque a veteribus jam mota, difficultas hic nascitur, petita *ex hominum fatis*, *Ex bonorum fatis.* sive ex eo, quod piis sæpe male sit, impiis prospera, non verò pœnæ, quas promeruerunt, obveniant; cum tamen divina providentia contrarium promittere videatur. Verum non omnia, quæ *bona* videntur, accuratiori instituto examine, talia deprehenduntur, nec, absente animi tranquillitate, veram felicitatem adferunt, cum curas sæpe & multiplices sollicitudines habeant comites.

M 4

Ab

Ab altera parte *mala* non sunt omnia, quæ talia a quibusdam judicantur; animus sua sorte contentus, rectique conscius ex ipsis calamitatibus haud raro pretiosos percipit fructus. Præsertim vero hic respiciendum ad vitam post funera secuturam, quæ, in omnibus justitiæ rationem haberi, pœnasque ac præmia legitimâ semper proportionem distribui, unumquemque edocebit; dum Deus, ne miracula in partes vocet, & ne infantes simul calamitatibus premat, aut etiam partem maximam humani generis exstinguat, vindictam per exiguum, ac cum æternitate non comparandum temporis spatium differt, ejus tarditatem supplicii gravitate compensaturus.

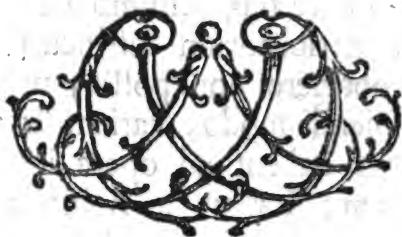
§. CXIII.

Ardua denique est difficultas, ^{Ex malo morali.} quam petunt Deistæ ex *malo morali*, quo doctrinam de Providentia penitus enervari existimant, quia, Deum illud vel tollere non potuisse, vel non voluisse, cum ratione dici nequit (§. XLVIII. & LVIII.). Verum scrupulus hicce, qui ex eo præsertim enascitur, quod attributa Dei, ob simplicitatem arctissime inter se connexa, a se invicem nimium separantur, quique non magis Providentiam, quam Decretum & Creationem tangit, magnam partem tollitur per §§. LXII, LXXVI., XCIX. & CVIII.; nec illæ demonstrationes apodicticæ exinde debilitantur, aut enervantur, quod duo extrema, quæ extra dubita-

M 5 tio-

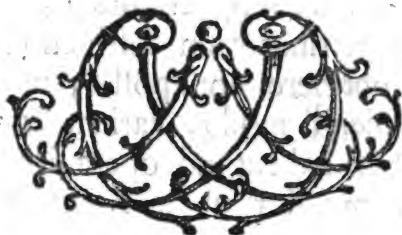
tionis aleam sunt constituta, in omnibus conciliare, &, quoad modum operandi, explicare non possumus. Sanctitas Dei (§ XLIX. *seqq.*) facit, ut Ipse peccati Auctor esse nequeat; facultates limitatæ mentis nostræ, ejusque cum corpore unio, abusum libertatis, pretiosissimi istius doni, permittunt; hunc abusum Deus potentia sua prohibere non potuit, nisi alium constitueret rerum ordinem, diversum ab eo, quem ejus sapientia toti perfectionum divinarum complexui convenientissimum judicavit (§. LXVIII. & LXXVI.); aut nisi perpetua patraret Miracula, vel tolleret libertatem, & sic; uti nullis vitiis, sic etiam nullis virtutibus concederet locum. Si vero aliquid in hac doctrina reperitur, quod finito nostro ingenio adsequi non possumus, fatendum potius, nos nescire, quæ
Ma-

Magister optimus docere non voluit; nequaquam vero, ut isti nodi fecentur, ad *Manichæismum* (§. LXII.) est confugiendum; quippe qui, duo principia necessaria, independentia & infinita admittens, independentiam & unitatem veri Numinis (§. XXXII. & LX.) destruit, innumerisque scatet absurditatibus; nec proinde minuit, sed potius auget difficultates.

tionis aleam sunt constituta, in omnibus conciliare, &, quoad modum operandi, explicare non possumus. Sanctitas Dei (§ XLIX. *seqq.*) facit, ut Ipse peccati Auctor esse nequeat; facultates limitatæ mentis nostræ, ejusque cum corpore unio, abusum libertatis, pretiosissimi istius doni, permittunt; hunc abusum Deus potentia sua prohibere non potuit, nisi alium constitueret rerum ordinem, diversum ab eo, quem ejus sapientia toti perfectionum divinarum complexui convenientissimum judicavit (§ LXVIII. & LXXVI.); aut nisi perpetua patraret Miracula, vel tolleret libertatem, & sic, uti nullis vitiis, sic etiam nullis virtutibus concederet locum. Si vero aliquid in hac doctrina reperiatur, quod finito nostro ingenio adsequi non possimus, fatendum potius, nos nescire, quæ Ma-

Magister optimus docere non voluit; nequaquam vero, ut isti nodi fecentur, ad *Manichæismum* (§. LXII.) est confugiendum; quippe qui, duo principia necessaria, independentia & infinita admittens, independentiam & unitatem veri Numinis (§. XXXII. & LX.) destruit, innumerisque scatet absurditatibus; nec proinde minuit, sed potius auget difficultates.

DE PERFECTIONIBUS
DEI RELATIVIS.

§. CXIV.

Attri-
buta
Dei re-
lativa
in ge-
nere.

Ex operibus divinis, præsertim *externis*, quæ nobis aliquam *internorum* notitiam suppeditant (§. LXXVIII - CXIII.), manifesta evadunt illa Dei attributa, quæ *relativa* appellantur, quæque, licet in ente simplicissimo (§. LV.) realis attributorum distinctio locum obtinere non possit, nostro concipiendi modo, variam & peculiarem habent ad opera illa relationem; ita ut a nobis non cognoscantur, nisi simul ad hæcce opera habeatur respectus. Non quidem per Creationem & Providentiam nova incrementa cepit
Ens

Ens immutabile (§. XXXIII.), infinitum (§. XXXIV.), perfectissimum (§. LVI.) & beatissimum (§. LVII.): sed aliam habet relationem ad res existentes, aliam ad res possibiles, existentia nondum donatas (§. LXIV.); licet & hic quoque omnis transitus, qui successionem infert, longissime sit removendus (§. XXXV.).

§. X C V.

Inter attributa relativa primo ^{Omni-}loco ponimus *Omnipræsentiam*, ^{præsen-}quæ Deo, enti perfectissimo, ^{tia.}hujus Universi Creatori, Conser-
vatori & Governatori (§. LXXVIII-
CXIII.), ejusque essentia, in
genere spectata, competit; quia
nihil aliud est, quam illa Dei
relatio, quam habet ad res crea-
tas

tas omnes, quatenus hæc nunquam a se, sed semper per efficaciam divinæ voluntatis existunt & operantur, atque in suis operationibus diriguntur ad fines perfectionibus Dei convenientes. Hæc autem Omnipræsentia, (quæ non obtinuisset, si Deus nihil extra se produxisset, quæque per actuosissimam, atque ad omnia creata sese extendentem providentiam fit manifesta, adeoque *Ubiquitatem* includit, qua *corporibus* hujus Mundi suâ operatione, adeoque suâ essentia adest), secundum nonnullos distinguenda est ab *Immensitate*, quæ, ab Infinitate diversa (§. XXXIV.), illam denotat Dei perfectionem, qua in se ipso per essentiam suam existit, ubique corpus est, vel *esse potest*; & hoc volunt, quando, Deum etiam *in spatiis imaginariis* extra mundi fines præsentem esse,

esse, statuunt. Verum in spatiis imaginariis imaginaria, & non realis præsentia habet locum; cum tamen omne, quod non est reale, a Deo longissime sit removendum; cumque præsens esse nequeat, ubi non sunt creaturæ, in quas agat. *Spatium* autem *extramundanum* est solius imaginationis humanæ foetus: *spatium* enim est ea relatio, cujus ideam formamus attendendo ad distantiam inter corpora, vel inter alicujus corporis terminos; cumque *extra mundi fines*, (quos, si darentur, non satis recte per imaginationem menti repræsentamus), nihil reperiatur, quod corporis existentiam impedit, *spatium* ali-quod *infinitum*, potentiale quasi corporum possibile, nondum existentium, numeroque carentium receptaculum, fingitur ab iis, qui omne illud spatium appell-

pellant, quod, per abstractionem mentis spectatum, corpus, suam extensionem secum ferens, recipere aptum est, vel potius corporis existentiae non resistit.

§. C X V I.

Essentia sua omni-præsens est Deus. Deus igitur, quamvis *sibi Ipse præsens* dici posset, si nihil extra se produxisset, (licet difficultate non careat, si dicamus, Eum & tunc *alicubi* fuisse; si *alicubi esse* sit idem, ac esse *ubi corpus est*, aut *esse potest*, & si illud *ubi spectemus* tanquam aliquid reale & positivum), per creationem & providentiam illam *relationem* ad res creatas, sine reali mutatione, sine detrimento spiritualitatis (§. LIII.), aut perfectionis incremento (§. CXIV.) accepit, & ha-

habet, qua *Omnipræsens* dicitur, omnibusque entibus finitis adest, *non tantum ratione suæ potentiae*, verum etiam *per essentiam suam*; cum potentia non, nisi nostro concipiendi modo, ab efficacissima Dei voluntate (§. XLVIII.), & hæc non, nisi per abstractionem mentis, ab Ente simplicissimo (§. LVI.), Ejusque essentia ipsa sit distincta. Non certe Deus, qui non est *perfectissima cogitandi actuositas*, sed perfectissimo modo ex principio interno, intelligendo & volendo, *actuosa substantia* (§. XXXI, XXXII, XXXVI. *seqq.*), sine incommodo dici posset, ratione suæ essentiae *nullibi* esse, postquam hoc Universum creavit, in quo ubique operatur (§. XCI. *seqq.*), & proinde ubique existit; quia nullum veræ præsentiae documentum dari potest, quod reali operatione est manifestius.

N §. CXVII.

§. C X V I I.

*Sed sine
diffusione
per
spatia.*

Non tamen hæc Omnipræsentia Divinæ essentiae aliquam ponit *diffusionem per spatia mundana*; cum hoc ipsum nullo modo conciliari posset cum divina spiritualitate, quæ omnem extensionem respuit (§. LIII.); neque Deus ipse ubique foret præsens, sed in qualibet parte hujus Universi pars tantum Ejus adesset; quod simplicitati (§. LV.) repugnat. Hinc quoque sine ingenti incommodo non dicitur, spatium esse tanquam *sensorium Dei*, in quo res ipsas intime cernat, penitusque perspiciat, totasque intra se præsens præsentibus complectatur: multo minus fingendum est spatium aliquod *infinitum, omni-continens, omni-penetrans, æternum, in suo*

suo genere summe perfectum, & attributum primæ causæ: licet enim, imaginationi frænum relaxantes, proni simus ad formandam ideam spatii infiniti, (si scil. *spatium* appellemus omne id, quod corporis existentiae non resistit (§. CXV.)); illud tamen non magis, quam *numerus infinitus*, inter res revera extra mentem existentes referri debet: imo tale spatium per imaginationem fingere possemus, licet tantisper seponamus, per abstractionem mentis, primæ causæ existentiam: neque spatium, in quo partes adsignari possunt, revera a se mutuo distinctæ, utut a se invicem inseparabiles, & in quo nihil reperitur, nisi quod passivum est, pro attributo entis immutabilis (§. XXXIII.), inextensi (§. LIII.) & perfectissimo modo viventis (§. LVI. & LIX.) haberi potest.

§. CXVIII.

*Præca-
ventur
errores.*

Perverse igitur de Omnipræsentia Dei sentiunt *Anthropomorphistæ*, (ab *Anthropomorphitis* distinguendi, corpus humanum vel organicum Deo tribuentibus), qui Deo, per modum animæ in spatio mundano repræsentato, tacite adsignant limitationes; ac si ex iis, quæ vi suæ Omnipræsentia detegit, determinare deberet, quid facturum sit, vel omissurus: quo ipso infinita ejus scientia (§. XXXIV. & XLIV.), immutabilitas decreti divini, & certitudo scientiæ visionis, quæ in decreto est fundata (§. LXX. & LXXII.), penitus evertuntur, & spatium *sensorii* instar *divini* habetur. Neque, propter Omnipræsentiam suam, Deus *Mundi anima* est di-
cen-

cendus ; cum omnia cognoscat, non quia adficitur a rebus finitis, (uti mens nostra a suo corpore), sed quia infinito intellectu est conspicuus (§. XLIV.), & sua providentiâ omnia sustentat (§. CXV.), adeoque in omnibus operatur ; dum omnis *adfectio*, quæ est passionis species, ab ente independenti (§. XXXII.) & actuosissimo (§. LVI. & LIX.) abest longissime.

§. CXIX.

Inter specialiora Dei attributa *Sapientia* relativa, quæ Ei competunt, ut *relativa*. menti perfectissimæ, causæ primæ hujus Universi, ejusdemque sustentatrici, primo loco numeranda est Ejus *Sapientia*, utpote ad *intellectum* pertinens. Hæc autem, quæ est *perfectissima Dei*

N 3 *scien-*

scientia, cum finibus amplissimis, suisque perfectionibus convenientissimis connectendi aptissima media, non tantum sua sponte sequitur ex Omniscientia Dei, seu sapientia naturali (§. XLIV.), qua omnia simul & adæquate cognoscit; verum etiam, scientiæ visionis fundamentum præbens (§. LXXII.), a Creatore, Conservatore & Governatore hujus Universi monstrari debuit ob Ejus sanctitatem naturalem (§. XLIX.), qua se amat, & nihil facere potest, quod a suis perfectionibus est alienum; neque ab aliis potest impediri, quominus media, quæ convenientissima novit, re ipsa adhibeat (§. XXXII. & XLVIII.). Actu vero illam conspiciendam exhibuit in omnibus operibus creationis (§. XXV.), ut & in sua prudentissima directione, qua versatur circa res mundanas (§. CI.),

at-

atque circa hominum populorum-
que fata (§. CII.). Et ex hisce pa-
tescit, nullos dari rerum mundana-
rum *usus*, utut inexpectatos & casu
inventos, qui non inter *fines*,
quos Deus intendit, sunt nume-
randi; quoniam perfectissime no-
vit res omnes, earumque quales-
cunque relationes, quarum pau-
cissimas tantum nos homunciones
cognoscimus; dum rerum, quas
ipfi adornavimus, *usum* aliquem
quandoque experimur a nobis non
prævisum, atque inter *fines*, quos
intendimus, non numerandum.

§. CXX.

Non autem cum *Spinoza* exi-
stimandum, ac si Deus, propter
fines agens vi suæ sapientiæ
(§. CXIX.), aliquid necessario

*Præca-
vetur
temera-
rium de
rerum*

*finibus
judi-
cium.* appetat, quo caret: quippe est perfectissimus (§. LVI.), atque infinita, nulliusque incrementi capace felicitate gaudet (§. LVII.): adeoque, ut suis perfectionibus convenienter ageret, easque monstrando, felicitatem eorum, qui felicitatis sunt capaces, curaret, non vero, ut maiorem perfectionem quæreret ex imperfecta & continuo crescente creaturarum perfectione & beatitudine, hoc Universum extra se constituit (§. LXXXVIII.). Neque ab altera parte temerarium ferendum est de finibus, quos Deus intendit, iudicium; acsi ampliores Deoque digniores esse potuissent: acsi totum Universum & in specie homines majoribus perfectionibus potuissent donari, cum semper limitata manere debeat entium contingentium perfectio: potuit procul dubio Deus, infinita poten-

tentia conspicuus (§. XLVIII.), alium rerum ordinem constituere ab eo, qui nunc obtinet, diversissimum; at si totam rerum seriem respiciamus, quas perfectissimus Opifex produxit, non alia dari potuit Ejus perfectionibus convenientior (§. LXVIII.); sed nobis, qui in hac parte myopes sumus, de Opificii mundani interiori structura & symmetria speciale judicium ferre non licet ex ejus externa inspectione, fugitivo quasi oculo facta (§. CXI.): Si vero fines divinos, quos censuræ suæ subjiciunt imperiti isti judices, accuratius pensitemus, mutationes, quas inducere velent, longe deterioris conditionis redderent mortales, pluribusque incommodis obnoxios.

§. C X X I.

*Teleo-
logiæ
utilitas.*

Hinc tamen (§. cxx.) contentui habenda, aut absurditatis & impietatis insimulanda non est *Teleologia*, quæ *fines* rerum creatarum sapientissimos ex earum aptissimis *usibus* indagare studet: licet enim sapientia divina sit imperscrutabilis, hoc ipsum non tollit quorundam finium cognoscendorum possibilitatem, cum usus rerum earum fines monstrent (§. cxix.); adeoque, quando apertissimos & sapientissimos detegimus rerum *usus*, adfectata foret modestia, si quis agnoscere nollet, usus illos indicare *fines*, quos sapientissimus rerum Conditor intendit. Æqua igitur, saluberrima, necessaria est investigatio finium, quos Deus intendit, quia

quia ex eorum cognitione patefcit Illius fapientia, quam, una cum reliquis fuis perfectionibus infinitis, hominibus quoque manifeftare voluit (§. LXXXVIII.), & in cujus notitia, veneratione, imitatione repofita eft mentium finitarum felicitas; fed caute, circumfpecte, eâ cum modeltiâ, ex qua veneratio Numini debita elucelcit, eft procedendum, ne divinam fapientiam menfuremus ad menfuram finiti noftri intellectus, neve temere adfirmemus, divinam fapientiam determinatos a nobis, eosque folos intendiffe fines; & tamen fapiffime hocce monitum negligitur, non tantum quando de rebus phyficis agitur; verum etiam cum ratiocinia verfantur circa eventus qualescunque, qui inter judicia divina temerario nimis aufu quandoque referuntur (§. CII.).

§. CXXII.

§. C X X I I.

*Poten-
tia or-
dinata.*

Inter attributa Dei relativa, quæ ad *Voluntatem* Ejus referri debent, primo loco numeranda est *Potentia ordinata*, vel *exsecutoria*, in Omnipotentia naturali, seu absolutâ (§. XLVIII.) fundata. Hac autem, qua Deus res extra se produxit, sustentat, atque gubernat, illud omne, illudque solum executioni mandatur, quod ab omni æternitate decrevit; adeoque est ipsa potentia Dei essentialis in operibus Ejus externis undique conspicua, sed per decretum immutabile (§. LXX.) quasi restricta, seu determinata; quatenus absque ullo naturalis omnipotentia detrimento ex sapientissimo suo beneplacito Ipse sibi præscripsit ordinem, quem

quem non transgreditur, etiam cum miracula patrat, quæ soliti ordinis suspensionem reddunt manifestam (§. CV.); quoniam hæc quoque per decretum sunt definita (§. LXXI.). Ab hac igitur potentia ordinata non distinguenda est efficacia illa, qua res, per decretum existentiae destinatas, ipso facto creavit & conservat; cum voluntas Dei summe perfecta ab omni æternitate fuerit efficacissima (§. XLVIII.); licet penitus non perspiciamus modum, quo Ens immutabile (§. XXXIII.) & successionis ex-pers (§. XXXV.) in tempore demum prodire jusserit voluntatis effectus, sive opera externa ad nutum efficacissimæ, nullisque vicissitudinibus obnoxiae determinationis condiderit, & consistere faciat (§. LXXXIII.).

§. CXXIII.

§. C X X I I I.

*An
Deus
omnia
fecerit,
quæ fa-
cere po-
terat?*

A vero potentiæ ordinatæ conceptu, atque ab ejus distinctione debita a potentia absoluta, seu naturali (§. CXXII.) pendet decisio quæstionis, *an Deus omnia fecerit, quæ facere poterat, & an alium mundum, ab hoc nostro diversum, vel simul, vel successive condere valeat?* Nimirum Dei potentia absoluta omnia facere potest, quæ contradictionem non inferunt (§. XLVIII. & LI.); & sic non omnia fecit, quæ fieri poterant per Ipsius vires naturales; sed postquam, secundum nostrum concipiendi modum, per decretum suum determinavit, quid, ut suis perfectionibus convenienter ageret (§. LXVIII.); per omnem æternitatem esset factururus, vel
non

non facturus, non potest facere, quæ facere ab æterno non constituit: non igitur, (quia Numinis arcana consilia ignoramus), in relatione ad hancce potentiam ordinatam statuendum est temere a priori, aliquid fieri posse, vel etiam fieri non posse, nisi apertissime daretur contradictio, si aliquid fieret; cum divina potentia sese ad contradictoria non extendat (§. LI.). Hinc quoque *mundus ab hoc nostro diversus* per potentiam Dei ordinatam constitui non potest, si hunc rerum ordinem, & nihil insuper, producere decrevit; imo, si hicce mundus extensione foret *infinitus* (quod non magis necesse est, quam ut infinitus sit perfectione), alius, sive finitus, sive infinitus, superaddi non posset: ast si hicce mundus est extensione finitus, alia rerum finitarum series a Deo posset ad-

§. C X X I I I.

*An
Deus
omnia
fecerit,
quæ fa-
cere po-
terat?*

A vero potentiæ ordinatæ conceptu, atque ab ejus distinctione debita a potentia absoluta, seu naturali (§. CXXII.) pendet decisio quæstionis, *an Deus omnia fecerit, quæ facere poterat, & an alium mundum, ab hoc nostro diversum, vel simul, vel successive condere valeat?* Nimirum Dei potentia absoluta omnia facere potest, quæ contradictionem non inferunt (§. XLVIII. & LI.), & sic non omnia fecit, quæ fieri poterant per Ipsius vires naturales; sed postquam, secundum nostrum concipiendi modum, per decretum suum determinavit, quid, ut suis perfectionibus convenienter ageret (§. LXVIII.), per omnem æternitatem esset factururus, vel
non

non facturus, non potest facere, quæ facere ab æterno non constituit: non igitur, (quia Numinis arcana consilia ignoramus), in relatione ad hancce potentiam ordinatam statuendum est temere a priori, aliquid fieri posse, vel etiam fieri non posse, nisi apertissime daretur contradictio, si aliquid fieret; cum divina potentia sese ad contradictoria non extendat (§. LI.). Hinc quoque *mundus ab hoc nostro diversus* per potentiam Dei ordinatam constitui non potest, si hunc rerum ordinem, & nihil insuper, producere decrevit; imo, si hicce mundus extensione foret *infinitus* (quod non magis necesse est, quam ut infinitus sit perfectione), alius, siue finitus, siue infinitus, superaddi non posset: ast si hicce mundus est extensione finitus, alia rerum finitarum series a Deo posset ad-

adjici, si ab æterno ita Ipsi fuerit visum. Nulla vero datur probabilitas, Deum hunc ordinem rerum annihilare velle (§. XCII.) aliumque *substituere* per veri nominis creationem; adeoque etiam hoc respectu plurium mundorum sibi invicem *succedentium* existentia locum non haberet.

§. C X X I V.

Beneficentia. Hanc potentiam (§. CXXII.) Deus præsertim adhibet, ad monstrandam suam *Beneficentiam*; cum bonitate naturali (§. LVIII.) arctissime copulatam; atque Omnisufficienciâ (§. XXXI. *seqq.* & XLVIII.), ejusque vividissimo sensu (§. XXXVIII.) nixam, qua constantem habet voluntatem communicandi cum creaturis, beatitudi-

dinis capacibus, tantam felicitatem, quantam patiuntur finitæ earum essentiæ & sapientissimi fines, quos Ipse sibi proposuit. Hinc objecta proprie dicta Beneficentiæ divinæ sunt entia sese determinantia, sui conscia, unumque statum alteri præferentia, quæ ipsa spectanda sunt tanquam effecta liberalitatis, quam Deus exercuit. Nec tantum in genere promittitudo conferendi perfectionem, adeoque felicitatem, manifesta fit ex eo, quod Deus beatissimus (§. LVII.), non propter sua commoda, nec ex laudis cupidine hoc Univerſum condere potuerit; quodque iis tantum delectetur, quæ suis perfectionibus sunt conformia, adeoque, si sui habeant sensum, felicia (§. XLIX. & LXXXVIII.); verum etiam per experientiam innumera deteguntur divinæ Beneficentiæ documenta; ita ut nullum
 O exi-

existat existentiae & sapientiae divinae indicium (§. xxv, ci, & cxix.); quin simul manifestet summæ beneficentiae & liberalitatis indubios characteres; sive ad ea attendamus, quæ mentem nostram corpusque nostrum respiciunt; sive ad ea, quæ nostris commodis, ac plurimorum animalium, quæ suo etiam modo felicia esse possunt, usibus sunt destinata. Imo ipsa officia, quæ Deus a nobis exigit, ad nostram perfectionem felicitatemque tendunt; adeo ut omnes divinae leges simul sint fidelia ac saluberrima monita, viam ad salutem indicantia, ipsumque Numen proponant ut summum bonum, in cuius cognitione, amore & possessione creaturarum rationalium vera, perpetuo crescens, ac summa beatitudo est reposita.

§. C X X V.

Neque cum hac beneficentia Dei pugnat, quod non *citius*, & *perfectiora* produxerit suæ liberalitatis objecta; cum eadem rediisset quæstio, licet ante plurima seculorum millia genus humanum, vel alia entia felicitatis capacia creasset (§. LXXXV.), eaque insignioribus perfectionibus dotata: neque etiam beneficentia séparanda a reliquis divinis perfectionibus (§. LV.); adeoque tantam concessit perfectionem & felicitatem, quantam patiebantur immutabiles (§. XL. *seqq.*), sed limitatæ creaturarum essentiae, atque sapientissimi, quos liberrime & convenienter suis perfectionibus intendebat, fines; licet crude nimis non sit statuendum,

O 2

dum, *Deum nobis & omnibus aliis adeo bonum esse, ut concipi a nobis & optari non possit, ut nobis aliisque magis bonus sit*; cum sic preces qualescunque reddantur inutiles atque absurdæ (§. CX.)

§. C X X V I.

*Sancti-
tas re-
lativa.*

Uti Deus sua beneficentiâ perfectiones in suas creaturas conferre paratus est (§. CXXIV.); sic per *sanctitatem* suam (§. XLIX.), qua se suasque perfectiones amat, iisdem delectatur, nihilque approbare potest, quod *malum* est, adeoque cum suis perfectionibus non consentit: atque in hoc ipso reposita est illa *sanctitas relativa* in operibus divinis conspicua, qua perpetuo agit convenienter suis per-

perfectionibus in: condendo suo decreto (§. LXVIII.), atque in ejus executione per creationem (§. LXXXVIII.) & providentiam (§. xc. *seqq.*). Sic Ipse, alienissimus ab omni malo morali, nihil, quod Ei indignum, aut indecorum est, facere potest, aut fecit unquam; sed omnia Ejus opera ens perfectissimum, sui que amantissimum penitus decent; atque in iis etiam hoc nomine accuratissimus reperitur consensus; adeo ut undique, sed præsertim in regimine, quod per suam providentiam exercet in actiones creaturarum *liberas* (CVII. & CVIII.), illustri modo patefeat, amorem, quo suas perfectiones complectitur, unicum esse principium, normam perpetuam, & convenientissimum finem operum divinorum. Sic sanctitas divina est regulæ instar, quam sequitur

Ejus voluntas; sed non vicissim voluntas divina est regula sanctitatis; adeo ut bonum, quod Deus approbat, quoad essentiam suam, quæ immutabilis est (§. XL. *seqq.*), ab Ejus arbitrio non pendeat; cum & ipsæ perfectiones divinæ, quibus congruit tantum id, quod moraliter bonum est, in essentia Dei, non vero in Ejus voluntate suam habeant rationem sufficientem (§. XLIX.); licet & heic loci simplicitas Dei (§. LV.) perpetuo ante oculos versari debeat.

§. C X X V I I.

Hæc autem purissima Dei sanctitas (§. cxxvi.) nullo modo inquinatur ex eo, quod per decretum omnia, & sic quoque
ma-

malum morale prædefiniverit (§. LXXI. & LXXVI.); adeo ut peccatores arcanum Dei consilium exsequantur, & adhibeantur quandoque in pœnam aliorum: ex hisce quippe nequaquam concludere licet, Eum approbare id, quod malum est, quodque a suis perfectionibus dissentit: sed tolerat mala, abusum libertatis permittit, (quippe quem impedire non potuisset, absque eo quod ipsa libertas fuisset læsa, omnisque virtus evanuisset) atque eundem dirigit ad sapientissimos fines (§. XCIX, CVIII. & CXIII.), sanctitatem quoque suam monstrans per ipsam inflictionem pœnarum (CII.). Sic a posteriori præsertim liquet, Deum hoc Universum, seu rerum possibilium systema, quod malum morale, ob limitatam, sed liberam mentium contingentium indolem, ingreditur, per suam

sapientiam spectasse, ut suis perfectionibus, adeoque suæ sanctitati, convenientissimum; ita ut aliud, *magis* iisdem congruum, dari non potuerit inter omnia illa, quæ per divinum intellectum, tanquam possibilia, seu nullam contradictionem involventia, repræsentabantur (§. LXVIII.).

§. C X X V I I I.

Veracitas. Sanctitas indivulso nexu coheret cum *Veracitate*, quæ non tantum voluntatem, sed & intellectum divinum respicit, quæque facit, ut Deus nec falli queat, nec fallere; adeo ut perpetuo veritatem sectetur, suasque promissiones fideliter impleat, atque illud omne, quod prænuntiavit, contingere faciat,
ab

ab omni errore immunis, ab omni mendacio ac fraude alienissimus. *Falli* quippe non potest ex ignorantia, ob suam infinitam cognitionem (§. LXIV.), ob perfectissimam visionis scientiam (§. LXXII.), & ob decreti sui immutabilis (§. LXX.) executionem per creationem & providentiam, quæ circa omnia (existentia) versatur, (§. LXXVIII. *seqq.* §. XC. *seqq.*): neque defectus attentionis aut memoriæ lapsus in ente immutabili (§. XXXIII.) summe perfecto (§. LVI.), sapientissimoque (§. CXIX.) locum invenit ullum. Nec *fallere*, aut qualemcunque dolum adhibere potest Ens sanctissimum (§. XLIX. & CXXVI.), quod *spem* non alit, propter suam felicitatem infinitam (§. LVII.); quod *metu* non tangitur, quia independens est (§. XXXII.), & omnipotens

(§. XLVIII. & CXXII.); quod *malitia* caret omni, quoniam bonum est (§. LVIII.) atque beneficum (§. CXXIV.) perfectionem felicitatemque suarum creaturarum curans; nihilque approbat, quod a suis perfectionibus dissentit. Hinc quoque suas promissiones *fideliter* implet, atque id, quod prænunciavit, existere facit; quia cæteroquin vel mutatio daretur in divina voluntate, vel defectus in Ejus potentia, vel candoris absentia in promissionis aut prænuntiationis actu; quæ omnia de ente immutabili (§. XXXIII.), potentissimo (§. XLVIII.), independenti (§. XXXII.), & infinita perfectione (§. LVI.), bonitateque conspicuo (§. CXXIV.) affirmari nullo modo possunt.

§. C X X I X.

Licet Deus testimonium proprie sic dictum duntaxat præbeat ^{Est fundamentum certitudinis moralis.} per *Revelationem*; attamen testimonii speciem quoque & uberri-
 mum cognitionis fontem hominibus suppeditat, illis concedendo facultates mentis & sensuum organa, quibus ad cognitionem rerum externarum ipsiusque Revelationis perceptionem pervenire possunt. Si debitas observemus cautelas, quas sanior Logica præscribit, circa facultatum illarum, quæ *Rationem* constituunt, atque *organorum sensoriorum usum*, veracitas Dei (§. cxxviii.) in ejus beneficentiâ (§. cxxiv.) etiam fundata, non permetteret, ut falleremur; cum nos efficacius inducere in errores non posset, quam

(§. XLVIII. & CXXII.); quod *malitia* caret omni, quoniam bonum est (§. LVIII.) atque beneficum (§. CXXIV.) perfectionem felicitatemque suarum creaturarum curans; nihilque approbat, quod a suis perfectionibus dissentit. Hinc quoque suas promissiones *fideliter* implet, atque id, quod prænunciavit, existere facit; quia cæteroquin vel mutatio daretur in divina voluntate, vel defectus in Ejus potentia, vel candoris absentia in promissionis aut prænuntiationis actu; quæ omnia de ente immutabili (§. XXXIII.), potentissimo (§. XLVIII.), independenti (§. XXXII.), & infinita perfectione (§. LVI.), bonitateque conspicuo (§. CXXIV.) affirmari nullo modo possunt.

§. C X X I X.

Licet Deus testimonium proprie sic dictum duntaxat præbeat per *Revelationem*; attamen testimonii speciem quoque & uberrium cognitionis fontem hominibus suppeditat, illis concedendo facultates mentis & sensuum organa, quibus ad cognitionem rerum externarum ipsiusque Revelationis perceptionem pervenire possunt. Si debitas observemus cautelas, quas sanior Logica præscribit, circa facultatum illarum, quæ *Rationem* constituunt, atque *organorum sensoriorum usum*, veracitas Dei (§. cxxviii.) in ejus beneficentiâ (§. cxxiv.) etiam fundata, non permetteret, ut falleremur; cum nos efficacius inducere in errores non posset, quam

*Est
funda-
mentum
certitu-
dinis
moralis.*

quam concedendo facultates & organa, quibus fidere non licet, qualiscunque etiam adhibeatur circumspectio: & in hac persuasione *certitudinis moralis*, (quæ ad vitam non infeliciter transigendam, & ad bona terrestria in usus gratissimos & tutos convertenda, summopere est necessaria,) præcipuum repositum est fundamentum: imo ex nullo alio fonte profluit illa certitudo, quam de *reali*, & non tantum ideali existentia mundi corporei habemus; hæc, scilicet, unice ex Veracitate Dei potest demonstrari, attendendo, quod, si res corporeæ extra mentem nostram non existerent, repræsentamina illa, in quibus pulcrum adeo ac sapientissimum reperimus phænomenorum nexum & ordinem, a nobis non excogitatum, aut constitutum, a nulla alia causa oriri possent, quam
ab

ab ipso Numine ; quod tamen ab Ejus veracitate foret alienissimum ; licet summæ sapientiæ, sed nunquam separatim spectandæ, vivida satis pictura deprehenderetur in artificiosis istis ludibriis.

§. C X X X.

Licet autem Deus plurima per Revelationem testari de se, atque de aliis rebus possit, quæ per facultates mentis naturales, & per sensuum organa detegi non potuissent, quæque, utut captum nostrum superantia, ob Dei veracitatem, sunt *credenda*, simul ac, post rigidum eorum testimoniorum examen (§. VI.), certi evasimus, ipsa divinæ esse originis ; eadem tamen illa veracitas non permittit, ut aliquid testetur, quod lumina-

na-

naturali, seu veritatibus per facultates mentis, ab Eodem concessas, & per debitum organorum sensoriorum usum (§. cxxix.) detectis, atque evidenter cognitis adversatur (§. v.); adeo ut *mysteria ipsa, (seu propositiones a Deo revelatæ, ex principiis rationis non demonstrabiles)*, inter characteres præcipuos revelationis divinæ numeranda, rationem quidem superent, non vero eidem sint contraria; dum ea lubenti animo credimus, tanquam certissima, ob fidelitatem auctoritatemque testis: nequaquam proinde ab impossibilitate claræ cognitionis in nostro intellectu ad rei, a Deo veracissimo revelatæ, falsitatem valet consequentia. Hinc frustra quæritur; *an Revelationi potius, quam sanæ rationi sit credendum, si earum dogmata dissentiant*; cum utriusque Auctor a se ipse dissentire;

&

& perpetuum Scepticismum introducere, in perniciem suarum creaturarum, nequeat; adeoque absurde rogatur, quid futurum sit, si ea fiant, quæ fieri divinæ veracitati repugnat.

§. C X X X L

Uti veracitas divina respicit testimonio-^{Con-}nia, & eorum, quæ præstantia-^{stantia.} nuntiavit, impletionem, sic Constantia Dei præsertim in Ejus Operibus est conspicua; sed in genere magis spectari potest, ut *illa perfectio, qua nunquam sibi dissimilis est, & tum ratione suæ naturæ, tum etiam ratione sui decreti semper manet in eodem statu, & in proposito suo, sine ulla emendatione, aut variabilis fluctuationis umbra, perpetuo perse-*

severat. Sic fundata est hæc Dei virtus in Ejus immutabilitate (§. XXXIII.); in vita successionis experte (§. XXXV. & LIX.); in sapientia essentiali (§. XLIV.); in independentia (§. XXXII.); in infinita potentia (§. XLVIII.), & in antea demonstrata immutabilitate divini decreti (§. LXX.); imo necesse est, ut eadem perpetuo illi placeant, cui non, nisi optima suisque perfectionibus convenientissima, placere possunt (§. XLIX. & LXVIII.). Neque detrimentum patitur hæc de Dei constantia persuasio ex vicissitudinibus, quibus res mundanæ sunt obnoxia, atque ex varietate facierum, quibus successive induta conspicitur rerum creatarum universitas; cum hæ omnes contingant secundum fixas, constantissimas & immutabiles leges, per sapientiam Dei infinitam excogita-

ta-

tatas (§. LXIV. & CXIX.), per decretum immutabile stabilitas (§. LXX.), per Ejus potentiam introductas, & per beneficam providentiam sustentatas; in quarum constantia & immutabilitate, per innumeras quoque observationes & experimenta detectâ a posteriori, fundata sunt omnia *rationes analogicae*, in scientiarum cultu & in ipsa vita communi quovis momento usui venientia, & penitus necessaria; quorum vi sublata, in perpetua incertitudine atque anxietate versaretur humanum genus; cum ex observatis ad non observata concludere non liceret: quod etiam beneficentia Numinis, tot documentis manifestata (§. CXXIV.), non permetteret.

§. C X X X I I.

Justitia. Tandem inter perfectiones relativas, quæ ad voluntatem Dei pertinent, referimus *Justitiam*, in qua conspicitur perpetuum beneficentiæ exercitium, per sapientiam & sanctitatem temperatæ; quam in specie testatam reddit, creaturis rationalibus præscribendo leges sanctas & æquas; hominum præsertim actiones morales secundum legum istarum tenorem judicando, felicitatem veram obtingere faciens illarum observantibus, infelicitatem earundem transgressoribus; adeo ut jus suum cuique tribuat, neminique inferat injuriam; nec salvâ suâ sanctitate & beneficentia creaturas rationales præter meritum miseriæ subicere valeat: dum facta tecta
vult

vult omnia, quæ sibi competunt, atque propter suam sanctitatem (§. XLIX. & CXXVI.) inviolabiles constituit suas omnes perfectiones; quæ *violatæ* haberi debent, (sed absque earum detrimento), quando creaturæ liberæ aliquid patrant, quod ab istis dissentit; quo in casu per documenta manifestissima sanctissimum Numen monstrat, se istum dissensum penitus improbare.

§. C X X X I I I.

Cum Justitia Dei, secundum generalem ejus descriptionem (§. CXXXII.) distinguenda sit in *Legislatoriam*, atque in *Judicialiam*, ante omnia inquirendum in fundamentum potestatis legislatoriae, siue illius auctoritatis,

P 2

qua

qua Deus creaturis rationalibus præscribit leges, suis perfectionibus convenientes, atque ab illis suo jure, seu absque eo, quod iis inferat injuriam, exigit, ut suas actiones morales secundum istas leges componant. Homines, quos hic præ reliquis respicimus, intellectu & voluntate præditos, ac felicitatis amantes, *obligari* posse, in confesso est apud omnes, si per *obligationem* intelligamus *connexionem motivorum cum actione libera*, licet amplissima hæcce significatio ab omni incommodo non penitus videatur immunis; hæc autem connexio spectatur *vel* tanquam profluens ex actionum & agentis natura, *vel* ut constituta per voluntatem entis ab agente diversi. Verum quæritur, quo jure hæcce connexio in entibus liberis constituatur a Deo, siue eorum naturalis li-
ber-

bertas terminis circumscribatur, ita ut non pro mero arbitrio, sed secundum normam a Deo præscriptam suas actiones morales dirigere teneantur? *sola* certe *potentia* (§. XLVIII.), quæ in Legislatore quocunque est necessaria, non sufficit, nisi accedant rationes, quæ obligati conscientiam ita adficiunt, ut ex propriæ rationis dictamine judicet, se sine jure obedientiam recusaturum, si vel vires ad resistendum sufficientes possideret.

§. C X X X I V.

Neque fundamentum istius potestatis quærendum est generatim *Ejus* in *excellencia*, seu *præstantia natura* *fundamen-* *tum.* *divinæ*, qua Deus imperio in entia rationalia est dignus,

qua Deus creaturis rationalibus præscribit leges, suis perfectionibus convenientes, atque ab illis suo jure, seu absque eo, quod iis inferat injuriam, exigit, ut suas actiones morales secundum istas leges componant. Homines, quos hic præ reliquis respicimus, intellectu & voluntate præditos, ac felicitatis amantes, *obligari* posse, in confesso est apud omnes, si per *obligationem* intelligamus *connexionem motivorum cum actione libera*, licet amplissima hæcce significatio ab omni incommodo non penitus videatur immunis; hæc autem connexio spectatur *vel* tanquam profluens ex actionum & agentis natura, *vel* ut constituta per voluntatem entis ab agente diversi. Verum quæritur, quo jure hæcce connexio in entibus liberis constituatur a Deo, sive eorum naturalis li-
ber-

bertas terminis circumscribatur, ita ut non pro mero arbitrio, sed secundum normam a Deo præscriptam suas actiones morales dirigere teneantur? *sola* certe *potentia* (§. XLVIII.), quæ in Legislatore quocunque est necessaria, non sufficit, nisi accedant rationes, quæ obligati conscientiam ita adficiunt, ut ex propriæ rationis dictamine judicet, se sine jure obedientiam recusaturum, si vel vires ad resistendum sufficientes possideret.

§. C X X X I V.

Neque fundamentum istius potestatis quærendum est generatim *Ejus fundamentum.* in *excellencia*, seu *præstantia naturæ divinæ*, qua Deus imperio in entia rationalia est dignus,

qua Deus creaturis rationalibus præscribit leges, suis perfectionibus convenientes, atque ab illis suo jure, seu absque eo, quod iis inferat injuriam, exigit, ut suas actiones morales secundum istas leges componant. Homines, quos hic præ reliquis respicimus, intellectu & voluntate præditos, ac felicitatis amantes, *obligari* posse, in confesso est apud omnes, si per *obligationem* intelligamus *connexionem motivorum cum actione libera*, licet amplissima hæcce significatio ab omni incommodo non penitus videatur immunis; hæc autem connexio spectatur *vel* tanquam profluens ex actionum & agentis natura, *vel* ut constituta per voluntatem entis ab agente diversi. Verum quæritur, quo jure hæcce connexio in entibus liberis constituatur a Deo, sive eorum naturalis li-
ber-

bertas terminis circumscribatur, ita ut non pro mero arbitrio, sed secundum normam a Deo præscriptam suas actiones morales dirigere teneantur? *sola* certe *potentia* (§. XLVIII.), quæ in Legislatore quocunque est necessaria, non sufficit, nisi accedant rationes, quæ obligati conscientiam ita adficiunt, ut ex propriæ rationis dictamine judicet, se sine jure obedientiam recusaturum, si vel vires ad resistendum sufficientes possideret.

§. C X X X I V.

Neque fundamentum istius potestatis quærendum est generatim *Ejus* in *excellencia*, seu *præstantia natura* *fundamentum.* *divinæ*, qua Deus imperio in entia rationalia est dignus,

eorumque venerationem mereretur, licet ea totumque Universum non creasset; cum dignitas illa in se spectata non inferat jus imperii, nisi & aliæ considerationes specialiores, nexum inter præstantiam illam atque inter jus legislatorum formantes, vel indicantes accedant. Multo minus illud jus legislatorum nascitur *ex consensu creaturarum præsumto*; quia Deus nihil exigit a creaturis, nisi quod ipsæ facerent libentissime, si veram felicitatem quærerent, ac permanentia illa bona, quæ ex observantia præceptorum divinarum nascuntur, satis haberent perspecta atque explorata: hac quippe admissâ sententiâ, tacite assumitur, Deum illud jus per suam naturam non habere; ac creaturas absque injuria, si modo propriæ felicitati renuntiare vel-
lent, consensum istum recusare posse;

posse; cæteroquin daretur obligatio sua naturâ anterior, quæ consensum recusare prohibet, a nemine, nisi ab ipso Numine profecta, atque impositâ. Sic Ens independens (§. XXXII.), immutabile (§. XXXIII.), perfectissimum (§. LVI.), & beatissimum (§. LVII.) suorum jurium incrementum acciperet per concessionem, & quasi donationem a creaturis factam.

§. C X X X V.

Varia proinde simul sunt considerata, ut legislatoriæ potestatis origo & fundamentum ex antecedentibus eruatur; licet omnia illa in ente simplicissimo revera non sint distincta (§. LV.). Nimirum, est Deus *independens*

P. 4

(§.

(§. XXXII.), rerum omnium *Creator* (§. LXXXIII. *seqq.*),
 cujus jus in creaturas suas omni
 alio est majus, nullique simile, cu-
 jusque independentia tum demum
 limitibus caret (§. XXXIV.),
 quando omnia ab eo dependent
 in existentia & operationibus;
 qui proinde creaturis, nihil, nisi
 dona Dei, possidentibus, jus obe-
 dientiam denegandi concedere
 nequit; qui, donator libertatis,
 donatariis sine injuria præscribere
 potest modum eo dono utendi:
 atque hoc jus amplissimum ex
 creatione natum nullo modo in-
 fringitur per frigiditas quorundam
 exceptiones, figmentis nixas ab
 omni ratione alienissimis seseque
 destruentibus. Præterea, est *Con-*
servator (§. XCI. *seqq.*), & *Gu-*
bernator rerum omnium; qualis
 non foret respectu creaturarum
 rationalium, nisi eas in operando
 fu-

sustentaret, & earum actiones ad fines convenientissimos, secundum leges prudentissime latas, dirigeret (§. CVII.). Porro, novit sua *sapientia infinita*, quid ad nostram felicitatem, cujus innatum nobis est desiderium, omnium maxime faciat (§. XLIV. & C XIX.); per suam bonitatem relativam seu *beneficentiam* tantam felicitatem in nos conferre paratus est, quantam limitata nostra essentia & perfectiones Ejus infinitæ permittunt (§. LVIII. & CXXIV.); adeoque nullam injuriam nobis infert, si velit ea, quæ nos, si scaperemus, deberemus velle (§. CXXXIV.), sique nos ad felicitatem ducere studeat, leges præscribendo, quæ ad nostram salutem tendunt omnes, quæque adeo *intime* quoque nos obligant (§. CXXXIII.), licet earum rationem & usum quandoque non

perspiciamus. Ne dicam, *gratum animum* pro tot acceptis a Deo beneficiis, quæ nequidem *imperfecte* nobis debebat, nullo modo monstrari posse, nisi actiones nostras secundum Ejus voluntatem componendo, & sic inserviando finibus, quos intendit. Accedit Ejus *sanctitas*, quæ nihil exigere potest, nisi ut entia rationalia sese perficiant, & beatissimo Creatori atque Conservatori se reddant similia (§. XLIX. & CXXXVI.). Hæ autem omnes perfectiones divinæ *Potentiam infinitam* habent comitem (§. XLVIII.), qua inobedientes cogere potest, licet, in se spectata, jus imperandi non præbeat; sed obligationem, quæ ex memoratis fontibus profluit, reddit efficacissimam, ac jus imperii inviolabile; ita ut hoc nunquam impune contemnatur.

§. CXXXVI.

§. C X X X V I.

Sic felicitas, quæ ex observantia legum divinarum nascitur, non est fundamentum potestatis legislatoriæ, qua Deus est conspicuus; sed est radix obligationis *internæ*, seu potentissimum incitamentum, quo permovemur ad obedientiam; ubi per *felicitatem* intelligenda non est apprens quædam, aut imaginaria utilitas, quæ cuique enti intelligenti dijudicanda relinquitur; sed vera, permanens, continuo crescens perfectio, ac inde profluens beatitudo, (cui renuntiare non licet, si vel eidem renuntiare vellemus, aut possemus), imitationem entis perfectissimi & felicissimi inferens, ex consensu cum finibus, quos Ens illud intendit, ena-

*Ejus
exerci-
tium
per la-
tionem
legum.*

enata, animoque pretiosissimam tranquillitatem concilians; quam etiam experiremur, licet obtemperemus legibus *positivis*, ab independenti, sapientissimo, sanctissimoque Legislatore profectis, quarum utilitatem non percipimus; dum tamen obedientia, unice præstita ob Dei independentiam, summumque imperium, (*externam* quoque & *passivam* obligationem introducens), ad utilitatem facit, quatenus sanctissimum Numen illam approbare debet (§. XLIX. & CXXVI.). Sic igitur Deus per suam justitiam legislatoriam nullas præscribit, nisi *sanctas* leges, seu suis perfectionibus convenientes, & simul *æquas*, quibus nullam creaturis infert injuriam, perfectissimo suo jure utens, secundum suæ sapientiæ, beneficentiæ & sanctitatis ductum: Eum vero illud
 sum-

summum imperium *actu* exercere, suasque leges dedisse, seu promulgasse, monstrant omnia saniora Philosophiæ moralis systemata; imo per leges positivas Deum illud olim exercuisse, docet Historia sacra.

§. C X X X V I I.

Non tantum igitur supremus *Per* Legislator *præscribit* leges, de *earum* terminatque adeo, vel per ratio- *sanctio-*
nem (§ III.), vel per revela- *nem.*
tionem, quid sit faciendum, vel omittendum; verum etiam easdem *sancit* promissione præmiorum, ac comminatione poenarum, tum *naturalium*, quatenus recte facti fecisse merces est, atque crimina suam secum ferunt poenam; ita ut legum divinarum
(fal-

(saltem naturalium) exacta observantia necessario felicitatem perpetuo crescentem procrearet, mentemque perfunderet jucundissima tranquillitate; earundem vero neglectus infelicitatem adferat, conscientiamque cædat furdo verberare; tum *positivarum*, cum Legislator independens ferre nequeat, ut creaturæ rationales remoram injicere studeant sapientissimis & benignissimis finibus, quos sibi proposuit; nec, salva sua sanctitate, aliquid approbare valet, quod a suis perfectionibus dissentit; sed potius aliquando manifestare debet, imperium suum esse summum; atque inviolabile; quod per pœnas naturales, quas etiam *pœnas damni* appellare licet, in plerisque casibus satis efficaci, satisque illustri modo fieri non posset (§. CXII.); cum unica mala actio Dei quidem impro-
ba-

bationem excitet, sed non usque adeo removeat agentis felicitatem, ut per istiusmodi pœnam satis potenter retrahatur a Divinarum legum violatione atque contemptu.

§. C X X X V I I I.

Ex dictis proinde (§. CXXXIII-
CXXXVII.) simul patescit, Deum
conspicuum esse *Justitia judicaria*, qua,
Judicis æquissimi & justissimi instar,
de entium rationalium actionibus
moralibus iudicium fert, eas imputat,
earumque auctores præmio adficit,
vel pœnâ, prout illas legibus suis
conformes, vel ab iisdem dissentientes
novit: unde in *Justitiam Remunerativam*,
atque in *Justitiam Vindicativam* distingu-
let,

*Justi-
tia ju-
dicia-
ria, di-
stincta
in re-
mune-
rati-
vam;
& vin-
dicati-
vam.*

let, quarum illa recte facientibus concedit præmia; hæc vero divinarum legum transgressoribus pœnas infligit justissimas, sive delictis & perfectionibus divinis convenientes. Harum utraque ex sanctitate Dei (§. CXXVI.), Ejusque veracitate (§. CXXIX.) profluit; cum nec improbare possit illud, quod cum suis perfectionibus consentit, aut impedire, quominus naturale virtutis præmiū, per lumen rationis promissum (§. CXXXVII.), obtingat bonis; nec approbare valeat illud, quod a suis perfectionibus dissentit, aut prohibere, quominus aliquando funestas suorum flagitiorum sentiant sequelas malevoli divinæ voluntatis contemtores, propriæque perniciiei vesani architecti; cum sic demum injuria spreti divini imperii vindicetur, ac independentia & reliquæ perfectiones

nes Dei constituentur, monstrenturque inviolabiles.

§. C X X X I X.

Hoc igitur Justitiæ vindicativæ *Exer-*
 exercitium (§. CXXXVIII.), *po-* *citium*
sito peccato, Deo est moraliter *justitiæ*
 necessarium; ita ut ab eo, *vindi-*
 salvis *cativæ*.
 suis perfectionibus, abstinere non
 possit: non tantum enim nullam
 injuriam infert suarum Legum
 transgressoribus, si per miracu-
 lum non removeat funestas cri-
 minum sequelas (§. CXXXVII.);
 verum etiam Ejus sapientia
 (§. CXIX.), atque veracitas
 (§. CXXXVIII. & CXXIX.), exigunt,
 ut talem se monstret; qualem se per
 entium rationalium *conscientiam*
 (§. XIX.) repræsentavit; Ejusdem
 sanctitas (§. XLIX. & CXXVI.), quæ,
 Q æque

que ac aliæ perfectiones infinitæ, est manifestanda, requirit; ut nullum patiatur dissenfum a suis perfectionibus, utque independens suum imperium (§. xxxii. & cxxxii.) a contemptu vindicet: imo exercuit suam justitiam vindicativam sæpissime (§. cii.); quod non permisisset Ejus beneficentia (§. cxxiv.), si salvâ suâ perfectionum infinitate ab afflictione pœnarum abstinere potuisset. Neque beneficentia Dei (§. cxxiv.) necessitatem hujus exercitii impedit; cum tantam felicitatem in creaturas conferre parata sit, quantam permittunt divina sapientia & sanctitas, ipsæque creaturarum essentiæ: nec de jure suo remittere potest; cum omnes perfectiones divinæ simul sint spectandæ, quæ exigunt, ut sui imperii contemptum, & perturbationem sapientissimi ordinis

vin-

vindicet, amicam approbationem recusans subditis rebellibus; utque opera externa, utut ex libertate profecta, & proficiscencia, sanctitati essentiali respondeant: nec denique resipiscencia, in abstracto & per solum rationis lumen considerata, inermem reddere potest divinam vindictam; cum crimina patrata delere nequeat. Attamen Deus, salva sua sanctitate, pœnarum inflictionem ob sapientissimas rationes sapissime differt (§. CXII.): Neque ratio demonstrat, omnem reconciliationis viam esse præclusam; cum Deus ipse excogitare & facere possit quidquid non apertam involvit contradictionem (§. LI.).

§. C X L.

An Poenarum *speciem & gradum*,
pœnæ quibus Deus suarum legum trans-
æternæ gressores necessario adficere de-
esse de- bet, si nulla ab Ipso detegatur
beant? reconciliationis via (§. cxxxix.),
 determinare non potest ratio; suf-
 ficit, si sanctitatem atque justitiam
 Numinis manifestam reddant, ut
 finis quoque poenarum *internus*,
 siue *satisfactorius* obtineatur; li-
 cet earundem finis *externus* exclu-
 di nequaquam debeat: verum, an
 illæ poenæ erunt *æternæ*, uti æ-
 terna sunt futura & sine fine gau-
 dia, quæ destinantur obedienti-
 bus & reconciliatis? an vero *ali-*
quando restituentur in integrum
 pertinaces divinarum legum trans-
 gressores, ac propriæ miseriæ fa-
 bri, postquam satis experti sunt
 di-

divinam improbationem, atque vindictam? an proportio datur inter culpam finitam, atque inter pœnam infinitam? an Deus, in quo undique promptitudo detegitur conferendi felicitatem, implacabilis foret? an indoles peccantium nullius emendationis, etiam per sævissimarum pœnarum inflictionem, foret capax? Licet ad hæc quæstiones prompta magis, magisque solida atque indubia sint Revelationis, æternitatem pœnarum apertius docentis, quam rationis sibi relictæ responsa; licet beneficentia Dei, adeoque Ejus *clementia* limitibus careat (§. xxxiv. & cxxiv.); docet tamen naturæ lumen, peccatorem, continuo peccando, & habitum male agendi acquirendo, magis magisque, nisi cohibeatur, recedere a felicitate suprema, atque a Deo, omnis boni fonte;

nec ad sanio rem mentem reduci posse, nisi per miraculum, ingens sane beneficium, a solo Numine præstandum; quod tamen, benefaciendo suis osoribus, approbare nequit eorum actiones. Præterea dignitas Dei, qui læsionem accepit, cujusque mitissimum imperium malevole spretum fuit, est infinita; adeoque injuriam non infert creaturis rebellibus, si eas in lamentabili illâ miseriâ, in quam ipsæ se conjecerunt, perpetuo relinquat, in omnem æternitatem ab amicitia entis optimi, sed simul sanctissimi, quam flocci fecerant, destitutas.

DE ATTRIBUTIS DIVINIS,
EX OMNIBUS IIS, QUÆ
HACTENUS DEMON-
STRATA SUNT,
ELUCESCEN-
TIBUS.

§. C X L I.

Supereſt, ut de iis divinis attri- *Gloria.*
butis agamus, quæ in omni-
bus illis, quæ hactenus demon-
ſtrata ſunt, ſuum reperiunt fun-
damentum, ac maximam partem
ad entia finita, ratione prædita,
peculiarem habent reſpectum;
unde *reſpectiva* attributa appel-
lari poſſent, quorum omnium
baſin conſtituit plena illa perfe-
ctionum abſolutarum abundantia,
indeque profluens præſtantia, &
eminentia præ omnibus entibus
poſſibilibus, quæ *Gloria* divina

Q 4 dici

dici solet, quæque Deo *essentialis* est, ab infinita perfectione, non, nisi nostro concipiendi modo, diversa (§. LVI.); *comparative* vero hic sumitur in relatione ad entia finita *revera existentia*, quorum perfectio, utut eminentissima, divinâ perfectione infinites minor est, talisque manet, licet continuo crescat in omnem usque æternitatem: hæc Gloria, cunctis in operibus divinis manifestata, & tum a Deo ipso, tum etiam a creaturis perpetuo manifestanda, appellatur *Gloria relativa*, sive *externa*, quam, ut non tantum beneficentiæ, sed etiam omnibus suis perfectionibus convenienter ageret, nequaquam vero ut aliquod inde acciperet emolumentum, monstrare illustri modo voluit entibus intelligentiâ dotatis, ex ejus gloriæ agnitione, imitatione, & celebratione veram per-

cepturis felicitatem (§. LXXXVIII.) quando suas actiones omnes ita instituunt, ut appareat plenissima de istis perfectionibus persuasio, utque exprimant earundem imagines vividissimas, quantum limitatæ ipsorum facultates permittunt: sic gloriæ divinæ inservit, quidquid Numinis perfectiones reddit demonstrabiles.

§. CXLII.

Cum Gloria arctissime copu- *Maje-*
lata est *Majestas*, per quam in- *stas.*
telligimus eminentissimam illam dignitatem, quæ ex perfectionum divinæ infinitate atque præstantia (§. XLI.) profluit, quæque facit, ut de omnibus rebus mundanis, & in specie de entium rationalium facultatibus,

Q 5

pos-

possessionibus & actionibus pro suo beneplacito, convenienter suis perfectionibus, disponere possit; ita ut pro sua independentia (§. XXXII.), jure creationis (§. LXXVIII. *seqq.*), & conservationis (§. XCI. *seqq.*), *summum imperium* habeat in omnia (§. c. *seqq.*); ac, potestate legislatoria (§. CXXXV.), & executoria (§. CXXXVIII.) conspicuus, eminentissimo modo *juribus* omnibus *Majestaticis* gaudeat, quæ in ipsos quoque Principes, Majestatis duntaxat umbram possidentes, si cum Regum Rege comparentur, exercet.

§. CXLIII.

Amabilis.

Est tamen summus hicce Monarcha, licet suarum legum transgressores

fores severissime puniat (§. cxxxix.); nequaquam ut durus Dominus; aut ut terribilis crudelitate tyrannus spectandas; sed Ejus existentia omnibus, qui sapiunt, expetenda foret & optanda, si vel non existeret; adeo ut inter attributa respectiva Deitatis referri debeat, quod sit *amabilis*: cum enim objecti præstantia amoris mensuram constituat apud illos, qui justa rerum pretia ponere didicerunt, Deus, infinita perfectione, ac dignitate conspicuus (§. cxli. & cxlii.); felicitatem nostram perficere paratus (§. cxxiv.), nihilque a nobis exigens, nisi ut veram beatitudinem nostram & aliorum curemus, & promoveamus; cui omnia, quæ valemus, atque possidemus, accepta sunt referenda, qui nulla mala nobis infert, nisi quorum semina ipsi nobis arcescivimus; qui proinde spes fida, voto-

votorumque nostrorum pars summa esse potest & debet, tenerrimo *amore*, atque sincera *æstimatione* est dignissimus.

§. C X L I V.

Incomprebensibilitas. Omnia autem, quæ hæcenus demonstrata sunt, cognitionem Entis supremi, Ejusque attributorum & operum, hisce temporibus ad insignem præstantiæ gradum evectam esse, evincunt, si illa comparetur cum Gentilium Philosophorum, imo & veterum quoque Christianorum de Deo notitia, (quod causis supra (§. VII.) allatis, quibus benevola Numinis optimi providentia tanquam instrumentis fuit usa, unice debetur); nihil tamen in Ente infinito (§. XXXIV.) occurrit, cujus *adæqua-*

æquatam habemus ideam; fed undique arctos finiti nostri ingenii terminos; humilitatem & in ratio- cinando modestiam fuadentes, manifestissime invenimus: five enim Ejus existentiam necessariam (§. XII. & XXX.), initio, fine & *successione momentorum* caren- tem (§. XXXV.); five intellectum Dei infinitum, omnia *simul* com- prehendentem (§. XLIV.), & volun- tatem *omnipotentem* (§. XLVIII.) ponamus ante oculos; five decre- ta Dei *æterna* (§. LXIX.), & tamen *libera* (§. LXVIII.), cir- ca hominum qualescunque actio- nes, etiam illas, quæ ex *libera* voluntatis determinatione profi- ciscuntur, versantia (§. LXXII. & LXXIV.); ac decretorum execu- tionem per creationem, absque ulla *mutatione*, aut *successione* (§. LXXXIII, LXXXIV. & LXXXVI.), perpendamus; five etiam concur- sum

sum divinum circa actiones *malas*,
 salva sua sanctitate, & entium
 rationalium libertate (§. xcix.);
 earundemque directionem sanctis-
 simam (§. cviii. cxlii.) æqua-
 lance ponderemus; five denique
 cogitemus divinam omnipræsen-
 tiam *sine diffusionem* per spatia mun-
 dana (§. cxv. cxvii.); ubique
 detegimus, Deum in sua existen-
 tia, essentia & operationibus esse
incomprehensibilem, cujus adæqua-
 tam ideam nunquam acquirere li-
 cebit, quamvis cognitio nostra cre-
 scat in omnem usque æternitatem.
 Hic autem probe distinguendum
 inter id, quod penitus intelligi
 nequit, & inter id, quod non
 comprehendimus; cum sufficiens
 Dei notitia cuilibet, serio eam
 quærenti, sit obvia; Ejusdem
 verò *adæquata* idea nulli, nisi
 ipsi infinitæ Intelligentiæ inesse
 possit: imo entium finitorum sen-
 sibus

fibus expofitorum cognitionem
adæquatam feſe habere, quis
 prudens gloriabitur?

§. C X L V.

Uti omnia, quæ in Deo oc- *Admi-*
 currunt, noſtrum finitum intel- *rabil-*
 lectum ſuperantia (§. CXLIV.), *tas &*
 novisque continuo atque utilis- *Adora-*
 ſimis ſpeculationibus materiam *bilitas.*
 præbentia, *admirationem* perpe-
 tuam & nunquam deſituram in
 entibus rationalibus finitis, ac fe-
 licitatis amantibus excitare de-
 bent; quippe quæ conſiſtit in illa
 mentis commotione, qua feri-
 mur ad conſiderationem atten-
 tam earum rerum, quæ nobis
 apparent raræ atque extraordi-
 nariæ, ad comparandam nobis
 earum cognitionem: ſic omnia,
 quæ

sum divinum circa actiones *malas*,
 salva sua sanctitate, & entium
 rationalium libertate (§. xcix.);
 earundemque directionem sanctis-
 simam: (§. cviii. cxiii.) æqua-
 lance ponderemus; five denique
 cogitemus divinam omnipræsen-
 tiam *sine diffusionem* per spacia mun-
 dana (§. cxv. cxvi.); ubique
 detegimus, Deum in sua existen-
 tia, essentia & operationibus esse
incomprehensibilem, cujus adæqua-
 tam ideam nunquam acquirere li-
 cebit, quamvis cognitio nostra cre-
 scat in omnem usque æternitatem.
 Hic autem probe distinguendum
 inter id, quod penitus intelligi
 nequit, & inter id, quod non
 comprehendimus; cum sufficiens
 Dei notitia cuilibet, serio eam
 quærenti, sit obvia; Ejusdem
 verò *adæquata* idea nulli, nisi
 ipsi infinitæ Intelligentiæ inesse
 possit: imo entium finitorum sen-
 sibus

fibus expofitorum cognitionem
adæquatam feſe habere, quis
 prudens gloriabitur?

§. CXLV.

Uti omnia, quæ in Deo oc- *Admi-*
 currunt, noſtrum finitum intel- *rabilit-*
 lectum ſuperantia (§. CXLIV.), *tas &*
 novisque continuo atque utilis- *Adora-*
 ſimis ſpeculationibus materiam *bilitas.*
 præbentia, *admirationem* perpe-
 tuam & nunquam deſituram in
 entibus rationalibus finitis, ac fe-
 licitatis amantibus excitare de-
 bent; quippe quæ conſiſtit in illa
 mentis commotione, qua feri-
 mur ad conſiderationem atten-
 tam earum rerum, quæ nobis
 apparent raræ atque extraordi-
 nariæ, ad comparandam nobis
 earum cognitionem: ſic omnia,
 quæ

quæ nobis de Deo innotuerunt; & innotescere possunt, Eum *adorabilem* esse uno ore testantur; ita ut æstimatione, honore, laude, veneratione, cultu & submissione nostrâ sit dignissimus; hoc suadet Dei Gloria (§. CXLI.), indeque profluens Majestas (§. CXLII.); hoc exigunt Ejus Beneficentia (§. CXXIV.), atque Amabilitas (§. CXLIII.); quæ omnia attributa, cum Omnisufficiencia (§. LVIII.) arctissime connexa, jubent, ut Deum spectemus tanquam omnis boni fontem; qui dignissimus est, ut ita exprimatur per diligentissimam imitationem in omnibus actionibus, ut patefcat, harum motiva ab ipsis divinis perfectionibus esse desumpta.

F I N I S.

CON-

CONSPECTUS

THEOLOGIAE NATURALIS

THEORETICÆ.

Prolegomena *delineant*

1. Theologiæ Naturalis indolem.

A. *In genere per ejus* Definitio-
nem §. I.

B *In specie exhibendo*

α. *Ejus objectum* §. II.

β. *Ejus fontem* §. III.

γ. *Differentiam inter hanc &*
Theologiam revelatam §. IV.
quæ tamen

α. *Non facit, ut sibi invicem*
sint contrariæ §. V.

β. *Sed efficit, ut sibi mutuo*
præstent egregios usus §. VI.
& VII.

R

II. De-

quæ nobis de Deo innotuerunt; & innotescere possunt, Eum *adorabilem* esse uno ore testantur; ita ut æstimatione, honore, laude, veneratione, cultu & submissione nostrâ sit dignissimus; hoc suadet Dei Gloria (§. CXLI.), indeque profluens Majestas (§. CXLII.); hoc exigunt Ejus Beneficentia (§. CXXIV.), atque Amabilitas (§. CXLIII.); quæ omnia attributa, cum Omnisufficientia (§. LVIII.) arctissime connexa, jubent, ut Deum spectemus tanquam omnis boni fontem; qui dignissimus est, ut ita exprimatur per diligentissimam imitationem in omnibus actionibus, ut pate scat, harum motiva ab ipsis divinis perfectionibus esse desumta.

F I N I S.

CON-

CONSPECTUS

THEOLOGIAE NATURALIS

THEORETICÆ.

Prolegomena *delineant*

1. Theologiæ Naturalis indolem.

A. *In genere per ejus Definitionem* §. I.

B *In specie exhibendo*

α. *Ejus objectum* §. II.

β. *Ejus fontem* §. III.

γ. *Differentiam inter hanc & Theologiam revelatam* §. IV.
quæ tamen

α. *Non facit, ut sibi invicem sint contrariæ* §. V.

β. *Sed efficit, ut sibi mutuo præstent egregios usus* §. VI.
& VII.

R

II. De-

quæ nobis de Deo innotuerunt; & innotescere possunt, Eum *adorabilem* esse uno ore testantur; ita ut æstimatione, honore, laude, veneratione, cultu & submissione nostrâ sit dignissimus; hoc suadet Dei Gloria (§. CXLI.), indeque profluens Majestas (§. CXLII.); hoc exigunt Ejus Beneficentia (§. CXXIV.), atque Amabilitas (§. CXLIII.); quæ omnia attributa, cum Omnisufficientia (§. LVIII.) arctissime connexa, jubent, ut Deum spectemus tanquam omnis boni fontem; qui dignissimus est, ut ita exprimatur per diligentissimam imitationem in omnibus actionibus, ut pate scat, harum motiva ab ipsis divinis perfectionibus esse desumta.

F I N I S.

CON-

CONSPECTUS

THEOLOGIAE NATURALIS

THEORETICÆ.

Prolegomena *delineant*

1. Theologiæ Naturalis indolem.

A. *In genere per ejus* Definitio-
nem §. I.

B *In specie exhibendo*

α. *Ejus objectum* §. II.

β. *Ejus fontem* §. III.

γ. *Differentiam inter hanc &
Theologiam revelatam* §. IV.
quæ tamen

α. *Non facit, ut sibi invicem
sint contrariæ* §. V.

β. *Sed efficit, ut sibi mutuo
præstent egregios usus* §. VI.
& VII.

R

II. De-

I. B. 1. §.

II. *Demonstrant ejus existentiam*

§. VIII.

III. *Proponunt hujus doctrinæ præstantiam* §. IX.IV. *Describunt ejus fata* §. X.*In ipsa Theologiæ Naturalis pertratione occurrunt*I. *Existentia Dei, circa quam ita progredimur, ut*A. *Demonstretur, Deum existere; ubi*N. *Argumenta apodictica exhibentur, petita*α. *Ex nobis ipsis, & quidem*1. *Ex contingenti & mutabili existentia mentis nostræ* §. XI-XVIII.2. *Ex conscientia* §. XIX.β. *Ex rebus extra nos constitutis, scilicet*1. *Ex materia in genere, ejus.*

I. A. N. β. I.

ejusque mobilitate §. XXI.

2. *Ex motu in genere §. XXI.*

3. *Argumenta proponuntur, quæ vel plenam persuasionem non pariunt, vel indirecte hanc veritatem demonstrant, qualia sunt*

α. *Argumenta ex idea Dei petita,*

1. *A priori §. XXII. & XXIII.*

2. *A posteriori §. XXIV.*

β. *Argumentum ex concinno ordine & pulcritudine hujus Universi §. XXV.*

γ. *Ex consensu Gentium §. XXVI.*

B. *Inquiratur, an illa existentia serio negetur? §. XXVII. qua occasione.*

Ν *Stultitia Atheismi demonstratur §. XXVIII.*

R 2

3. *Ejus*

I. B. N.

2. Ejus causæ præcipuæ indicantur §. XXIX.

II. Essentia, sive Natura Dei, quæ

A. Spectatur absolute, sive in se ;
ubi

N. Contemplantur Deum tanquam
Ens necessarium.

α. In genere §. XXX.

β. In specie exhibemus attributa entis necessarii :
nim:

1. Aseitatem §. XXXI.

2. Independentiam §. XXXII.

3. Immutabilitatem §. XXXIII.

4. Infinitatem. §. XXXIV.

5. Æternitatem §. XXXV.

2. Contemplamur Deum tanquam
Spiritus, ubi

α. Occurrit in genere tanquam
Ens actuosissimum & intelligentiâ conspicuum §.
XXXVI.

β. In

II. A. 2. a.

β. *In specie Deo vindicatur*

1. *Intellectus, circa quem*

a. *Præcauentur errores §. xxxvii.*

b. *Objecta investigantur, quæ sunt*

/. *Ipse Deus §. xxxviii.*

//. *Res omnes possibiles §. xxxix. ubi*

†. *Demonstratur, harum ideas Deo esse naturales §. xl.*

††. *Hæc demonstratio ab objectionibus vindicatur §. xli. xlii.*

c. *Evincitur, intellectum divinum, omniscientiâ, adeoque sapien-*
 R 3 *tiâ,*

tiâ, & scientiâ simplicis intelligentiæ
conspicuum esse §.

XLIV.

2. Voluntas, quæ spectatur

a. In genere §. XLV.

b. In specie ei vindicatur

/. Immutabilitas §.

XLVI.

//. Libertas §. XLVII.

///. Potentia infinita
§. XLVIII.

c. Objecta ejus investigantur; & quidem

/. Κατὰ Θεοῦ sunt

†. Deus ipse, ejusque status; ubi
occurrit naturalis
Dei sanctitas §.

XLIX.

††. Omnia, quæ ejus
san-

II. A. 2. c. /. ††.

sanctitati conveniunt §. L.

//. Κατ' ἀγρίν *fese non extendit ad contradictoria* §. LI.

1. *Contemplamur attributa, quæ ex natura entis necessario existentis & intelligentis sua sponte fluunt; ubi*

α. *In genere agimus de modo investigandi hæc attributa* §. LII.

β. *In specie demonstramus*

1. *Spiritualitatem, quæ*

a. *Probatur* §. LIII.

b. *Adhibetur ad destruendum systema Spinosæ* §. LIV.

2. *Simplicitatem* §. LV.

3. *Perfectionem infinitam* §. LVI.

4. *Felicitatem summam* §. LVII.

R 4

5. Bo-

5. Bonitatem §. LVIII.

6. Vitam §. LIX.

7. Unitatem §. LX.; ubi

a. *Refutamus errores Unitati inimicos, & quidem*

1. Polytheismum. §.

LXI.

//. Manichæismum §.

LXII.

b. Trinitatem Unitati non adversam, sed rationi non perviam esse, evincimus §.

LXIII.

B. *Speçtatur* Natura Dei in relatione ad Ejus opera §. LXIV. ubiN. *Præmittitur* consideratio operum divinorum, quæ sunt

a. Internum; scil. Decretum, quod

1. In

1. *In genere spectatur ; ita ut*

a. *Exponatur ejus indoles*
§. LXV.

b. *Actum decernendi Deo naturalem esse , evincatur* §. LXVI.

2. *In specie perpenduntur*

a. *Decreti attributa , quæ sunt*

/ . *Simplicitas.* §. LXVII.

// . *Libertas* §. LXVIII.

/// . *Æternitas* §. LXIX.

//// . *Immutabilitas* §.
LXX.

b. *Objecta* §. LXXI.

c. *Sequela respectu Dei ; scilicet , Scientia visionis* §. LXXII.

d. *Difficultates , desumptæ*

/ . *Ex contingentia rerum finitarum.* §.

R 5 LXXIII.

LXXIII. & LXXIV.

//. Ex actionibus liberis in genere §. LXXV.

///. Ex origine mali moralis; §. LXXVI.

e. Absurditas Scientiæ mediæ §. LXXVII.

β. Externa, inter quæ occurrunt.

I. Creatio hujus Universi, cujus origo investigatur, ita ut

a. Κατ' αἰτίαν demonstratur,

/. Mundum non esse æternum §. LXXVIII.

//. Neque ex fortuito atomorum concursu enatum §. LXXIX.

///. Neque etiam ex divina essentia entanasse

nasse §. LXXX.

b. Κατὰ Θεοῦ evincatur,
*Universum ortum fuisse
 per Creationem; hæc
 autem*

/. In genere spectatur ita,
 ut

†. Exponatur ejus indoles §. LXXXI.

††. Deo soli tribuatur §. LXXXII.

†††. Evincatur, eam immutabili & successio-
 nis experti divinæ na-
 turæ non esse adver-
 sam §. LXXXIII.

///. In specie inquiritur,

†. An ab æterno fieri
 potuerit? §. LXXXIV.

††. An hoc universum
 citius potuerit crea-
 ri? §. LXXXV.

†††. An

LXXIII. & LXXIV.

//. Ex actionibus liberis in genere §. LXXV.

///. Ex origine mali moralis; §. LXXVI.

e. Absurditas Scientiæ mediæ §. LXXVII.

β. Externa, inter quæ occurrunt.

I. Creatio hujus Universi, cujus origo investigatur, ita ut

a. Κατ' αγωγὴν demonstratur,

/. Mundum non esse æternum §. LXXVIII.

//. Neque ex fortuito atomorum concursu enatum §. LXXIX.

///. Neque etiam ex divina essentia emanasse

II. B. N. β. I. a. ///.

nasse §. LXXX.

b. Κατὰ Θεοῦ evincatur,
*Universum ortum fuisse
 per Creationem; hæc
 autem*

/. *In genere spectatur ita,
 ut*

†. *Exponatur ejus indoles* §. LXXXI.

††. *Deo soli tribuatur* §. LXXXII.

†††. *Evincatur, eam immutabili & successio-
 nis experti divinæ na-
 turæ non esse adver-
 sam* §. LXXXIII.

///. *In specie inquiritur,*

†. *An ab æterno fieri
 potuerit?* §. LXXXIV.

††. *An hoc universum
 citius potuerit crea-
 ri?* §. LXXXV.

†††. *An*

II. B N β. I. b. // . ††.

†††. An omnia simul
sint creata? §.

LXXXVI.

††††. An ratio doceat,
quot hominum paria in initio
sint condita §. LXXXVII.///. Investigantur in genere
fines, quos Deus in
creatione hujus Universi
intendit §. LXXXVIII.

& LXXXIX.

2. Providentia, quæ

a. In genere spectatur
§. xc.b. In specie perpenditur, ubi
occurrit/. Conservatio, circa
quam†. In genere monstra-
tur

§. Ejus

§. Ejus necessitas §.
xci. & xcii.

§§. *Eam appellari pos-*
se continuatam
creationem §.
xciii.

††. *In specie consideran-*
tur ejus objecta,
quæ sunt

§. Res omnes exi-
stentes finitæ,
earumque facul-
tates.

§§. *Earum actiones,*
in quarum re-
latione appellatur
concurfus §.
xciv., *qui ver-*
satur

*. Circa actio-
nes, five mu-
tationes cor-
po-

porum §. xcv.

** Circa actiones
entium libero-
rum; *ubi ille*

— *In genere spe-*
ctatur §. xcvi.

— *In specie*

. *Demonstra-*
tur tanquam
immedia-
tus & spe-
cialis §.
xcvii.

.. *Liberatur ,*
quantum fie-
ri potest, a
difficultati-
bus, quibus
hæc doctrina
premi vide-
tur, desum-
tis

, A

, A liber-
tate en-
tium co-
gitan-
tium §.

xcviii.

, A sancti-
tate Dei

§. xcix.

//. Gubernatio, quæ

†. Demonstratur argu-
mentis,

§. Pneumatologicis,
& cosmologicis
§. c.

§§. Physicis §. ci.

§§§. Historicis §. cii.

§§§§. Moralibus §. ciii.

††. Quoad modum, quo
actuosa est, perpendi-
tur

§. In corporibus,

*. Se-

*. *Secundum solitas leges §. CIV.*

** *Per Miracula §. cv.*

§§. *In mentibus, in quas regimen exercet Deus*

*. *In earum intellectum §. cvi.*

** *In earum voluntatem & in actiones liberas inde proficiscentes; quod regimen morale*

— *In genere demonstratur, ejusque modus investigā-*

II. B. N. β. 2. b. // . ††. §§. **. -.

gatur §.

CVII.

==. *Difficultas*,

quæ ex re-

gimine ma-

larum actio-

num videtur

nata, per-

penditur §.

CVIII.

†††. *Corollarii instar pro-*
ponitur, ut actuo-
sa

§. *Circa res, quæ*

casum involvere

& fortuitæ vi-

dentur §. CIX.

§§. *Circa rerum pu-*

blicarum homi-

numque fata, &

vitæ terminum

§. CX.

S

c. *Tota*

c. *Tota de providentia doctrina defenditur contra Deistarum objectiones petitas*

I. *Ex malo physico*
§. CXI.

II. *Ex hominum fatiis*
§. CXII.

III. *Ex malo morali* §.
CXIII.

J. *Exponuntur attributa Dei relativa, quæ vel in Operibus Ejus sunt conspicua, vel ex relatione, quam Deus ad sua opera habet, innotescunt: hæc autem*

α. *In genere perpenduntur* §.
CXIV.

β. *In specie distinguuntur*

1. *In relativa proprie dicta; ubi occurrit*

a. *Omni-*

a. Omnipræsentia, quæ
ad totam Dei essentiam
pertinet, quæque

I. In genere consideratur
§. CKV.

II. In specie ejus modus
investigatur, ita ut

†. Demonstratur,
Deum per suam
essentiam ubique
esse §. CXVI.

††. Removeatur omnis
diffusionis per spa-
tia mundana con-
ceptus §. CXVII.

†††. Præcaveantur erro-
res alii, qui hic ori-
ri possent §. CXVIII.

b. Attributum relativum ad
intellectum pertinens,
nim: Sapientia, quæ

I. In genere demonstra-
tur §. CXIX.

//. *In specie.*†. *Præcavetur temerarium de finibus Dei
judicium* §. cxx.††. *Teleologiæ utilitas ostenditur* §.
cxxi.c. *Attributa relativa ad
voluntatem referenda,
qualia sunt*/. *Potentia ordinata,
quæ*†. *Demonstratur* §.
cxxii; *dein*††. *Disquiritur, an
Deus omnia fece-
rit, quæ facere
poterat?* §. cxxiii.//. *Beneficentia* §.
cxxiv. & cxxv.///. *Sanctitas relativa* §.
cxxvi. & cxxvii.////. *Veraçitas, quæ*†. *In*

II. B. א. I. C. II/II.

†. *In genere demon-*
stratur §. CXXVIII.

††. *Spectatur ut funda-*
mentum certitudi-
nis

§. *In ratiociniis no-*
stris §. CXXIX.

§§. *In Revelatis veri-*
tatibus §. CXXX.

IIII/. *Constantia* §. CXXXI.

IIIIII/. *Justitia, quæ*

†. *In genere considera-*
tur §. CXXXIII.

††. *Dividitur in*

§. *Legislatoriam,*
cujus

*. *Fundamentum*
investigatur §.
CXXXIII —
CXXXV.

** *Exercitium per-*
penditur

— *In legum la-*

S 3 tio-

//. *In specie.*†. *Præcavetur temerarium de finibus Dei
judicium* §. cxx.††. *Teleologiæ utilitas ostenditur* §.
cxxi.c. *Attributa relativa ad
voluntatem referenda,
qualia sunt*/. *Potentia ordinata,
quæ*†. *Demonstratur* §.
cxxii; *dein*††. *Disquiritur, an
Deus omnia fece-
rit, quæ facere
poterat?* §. cxxiii.//. *Beneficentia* §.
cxxiv. & cxxv.///. *Sanctitas relativa* §.
cxxvi. & cxxvii.////. *Veraçitas, quæ*†. *In*

II. B. א. I. C. ////.

†. *In genere demon-*
stratur §. CXXVIII.

††. *Spectatur ut funda-*
mentum certitudi-
nis

§. *In ratiociniis no-*
stris §. CXXIX.

§§. *In Revelatis veri-*
tatibus §. CXXX.

////. *Constantia* §. CXXXI.

///// *Justitia, quæ*

†. *In genere considera-*
tur §. CXXXIII.

††. *Dividitur in*

§. *Legislatoriam,*
cujus

*. *Fundamentum*
investigatur §.
CXXXIII —
CXXXV.

**. *Exercitium per-*
penditur

—. *In legum la-*

S 3

tio-

ne §. cxxxvi.

— *In earundem*
sanctione §.
 cxxxvii.

§§. *Judiciariam, quæ*

*. *Spektatur ut divi-*
sa in remune-
rativam & vin-
dicativam §.
 cxxxviii.

** *In specie vindi-*
cativa perpendi-
tur, ita ut

— *Demonstretur,*
ejus exerci-
tium, posito
peccato, Deo
esse naturale
 §. cxxxix.

— *Investigetur,*
an pœnæ de-
beant esse æ-
ternæ §. cxl.

2. *In*

II. B. 2. §. 1.

2. *In Respectiva, ex omnibus, quæ hæcenus demonstrata sunt, elucescentia; horum autem*

a. *Fundamentum generale est Gloria §. cxli.*

b. *Inde profluunt.*

/ . *Majestas §. cxlii.*

// . *Amabilitas §. cxliii.*

/// . *Incomprehensibilitas §. cxliv.*

//// . *Admirabilitas & Adorabilitas § cxlv.*

CORRIGENDA.

Pag.	6.	lin.	13.	divinis, <i>leg.</i>	divinis
—	16.	—	10.	<i>vero</i>	— vere
—	26.	—	10.	imper- fecta,	— imperfecta
—	28.	—	8.	<i>quibus</i>	— quo
—	42.	—	9.	<i>qui</i>	— quæ
—	51.	—	21.	<i>coæterum</i>	— coæternum
—	63.	—	8.	simpli- cissima,	— simplicissi- ma
—	—	—	9.	penitus,	— penitus
—	112.	—	2.	<i>nequa</i>	— neque
—	119.	—	2.	tribuere, velit	— tribuere ve- lit,
—	133.	—	2.	<i>viam</i>	— vias
—	163.	—	5.	deleatur vox	<i>confideremus</i>
—	217.	—	10	(exi- stentia)	— existentia

